

**„შავი არქეოლოგია“
ოკუპირებულ აფხაზეთში**

**“BLACK ARCHEOLOGY”
IN OCCUPIED ABKHAZIA**

**“L'ARCHÉOLOGIE NOIRE”
EN ABKHAZIE OCCUPÉE**

**“ЧЕРНАЯ АРХЕОЛОГИЯ”
В ОККУПИРОВАННОЙ АБХАЗИИ**

**„შავი არქეოლოგია”
ოკუპირებულ აფხაზეთში**

**“Black Archeology”
in Occupied Abkhazia**

**“L’archéologie Noire”
en Abkhazie Occupée**

**“Черная Археология”
в оккупированной Абхазии**

მთავარი რედაქტორ-გამომცემელი:
ზურაბ ჯგუბურია

მხატვრობა, დიზაინი და გრაფიკა:
ნუგზარ მგალობლიშვილი

კონსულტანტი:
ჯემალ გამახარია

ტექსტის რედაქტორები:
ოლღა ქავთარია
ნინი სამსეიშვილი
მარიამ კვესელავა

ტექნიკური რედაქტორები:
რიტა ცინდელიანი
დავით ჟვანია
ბაბილინა ბულისკერია
ნანა შამუგია

Editor-in-Chief:
Zurab Jguburia

Design and Graphics:
Nugzar Mgaloblishvili

Consultant:
Jemal Gamakharia

Text Editors:
Olga Kavtaria
Nini Samseishvili
Mariam Kveselava

Technical Editors:
Rita Tsindeliani
David Zhvania
Babilina Buliskeria
Nana Shamugia

Главный редактор – издатель:
Зураб Джгубурия

Художник:
Нугзар Мгалоблишвили

Консультант:
Джемал Гамахария

Редакторы текста:
Ольга Кавтария
Нини Самсейшвили
Мариам Квеселава

Технические редакторы:
Рита Цинделиани
Давид Жвания
Бабилина Булискерия
Нана Шамугия

Rédacteur en chef - éditeur:
Zurab Djgoubouria

Mise en page et graphisme:
Nugzar Mgaloblishvili

Consultant:
Djemal Gamakharia

Correctrices:
Olga Kavtaria
Nini Samseishvili
Mariam Kveselava

Rédacteurs techniques:
Rita Tsindeliani
Davit Jvania
Babilina Buliskeria
Nana Shamugia

კრებული შედგენილია 2011-2021 წლებში „აფხაზეთის რესპუბლიკის“ და რუსეთის ფედერაციის სახელმწიფო მმართველობის ორგანოების განცხადებების, მასმედიის პერიოდულ საშუალებებში გამოქვეყნებული ინფორმაციების, საზოგადოებრივი და არასამთავრობო ორგანიზაციების, ცალკეული მეცნიერებისა თუ მოქალაქეების მხრიდან გამოხატული პოზიციების სრული, ექსკლუზიური მასალების შესაბამისად.

В сборнике представлены эксклюзивные материалы 2011-2021 годов республики Абхазия, соответствующих государственных органов Российской Федерации, периодическая информация масс-медии, заявления общественных и неправительственных организаций, ученых, экспертов и отдельных граждан.

The collection contains full, exclusive materials or statements made by the relevant state bodies of the Republic of Abkhazia and the Russian Federation, by public and non-governmental organizations, individual scholars or citizens, also information published in periodical media, from 2011 to 2021.

Le recueil est constitué à partir des déclarations des organes de gestion étatique de “la République d’Abkhazie” et de la Fédération russe, des informations publiées dans les éditions périodiques des moyens de communication de masse, des documents complets et exclusifs des opinions exprimées par les organisations publiques ou non-gouvernementales, par certains scientifiques ou des citoyens, dans les années 2011-2021.

ISBN 978-9941-8-2158-5

შესავალი

ოკუპანტების მხრიდან აფხაზეთში კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებზე განხორციელებული მრავალი ვანდალური აქტის შედეგად ეს ფასეულობები კარგავენ თავის ავთენტურობასა და უნიკალურობას. საფრთხის წინაშეა საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ის ნაწილი, რომელიც ამ ტერიტორიაზე ჯერ კიდევ შემორჩენილია. დღეს ოკუპირებულია არა მხოლოდ აფხაზეთის ტერიტორია, არამედ ამ ტერიტორიიდან იდევნება უძველესი ქართული ენაც თავისი უნიკალური დამწერლობით, ანბანით, რომელსაც 2016 წელს იუნესკომ არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის სტატუსი მიანიჭა. აქ წარმოდგენილი დოკუმენტური მასალა უფრო ზუსტად გადმოსცემს სათქმელს, მეტად ამძაფრებს განცდებს და აღქმას იმ ვითარებისა, რაც აფხაზეთის ოკუპირებულ ტერიტორიაზეა. მხოლოდ ერთობლივ ძალისხმევას შეუძლია შეაჩეროს ოკუპანტების მიერ დაგეგმილი ის აგრესიული პროცესები, რომელთა მიზანია ქართული კვალის ნაშლა საქართველოს ძირძველ მიწაზე.

ეს დოკუმენტები არა ვინმეს წინააღმდეგ მიზანმიმართულად მოწყობილი ხელოვნური აქციაა, არამედ ეს არის იმ ჭეშმარიტების კიდევ ერთხელ დადასტურება, რაც ქართველების სიძულვილით შეპყრობილმა სეპარატისტებმა და მათმა მფარველებმა საკუთარ თავს მოუწყვეს და ახლა ჩვეული უტიფრობით ცდილობენ ამ ბოროტების ქართველებზე გადაბრალებას. ელემენტარული ლოგიკაა, რომ ქართველები საკუთარი სულიერების საფუძვლებს, იდენტურობის დამამტკიცებელ ძეგლებს არ და ვერც გაანადგურებდნენ აფხაზეთიდან მათი იძულებით გამოდევნის შემდეგ - ისინი უკვე იქ არ იმყოფებოდნენ! აქ წარმოდგენილი თითოეული ფოტო აფხაზეთში განხორციელებული ქართველთა ეთნიკური წმენდის შემდეგ სეპარატისტების და ოკუპანტების მიერ უნებლიეთ, წამიერად, „ჭეშმარიტების ზეიმის მომენტში“ დაფიქსირებული რეალობაა, რომელიც თვითონ შექმნეს და ახლა მათი „გამოცდილი მასწავლებლების“ კარნახით ცდილობენ საერთაშორისო საზოგადოების შეცდომაში შეყვანას და საკუთარი ბოროტების გადაფარვას! ოკუპანტი უკვე განხორციელებული ეთნიკური წმენდით არ კმაყოფილდება - მას სურს დაამტკიცოს, რომ აფხაზეთში ქართული ისტორიულ-კულტურული თვითმყოფადობის დამამტკიცებელი მატერიალური დოკუმენტები - ძეგლები არ არსებობს და ამისთვის მზად არიან კაცობრიობის წინააღმდეგ დანაშაულიც ჩაიდინონ - აფხაზეთში ყველაფერი, ქართული ისტორიულ-კულტურული საგანძური/ძეგლები, გაანადგურონ და მსოფლიოს ქრისტიანული კულტურის და ბუნებრივი მემკვიდრეობის ეს უნიკალური მხარე სამხედრო პოლიგონად აქციონ!!! და ეს არც ჩვენი და არც ვინმეს ფანტაზიის ნაყოფია. აქ წარმოდგენილი, საკუთრივ რუსულ-აფხაზური საინფორმაციო წყაროებიდან ამოღებული 21-ე საუკუნის დოკუმენტები ამის დამადასტურებელი ერთ - ერთი დოკუმენტური მტკიცებაა!“

აფხაზეთის ტერიტორიაზე კულტურული მემკვიდრეობის პრობლემა უკვე გასცდა ჩვენი ქვეყნის ფარგლებს და იქცა საერთაშორისო საკითხად. სეპარატისტებისა და მათი მფარველების მიზანია დაუმტკიცონ მსოფლიოს, რომ აფხაზეთის ტერიტორიაზე მდებარე კულტურული მემკვიდრეობის სამართალმემკვიდრენი ქართველები არ არიან, მაგრამ ამაში მათ ხელს უშლით ორი მნიშვნელოვანი გარემოება: ამ ძეგლების არქიტექტურა, რომელიც თავიდან ბოლომდე ქართულია და ქართული ეპიგრაფიკა. ამიტომაც მიმდინარეობს იქ ქართული ძეგლების იერსახის შეცვლა და ქართული ეპიგრაფიკის განადგურება. წარმოდგენილი მასალები თვალსაჩინო დადასტურებაა იმისა, თუ რა სავალალო მდგომარეობაშია ქართული ისტორიული ნაგებობები ოკუპირებულ აფხაზეთში, როგორი იყო ილორი, ბედია და სხვა ძეგლები რესტავრაციამდე და როგორი სახეშეცვლილი „აღდგენა“ მიმდინარეობს ახლა. ყველას, ვისაც ეს თემა აინტერესებს, ეძლევათ იმის შესაძლებლობა, რომ თავად დარწმუნდნენ, ვისი საკუთრებაა ეს ძეგლები სინამდვილეში და ვინ ანადგურებს მათ.

ВСТУПЛЕНИЕ

В результате совершения множества вандалистских актов над памятниками культурного наследия в Абхазии со стороны оккупантов эти ценности теряют свою аутентичность и уникальность. Под угрозой находится та часть культурного наследия Грузии, которая пока еще остается на этой территории. Сегодня не только оккупирована территория Абхазии, но на этой территории преследуется древнейший грузинский язык с его уникальной письменностью, алфавитом, которым ЮНЕСКО в 2016 году присвоил статус «нематериального культурного наследия». Представленные документальные материалы более точно передают сказанное, более усугубляют переживания и восприятие того положения, которое сложилось на оккупированной территории Абхазии. Только общими усилиями можно остановить запланированные оккупантами те агрессивные процессы, которые направлены на устранение грузинского следа на древнейшей грузинской земле.

Этот документальный сборник и проведенная фотовыставка не являются целенаправленной искусственной акцией направленной против кого-либо, а является еще одним подтверждением той истины, что сепаратисты и их покровители охваченные ненавистью к грузинам устроили сами себе и теперь нагло пытаются обвинить грузин в этих злодеяниях. Элементарная логика заключается в том, что грузины после насильственного изгнания из Абхазии не смогли бы уничтожить основы собственной духовности и памятники доказывающие идентичность - их там уже не было! Каждое представленное фото и документальные материалы являются реальностью, зафиксированной невольно, мгновенно, в «момент торжества истины» сепаратистами и оккупантами после проведенной этнической чистки грузин; реальностью, которую создали сами под диктовку своих «опытных учителей». Сепаратисты пытаются ввести в заблуждение мировую общественность и прикрыть свои злодеяния! Оккупанты уже не довольствуются проведенной этнической чисткой – они хотят доказать, что в Абхазии не существует памятников и материальных документов, подтверждающих грузинскую историко-культурную самобытность в Абхазии и для этого они готовы совершить преступления против человечества – уничтожить в Абхазии все грузинские историко-культурные памятники, сокровища и превратить этот уникальный край мировой христианской культуры и природного наследия в военный полигон!!!

И это ни наш и ни чей-либо еще плод фантазии. Представленные здесь материалы, изъятые собственно из русско-абхазских информационных источников XXI века, являются одним из документальных свидетельств подтверждающих это!

Проблема культурного наследия на территории Абхазии уже вышла за пределы нашей страны и стала международным вопросом. Цель сепаратистов и их покровителей – доказать миру, что грузины не являются правопреемниками культурного наследия находящегося на территории Абхазии, но в этом им мешают два значительных обстоятельства: архитектура этих памятников является грузинской с начала до конца и грузинская эпиграфика. Поэтому там проводится изменение внешнего облика грузинских памятников и уничтожение грузинской эпиграфики. Представленные фото и документальные материалы являются наглядным подтверждением того, в каком прискорбном состоянии находятся грузинские исторические строения в оккупированной Абхазии, какими были Илори, Бедиа и другие памятники до реставрации и какими являются после «восстановления».

INTRODUCTION

As a result of many vandal acts towards the cultural heritage monuments of Abkhazia by the occupants, these monuments have lost their authenticity and uniqueness. The part of Georgia's cultural heritage which remains in this area, is in danger. Today not only the territory of Abkhazia is occupied but also the ancient Georgian language with its unique script, alphabet, which was granted the status of intangible cultural heritage by UNESCO in June 2016, the documentary photographs presented at the exhibition reveal the situation in the occupied territories of Abkhazia more accurately, intensifying the feelings and perceptions of the reality. Only joint effort can stop aggressive processes planned by the occupants aimed at removing Georgian traces from the ancient Georgian land.

This documentary exhibition is not any advanced planned artificial action against anyone, but it is an evidence to confirm once again what the separatists full of hatred against Georgians and their patrons did for themselves and now they try to blame Georgians with their usual impudence. Basic logic is that Georgians will never destroy the foundations of their own spirituality, the monuments of their identities. Furthermore, they simply were not able to do this - after of their forced exile from Abkhazia as they were not there! Every photo exhibited here describes the reality that the separatists and occupants unintentionally, momentarily spotted “at the moment of the Truth”, after the ethnic cleansing of Georgians carried out in Abkhazia. This reality has been created by them and now with the support of their “experienced teachers” are trying is to mislead the international community and cover their own evil! however, the occupant is not satisfied by only ethnic cleansing - he wants to prove the absence of an evidence of Georgian historical and cultural identity, to demonstrate that the monuments do not exist and for this purpose, they are ready for committing the crimes against humanity- to destroy all Georgian historical and cultural heritage in Abkhazia and to convert this unique area of Christian culture and natural heritage into the military firing range!!! And it's neither ours nor anybody's imagination. Here is a documentary evidence taken from the Russian-Abkhaz news sources and material of the 21st Century confirming this!

the problem of cultural heritage on the territory of Abkhazia has already gone beyond our country and has become an international issue. The aim of the separatists and their patrons is to prove to the world that the successors of cultural heritage located on the territory of Abkhazia are not Georgians, however, two important circumstances prevent them: architecture of these monuments that from top to bottom is Georgian and Georgian epigraphs. That is why they are constantly changing the image of Georgian monuments and destroying the Georgian epigraphy. here are a clear proof of the deplorable condition of Georgian historical buildings in occupied Abkhazia, how looked Ilori, Bedia and other monuments before restoration and what they look like now after the modifications..... everyone who is interested in this topic is given the opportunity here at the exhibition, to observe themselves, who are the real owners of the monuments and who destroys them.

INTRODUCTION

En Abkhazie les monuments du patrimoine culturel perdent leur authenticité et leur unicité suite à de nombreux actes de vandalisme opérés par les occupants. La partie du patrimoine culturel géorgien, subsistant encore sur ce territoire, risque de disparaître. Aujourd’hui, non seulement le territoire d’Abkhazie est occupé, mais aussi la langue géorgienne court un risque. Elle est bannie de ce territoire avec son écriture unique, son alphabet, auquel en 2016 l’UNESCO a attribué le statut du patrimoine culturel immatériel. La documentation présentée ici exprime plus précisément le propos, accentue les émotions et la perception de la situation qui règne sur le territoire de l’Abkhazie occupée. Uniquement les efforts communs peuvent empêcher les processus agressifs ordonnés par les occupants, dont le but c’est d’effacer la trace géorgienne de la terre ancestrale de la Géorgie.

Ces documents ne représentent pas une action artificielle organisée intentionnellement contre quelqu’un, mais encore une fois, une confirmation de la vérité, que les séparatistes possédés par la haine des Géorgiens et leurs protecteurs, se sont créée, et à présent, ils essaient d’attribuer ce mal aux Géorgiens, avec l’indécence habituelle. Cela relève de la logique élémentaire que les Géorgiens ne vont pas et ne peuvent pas détruire les fondements de leur patrimoine spirituel, les monuments prouvant leur identité, après leur expulsion forcée de l’Abkhazie, pour une simple raison qu’ils ne s’y trouvaient plus ! Chaque photo présentée ici représente la réalité prise au moment de «la victoire de la vérité», par hasard, instantanément, par les séparatistes et les occupants après le nettoyage ethnique opérée sur le sol abkhaze, la réalité qu’ils ont créée eux-mêmes et à présent, ils essaient, suivant les enseignements de leurs «précepteurs expérimentés», d’induire la société internationale en erreur et couvrir le mal commis par eux ! L’occupant ne s’est pas contenté du nettoyage ethnique déjà opérée, il veut prouver qu’en Abkhazie il n’y a pas de documents et de monuments matériels prouvant l’identité historique et culturelle géorgienne et pour cela ils sont prêts à commettre le crime contre l’humanité - détruire tout, le trésor, les monuments historiques et culturels géorgiens et transformer ce coin unique de la culture chrétienne mondiale et du patrimoine naturel en un terrain d’entraînements militaires !!! Et cela n’est pas fruit de notre imagination, ni de quelqu’un d’autre. Les documents du 21e siècle, présentés ici, tirés directement des sources d’information russo-abkhazes en sont l’une des preuves documentaires ! «

Le problème du patrimoine culturel sur le territoire d’Abkhazie a déjà dépassé les frontières de notre pays et est devenue une problématique internationale. Le but des séparatistes et de leurs protecteurs c’est de prouver au monde entier que les héritiers de droit du patrimoine culturel sur le territoire d’Abkhazie ne sont pas les Géorgiens. Mais il y a deux circonstances importantes qui les en empêchent : L’architecture de ces monuments lequel est géorgien de A à Z et l’épigraphie géorgienne. C’est pour cette raison qu’ils procèdent au changement de l’apparence des monuments géorgiens et la destruction de l’épigraphie géorgienne. Les documents présentés est une preuve visible de l’état lamentable dans lequel se trouvent les monuments historiques géorgiens sur le territoire de l’Abkhazie occupée, quel était l’aspect des monuments comme Ilori, Bédia et autres avant la restauration et quel genre de «restauration» transformée y est opérée en ce moment... Tous ceux qui sont intéressés par ce sujet ont la possibilité de comprendre à qui appartiennent ces monuments en réalité et qui les détruit.

აფხაზეთში ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის მრავალი ობიექტია, სადაც არქეოლოგები რესპუბლიკის ისტორიის შესასწავლად ღირებულ ნივთებს პოულობენ. მაგრამ ხშირად კულტურული ფასეულობები ქვეყნის ფარგლებს გარეთ ხვდება, მათ შორის „შავი მთხრელების“ გამო.

კულტურული ფასეულობები საზღვრის მიღმა

მიმდინარე წლის სექტემბერში სამხრეთ საბაჟოს ადმინისტრაციამ გამოაქვეყნა ინფორმაცია, რომ კრასნოდარის აეროპორტში რუსეთის მოქალაქეს ლითონის ჭვარი აღმოაჩნდა. მფლობელმა განმარტა, რომ ეს მართლმადიდებლური ჭვარი მან აფხაზეთში, სოფელ დრანდას მონასტერში პირადი სარგებლობისთვის შეიძინა. მოგვიანებით გაირკვა, რომ ნივთი კულტურული ღირებულებისაა - ეს იყო მე-XIX ს. ბოლოს დამზადებული კიოტური ჭვარი.

კომენტარის გაკეთებისთვის დრანდას მიძინების მონასტრის ილუმენტან ანდრეი სტრუცკისთან დაკავშირება შეუძლებელი აღმოჩნდა, რის შემდეგაც Sputnik-ის რედაქციამ კულტურის სამინისტროს მიმართა.

კულტურის სამინისტროს ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის დეპარტამენტის უფროსმა შანდორ კაიტანმა აცნობა, რომ აფხაზეთში არ არსებობს ოფიციალური ბაზრობები, სადაც კულტურული ღირებულების ნივთების შეძენა შეიძლება, რადგან ეს უკანონოა.

„თუმცა, თუ მოქალაქემ იპოვა ნივთი და მყიდველი, მაშინ მას შეუძლია გაყიდოს ეს ნივთი, რის შესახებაც შეიძლება ჩვენ არც ვიცოდეთ, რადგან მან არ შეატყობინა შესაბამის ორგანოებს“.

სამწუხაროდ, შესაძლებელია ასეთი ნივთების გადატანა საზღვარზე, ვინაიდან არ არსებობენ სპეციალისტები, რომლებიც დაადგენენ არის თუ არა ეს ნივთი ღირებული და თუ წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტს.

საზღვარზე სპეციალისტების ნაკლებობა, როგორც აფხაზეთის, ისე რუსეთის მხრიდან, რომელთაც შეუძლიათ დაადგინონ, ეკუთვნის თუ არა კონკრეტული ნივთი კულტურულ მემკვიდრეობას, რაც მათი საზღვარგარეთ გატანის მიზეზი ხდება, ხაზგასმით აღნიშნა კაიტანმა.

საზღვარზე დიდი პრობლემაა კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების იდენტიფიკაციასთან დაკავშირებით. სპეციალისტებმა შეიძლება ვერც გაიგონ, რომ ოქროს ნივთები, სამკაულები ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტებია. ამგვარად, ასე ხდება მათი გადატანა საზღვარზე და გაყიდვა“, - განაცხადა კულტურის სამინისტროს ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის დეპარტამენტის უფროსმა.

სახელმწიფო საბაჟო კომიტეტში აღნიშნავენ, რომ ამ მხრივ აფხაზეთის საკანონმდებლობა ბაზა სათანადოდ არ არის შემუშავებული.

სამწუხაროდ, აფხაზეთის რესპუბლიკაში არ არსებობს სათანადო საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც არეგულირებს ისტორიულ-კულტურული ღირებულების ნივთების საზღვარგარეთ გატანას, რაც იწვევს გარკვეულ სირთულეებს აფხაზეთის საბაჟო ორგანოების მიერ ხელოვნების ნიმუშებისა და ისტორიულ-კულტურული მნიშვნელობის ობიექტების უკანონო გატანის აღკვეთის პოლიტიკის განხორციელებაში.

ყველა ხელოვნების ობიექტი საზღვრის გადაკვეთამდე უნდა იყოს წერილობით დეკლარირებული, ამიტომ კულტურული ქონების უკანონოდ საზღვარზე გატანა ითვლება კონტრაბანდად.

„მსგავსი ქმედებები რესპუბლიკის კანონმდებლობის შესაბამისად დანაშაულად კვალი-ფიცირდება. საბაჟო ორგანოს პასუხისმგებელი პირი იღებს დეკლარაციას და ახდენს ყველა კულტურული ფასეულობის იდენტიფიცირებას, რის შემდეგაც ტრანსპორტირების ნებართვისთვის სპეციალურ შტამპს სვამენ. საბაჟო რეგისტრაციისას კულტურული ფასეულობების საზღვარზე გადატანისას გადასახადი, როგორც წესი, არ არის გათვალისწინებული“, - აცხადებენ სახელმწიფო საბაჟო კომიტეტში.

კომენტარის გაგრძელებაში დეპარტამენტი ყურადღებას ამახვილებს იმ ფაქტზე, რომ ხელოვნების ნიმუშები, საკოლექციო და ანტიკვარული ნივთები ექვემდებარება სავალდებულო შემოწმებას. ასეთი კვლევა უნდა ჩატარდეს აუცილებლად მხოლოდ უფლებამოსილი სახელმწიფო მოხელეების მიერ.

ექსპერტიზის ჩატარების შედეგი არის საზღვარზე გატანის უფლების მოწმობა, რომელიც საშუალებას აძლევს საზღვარზე გატანის ნებართვის გაფორმებას. მიღებული საექსპერტო დასკვნები წარმოადგენს სამართლებრივ საფუძველს ნივთების საზღვარგარეთ გატანის გადანყვეტილების მისაღებად. აფხაზეთის რესპუბლიკის ტერიტორიიდან კულტურული ფასეულობების უკანონო გატანა სულ უფრო და უფრო სახიფათო მასშტაბებს იღებს. საბაჟო ორგანოებს ვვალებათ ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ამოცანა - აფხაზეთის რესპუბლიკის გარეთ კულტურულ-ისტორიული ფასეულობების უკანონო გატანის აღკვეთა“, - აღნიშნავენ დეპარტამენტში.

ამავდროულად, საბაჟო კონტროლის ტექნიკური საშუალებების ნაკლებობის გამო, ამ ამოცანის შესრულება შეუძლებელია, ისტორიულ-კულტურული ფასეულობების ქვეყნის ფარგლებს გარეთ უკანონო გატანის სრული აღკვეთისთვის.

„აფხაზეთის რესპუბლიკის საბაჟო ორგანოების კიდევ ერთი სირთულე აფხაზეთის რესპუბლიკის ტერიტორიიდან კულტურული ქონების უკანონო გატანის მცდელობებთან ბრძოლაში არის კადრების ნაკლებობა, რომელსაც შეუძლია ხელოვნების ნიმუშების და ისტორიულ-კულტურული მნიშვნელობის ობიექტების იდენტიფიცირება. ამ სამუშაოს სპეციფიკიდან გამომდინარე, ყოველთვის არ არის შესაძლებელი იმის დადგენა, განეკუთვნება თუ არა ესა თუ ის ნივთი საზღვარგარეთ გასატან აკრძალული ნივთების კატეგორიას“, - აღნიშნავენ სახელმწიფო საბაჟო კომიტეტი.

სახელმწიფო საბაჟო კომიტეტი ყველა ღონეს ხმარობს ქვეყნის ტერიტორიიდან ისტორიულ-კულტურული ფასეულობების უკანონო გატანის აღკვეთისთვის, დეპარტამენტის სტატისტიკის მიხედვით, წელს ისტორიულ-კულტურული ფასეულობების უკანონო საზღვარგარეთ გატანის არც ერთი ფაქტი არ გამოვლინდა.

ფასეულობების ლეგალური გატანა

შანდორ კაიტანის თქმით, არსებობს კულტურული ფასეულობების რესპუბლიკის ფარგლებს გარეთ გატანის სამართლებრივი საფუძველი. აფხაზეთის ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ნივთების სამუდამოდ გატანა დაუშვებელია.

პირიქით, კულტურის სამინისტრო მუშაობს, რათა დაუბრუნდეს ქვეყანას მრავალი მიზნის გამო გატანილი ძეგლები, მათ შორის 1992-1993 წლებში ომის დროს. საუბარი შეიძლება მხოლოდ დროებით გატანაზე. ფიზიკურ ან იურიდიულ პირს მოძრავი კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების გატანის ან შემოტანის უფლება აქვს მხოლოდ კულტურის სამინისტროდან მოწმობის მიღების შემდეგ.

გატანის მიზანი შეიძლება იყოს განსხვავებული, თუ ეს არქეოლოგიური ობიექტებია, შესაძლებელია მათი დროებითი გატანა სარესტავრაციოდ, ვინაიდან რესპუბლიკაში

მაღალკვალიფიციური რესტავრაციის სპეციალისტების ნაკლებობაა. ძირითადად, ნივთები გადააქვთ სპეციალისტებს-არქეოლოგებს ან ეთნოგრაფებს.

„ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ნივთების გატანა საზღვარგარეთ ასევე შეიძლება დაკავშირებული იყოს რესპუბლიკის ფარგლებს გარეთ გამოფენების გამართვა-ვასთანაც. მსგავსი პროცედურები ჩატარდა, მაგალითად, შარშან, ნელს კი გავცემთ ოფიციალურ ნებართვას ფასეულობების დროებით გატანაზე“, - განაცხადა კაიტანმა.

ფასეულობების არალეგალური გატანა

რესპუბლიკაში არსებობს ასევე კულტურული ფასეულობების არალეგალური გატანა, ამბობს კულტურის სამინისტროს ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის დეპარტამენტის უფროსი შანდორ კაიტანი.

„სამწუხაროდ, არსებობს მრავალი ირიბი ნიშანი იმისა, რომ გარკვეულ ნივთებს, რომლებიც წარმოადგენენ კულტურულ ფასეულობას, ასევე განსაკუთრებული ღირებულების ექსპონატებს, ჩვენ ვხედავთ სხვადასხვა საერთაშორისო აუქციონზე. მიგვაჩნია, რომ ისინი აფხაზეთის ტერიტორიიდან გაიტანეს“, - შენიშნა მან. გაგრძელებაში სპეციალისტმა განაცხადა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურისა და შსს-ს ძალების მიერ ტარდება უზარმაზარი სამუშაო, ე. წ. „შავი მთხრელები“ ძალიან აქტიურობენ ძეგლების განადგურებაში და ძარცვაში, შემდგომი გაყიდვის მიზნით. „მსგავსი ქმედებები არაერთხელ იქნა აღკვეთილი, თუმცა ამ „ჩრდილოვან მუშაობას“ უზარმაზარი მასშტაბები აქვს არა მარტო აფხაზეთში, არამედ სხვა ქვეყნების ტერიტორიაზეც“, - აღნიშნა კაიტანმა.

ადგილობრივი კანონმდებლობა არასრულყოფილია იმ ადამიანების დასჯის კუთხით, რომლებიც ძარცვავენ კულტურულ ობიექტებს და ღირებული ნივთები ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გააქვთ, ამბობს ის. სამწუხაროდ, „შავ მთხრელებს“ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ვერ დაეკისრება, რადგან ჩვენი კანონმდებლობა დახვეწას საჭიროებს. მოპარული ნივთები ჩამორთმეულია, მაგრამ ძეგლები მათი შემდგომი შესწავლის თვალსაზრისით გამოუსწორებელად ზიანდება. როდესაც „შავი მთხრელები“ ავლენენ ფასეულობებს, ამით ანადგურებენ არქეოლოგიურ ფენებს, რომლებიც შესაძლებლობას აძლევენ ამ ძეგლის უფრო დეტალურ შესწავლას“, - აღნიშნა მან.

„კულტურული ფასეულობების გატანას ხშირად ხელს უწყობს ადგილობრივი მოსახლეობა, რომელიც ეხმარება „შავ მთხრელებს“.

ისინი აჩვენებენ, სად არის გარკვეული ობიექტები, ზოგჯერ ხდება, რომ მათთან ერთად თხრიან, ნივთებს პოულობენ და გააქვთ. რამდენიმე შემთხვევა აღიკვეთა, მაგრამ მასშტაბები დიდია და ძალიან რთულია ბრძოლა თვით მოქალაქეების დახმარების გარეშე, იმის გაგების გარეშე, რომ ასეთი რამ არ შეიძლება გაკეთდეს, რომ ეს ზიანს აყენებს არა მხოლოდ კულტურას, არამედ ჩვენს სახელმწიფოებრიობას. თუ ჩვენ მივიღებთ მეტ ინფორმაციას ჩვენს ძეგლებზე, მათ ისტორიაზე, მაშინ ეს პრესტიჟული იქნება ჩვენი სახელმწიფოსთვის“, - თქვა კაიტანმა.

არაკეთილსინდისიერი ადამიანები არ მიდიან ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტებთან, როცა იქ არქეოლოგები მუშაობენ.

„მაგრამ როგორც კი მთავრდება არქეოლოგების სეზონური სამუშაოები, მოდიან „შავი მთხრელები“, უკვე ლითონის დეტექტორებით აგრძელებენ თხრას, ანტიკურ ნივთებს ეძებენ.

კულტურის სამინისტრო ხშირად იღებს მსგავს სიგნალებს, რის შემდეგაც ტარდება შემოწმება, პოულობენ „შავ მთხრელებს“, მაგრამ საქმე სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობამდე არ მიდის, შეაჯამა შანდორ კაიტანმა.

დღეს სოხუმში აფხაზეთისა და თათარსტანის კულტურის მინისტრის მოადგილეების სამუშაო შეხვედრაზე ჟურნალისტებს განუცხადეს, რომ ომის შემდეგ, 23 წლის მერე, აფხაზეთში პირველად აღმოაჩინეს და დააპატიმრეს “შავი მთხრელები”.. ძველთა დაცვით დაკავებული ორივე სამინისტროს ხელმძღვანელებმა გაუზიარეს თავიანთი გამოცდილება და განიხილეს კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნების აქტუალური საკითხები.

შეხვედრა მიედევნა „ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების ინვენტარ-რიზაციასა და დაცვას, ძველთა გამოვლენას და მათი სახელმწიფო რეესტრში შეყვანას“. თუმცა, განიხილეს საკითხთა უფრო ფართო სპექტრი.

თათარსტანის კულტურის მინისტრის მოადგილემ სვეტლანა პერსოვამ ისაუბრა იმაზე, რომ მან მოახერხა აფხაზეთის არაერთი ძველის მონახულება. იგი იყო ახალ ათონში, სოფელ ლიხნში, ასევე გეგმავს ბედიის და მოყვას ტაძრების მონახულებასაც. აი რა თქვა მან:

„შთაბეჭდილებები, რა თქმა უნდა, ამაღლებულია, რადგან უმდიდრესი მემკვიდრეობაა, განსაკუთრებით გვაოცებენ უძველესი ძეგლები. რუსეთში რამდენიმე ადგილას თუ შეიძლება ასეთი უძველესი საგნების პოვნა, განსაკუთრებით ის, რაც დაკავშირებულია ძველ ქრისტიანულ სინამდვილესთან. რასაკვირველია, აქ კლიმატიც ხელსაყრელია, იმისათვის რომ ამდენი საუკუნის მანძილზე ძეგლები დარჩეს ძალიან კარგ მდგომარეობაში, თუ გავითვალისწინებთ ასეთ უძველეს ნაგებობებს“.

მან მიაწოდა ინფორმაცია, თუ როგორ მუშაობს ძველთა დაცვის დეპარტამენტი, როგორ ხდება მათი კონტროლი და როგორ არეგულირებს დეპარტამენტი დეველოპერებთან თავის ურთიერთობებს. თათარსტანის კულტურის სამინისტრომ შეიმუშავა საპროექტო და არქეოლოგიური კვლევისათვის საჭირო ფასების კრებულები. ძველთა ინვენტარიზაციისა და მათი კრებულის შექმნაზე მუშაობა თითქმის 10 წელი გაგრძელდა. ამჟამად, სისტემა გამართულია და კარგად მუშაობს.

აფხაზეთში სრულიად განსხვავებული სიტუაციაა. ამის შესახებ აფხაზეთის კულტურის მინისტრის მოადგილემ ბატალ კობახიამ ისაუბრა. ძველთა რეესტრი შედგენის პროცესშია, სააღრიცხვო ბარათები და ობიექტების პასპორტები ჯერ კიდევ ივსება. მწვავედ დგას არქეოლოგიური აღმოჩენების შენახვის საკითხი. დღეს ისინი ყველა თავმოყრილია ქალაქის ცენტრში მდებარე ძველი საწყობების შენობებში, მაგრამ მათ პატრონი არ ჰყავთ. უნდა გადაწყდეს, ვის გადასცეს იგი და ვინ უნდა იყოს პასუხისმგებელი მის უსაფრთხოებაზე. კოლექცია ახლა უპატრონოა და შემსწავლელი არავინ არის.

ბატალ კობახიამ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ბოლო ორი წლის განმავლობაში სიტუაცია საგრძნობლად შეიცვალა. დღეს ხალხს უკვე ეშინია არქიტექტურული ძეგლების დანგრევის. მათ ესმით, რომ ამისათვის პროკურატურა მათ წინააღმდეგ საქმეს აღძრავს, თითოეულ ასეთ საქმეს თან ახლავს დიდი საზოგადოებრივი გამოხმაურება. მან მადლობა გადაუხადა მედიას ამ თემის წარმართვისთვის და საზოგადოების ყურადღების მიქცევისათვის. მუშაობის დროს, კულტურის სამინისტროს ახალმა გუნდმა აღმოაჩინა ძეგლების 20-მდე უკანონო იჭარის ხელშეკრულება. ზოგიერთ მათგანს ვადა უკვე ამოეწურა, მაგრამ ათ კონტრაქტზე სერიოზული სამუშაო უნდა ჩატარდეს. კულტურის სამინისტრო უარს ამბობს მათ გახანგრძლივებაზე და სასამართლოში თავისი პოზიციების დაცვას აპირებს.

რაც შეეხება კვლევისა და არქეოლოგიური სამუშაოების ღირებულებას, კულტურის სამინისტრო გვპირდება, რომ შესაბამისი განკარგულების პროექტს ერთ კვირაში შეიმუშავებს.

ბატალ კობახიამ ჟურნალისტებს აცნობა ქვეყანაში „შავი მთხრელების“ საქმიანობისა და დანაშაულებრივი ჯგუფის დაპატიმრების შესახებ.

„შავი მთხრელები“ დიდი ხანია ბატონობენ აფხაზეთში. ცნობილია, რომ მრავალი წელია აფხაზეთში ისტორიულ სიძველეებზე მონადირეები ძვირადღირებული ტექნიკით ჩამოდიან, რომლის ღირებულება 100-200 ათას ევროს შეადგენს. სპეციალური ტექნიკის მეშვეობით შესაძლებელია ოქროსა და ვერცხლისაგან დამზადებული ნივთების დედამიწის ფენებში ამოცნობა. „მთხრელებმა“ კარგად იციან იმ ადგილების შესახებ, სადაც მოგების პოვნა შეიძლება. ერთ-ერთი ასეთი ადგილია გაგრის რაიონის სოფელი აჩმარდა, სადაც ბოლო 12 წლის განმავლობაში „შავმა მთხრელებმა“ 300-მდე საფლავი გათხარეს.

2013 წელს სოტბის აუქციონზე გამოჩნდა მეოთხე საუკუნის აჩმარდას უნიკალური ვერცხლის რიტონი, რომელიც შეფასდა 30 000 ევროდ. რიტონი არის სადღესასწაულო ღვინის თასი, ხარის თავის სახით დამზადებული.

ის, რომ აფხაზეთში „შავი მთხრელები“ სხვადასხვა ადგილას უნებართვო გათხრებს აწარმოებენ, აფხაზი მეცნიერები და სახელმწიფო მუზეუმის თანამშრომლები უკვე დიდი ხანია საუბრობენ. სამართალდამცავი ორგანოები არ ცდილობენ დამნაშავეებზე ნადირობას, მათ ალბათ აქვთ საკმარისი პრობლემები „მთხრელების“ გარეშე.

და ბოლოს, პირველად ომის შემდგომ პერიოდში, აფხაზეთის სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურმა, რომელმაც მიიღო ინფორმაცია კულტურის სამინისტროდან, მიაღწია დამნაშავეებს, რომლებიც ნადირობდნენ არქეოლოგიურ აღმოჩენებზე. კულტურისა და ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის მინისტრის მოადგილე ბატალ კობახია გვიამბობს: „აჩმარდაში არის მდელი, იქ ბრინჯაოს ხანიდან ადრე შუა საუკუნეებამდე დათარიღებული სამარხებია. და იქ იპოვეს „შავი მთხრელები“. ისინი დააკავეს და გამოძიება მიმდინარეობს. მათ ვერ მოახერხეს რაიმე განსაკუთრებულის ამოთხრა, მაგრამ ის, რაც მათ გათხარეს, არის არტეფაქტები და ჩვენთვის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია. ეს ყველა აღწერილი ნივთი გადავეცით მუზეუმს. სამი ადამიანი თხრიდა. აჩმარდა არის ძველი, რომელსაც 23 წელია „თხრიან შავი მთხრელები“. გამომდინარე იქიდან, რომ ისინი იქ ხშირად თხრიდნენ, ძველთა დაცვის დეპარტამენტმა თავის დროზე იპოვა გარკვეული თანხა, ალბათ, 2005 წელს, და მათ დაიწყეს არა ახალი ნაკვეთების გათხრა, არამედ იმ ადგილებში, სადაც ადრე უკვე ცოტა გათხარეს“.

ბატალ კობახიამ მიმართა აფხაზ მეწარმეებს, ფონდებს და კერძო პირებს, რათა დაეხმარონ აჩმარდას არქეოლოგიური გათხრებისათვის საჭირო სახსრების მოძიებაში, ძველისთვის, რომელიც მეზობელი რუსეთიდან მთხრელებს იზიდავს, თუმცა აფხაზეთში არავის აინტერესებს.

ტექსტი შეიცავს თვითგამოცხადებულ აფხაზეთის რესპუბლიკაში გამოყენებულ ტოპონიმებს და ტერმინოლოგიას.

- 2 -

რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის კლასიკური არქეოლოგიის განყოფილების თანამშრომელმა, ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატმა გალინა ტრებელევამ რადიო Sputnik-აფხაზეთის ეთერში ისაუბრა იმაზე, თუ როგორ მიმდინარეობდა გათხრები მერკულაში და რაზე მტყველებს მოპოვებული არქეოლოგიური აღმოჩენები.

2015 წელს ოჩამჩირის რეგიონში გათხრების დროს აფხაზმა და რუსმა მეცნიერებმა აღმოაჩინეს მერკულას ნაქალაქევი.

„ეს რომაული დროის ადგილობრივი მთავრის სასახლეა, რომელიც რომაულ და

ბიზანტიურ ხანაში ფუნქციონირებდა, შესაძლებელია შუა საუკუნეებშიც. ის რამდენიმე საუკუნე ფუნქციონირებდა, განიცადა რეკონსტრუქცია. უფრო დეტალურ ინფორმაციას მოგაწოდებთ კვლევის ჩატარების შემდეგ, როდესაც გამოვიკვლევთ ნაგებობის მთელ ტერიტორიას“, - თქვა ტრებელევამ.

არქეოლოგის თქმით, მათ არ აქვთ უნიკალური აღმოჩენები, მაგრამ მათ მიერ მიღებული მასიური მასალა შეიცავს საკმარის ინფორმაციას.

„წელს ჩვენ ვერ ჩავღრმავდით კონტინენტის ფსკერამდე. მომავალ სეზონშიც მოგვინვეს ჩაღრმავება. ვნახოთ, რა შედეგებს მივიღებთ. საინტერესო აღმოჩენებს შორის არის ბრინჯაოს ფირფიტა, რომელიც მეტყველებს იმაზე, რომ ხალხი, რომელიც აქ ცხოვრობდა, იყვნენ ბრინჯაოს ნივთებს. უნიკალური აღმოჩენები ჩვენ არ გვაქვს, მაგრამ მასიური მასალა, რომელიც იქ მივიღეთ, არის კარგად დათარიღებული და შეიცავს საკმარის ინფორმაციას. რისი თქმაც შეგვიძლია, ესაა, რომ ჩვენ ვადასტურებთ, რომ ისტორიის ეს პერიოდი, ანუ, ადგილობრივი აფხაზური ისტორია, საკმაოდ მდიდარია. მთავრები იყვნენ მდიდრები, რადგან თავიანთ შენობებს ბარელიეფით ამშვენებდნენ. ეს არ ეწერა მეცნიერებაში, არ იყო გამოკვლეული, არ უთქვამთ აღმოსავლეთ აფხაზეთის შესახებ“, - თქვა ტრებელევამ.

- 3 -

გალის რაიონის სოფელ ხიაცხაში უძველესი კედლის ნაშთების შესახებ ცნობილი გახდა 2017 წელს, არქეოლოგებმა ის გაზომეს, დააფიქსირეს ორ ბორცვს შორის თითქმის 300 მ მანძილზე. მანამდე უცნობი ობიექტით დაინტერესდნენ მეცნიერებები, რადგან კედლის ქვის წყობა - რიყის ქვა კირდულაბზე - ჰგავს აფხაზეთის დიდი კედლის ქვის წყობას, რომელსაც მეცნიერთა ჯგუფი იკვლევს გასული ზაფხულიდან. ორი წლის წინ ორი საცდელი შურფი ჩავიყვანეთ, მაგრამ სრულფასოვანი გათხრები მხოლოდ ახლა დაიწყო.

აფხაზეთის დიდი კედლის გამოკვლევა „ამშრას“ ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით ხორციელდება. წლიური პროექტი დასრულდება 2020 წლის ივნისში. წინა ეტაპზე ექსპედიციამ გაიარა სამეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილი ყველა კოშკი, შემდგომი შედარებისა და შესწავლისთვის შეიტანა ისინი GPS რუკაზე. ახლა მეცნიერები შეუდგნენ არქეოლოგიური გათხრების ეტაპს და დაიწყეს ისინი გალის რეგიონში, სადაც ბევრი გამოუკვლეველი ობიექტია. კერძოდ, ხიაცხეში ისინი იმედოვნებენ, რომ იპოვიან დამახასიათებელ არქეოლოგიურ მასალებს, რომელთა დათარიღება შესაძლებელი იქნება და შემდეგ კი დაადასტურებენ ან უარყოფენ ამ კოშკების კავშირს აფხაზეთის დიდ კედელთან (ადკ). დასკვნითი ეტაპი იქნება გათხრების დროს მიღებული მასალის დამუშავება, სამეცნიერო სტატიების დაწერა და საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციებში მონაწილეობა.

აფხაზეთის დიდი კედელი (კელასურის) კავკასიის მასშტაბური ფორტიფიკაციური ნაგებობაა, მისი სიგრძე დაახლოებით 160 კილომეტრია. ნაგებობა იწყება მდინარე კელასურის შესართავთან მარცხენა ნაპირზე და მთისწინეთში, მერხეულისა და რიგი სოფლების გავლით, უახლოვდება ტყვარჩელს. იქ, მისი შემდგომი მდებარეობის შესახებ მოსაზრებები განსხვავდება, ალბათ, კედელი ჩამოდის მდინარე ენგურის შესართავამდე.

გათხრებს ახორციელებს აფხაზეთის ჰუმანიტარული კვლევების ინსტიტუტის ახალგაზრდა მეცნიერთა ჯგუფი უმცროსი მეცნიერ თანამშრომლის შანდორ კაიტანის ხელმძღვანელობით. გათხრები დაგეგმილია გალის რაიონის სოფელ მახუნჯიაში, სადაც კოშკის ნაშთები შემორჩენილია კლდეზე. მასში იპოვეს აფხაზეთის დიდი კედლის სხვა ადგილებშიც აღმოჩენილი კერამიკული ნივთების ფრაგმენტები. გათხრები ჩატარდება აფხაზეთის სხვა

რეგიონებში - სოფლებში ჯგერდასა და მერხეულში.

„ჩვენ გავთხრით მანამ, სანამ არ ვიპოვით რაიმეს უტყუარს, ის, რისი ზუსტი დათარიღებაც შესაძლებელი იქნება. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ უნდა ვიპოვოთ იგივე კერამიკა, როგორსაც ჩვენ 2018 წლიდან ვპოულობთ, - ამბობს დიმიტრი სჩასტნი, აფხაზეთის ჰუმანიტარული კვლევების ინსტიტუტისა და საბრძოლო დიდების მუზეუმის თანამშრომელი.

„ჩვენთვის საინტერესოა მხოლოდ ისტორია, მხოლოდ ინფორმაცია, ნაპოვნი ფრაგმენტები - ეს არის ჩვენი ოქრო“, - განაგრძობს ექსპედიციის ხელმძღვანელი შანდორ კაიტანი. - უფრო მეტიც, განმარტების თანახმად, ასეთ ნაგებობებში არ შეიძლება იყოს ნამდვილი ოქრო. და წინა წლებში შავი მთხრელებიც იყვნენ აქ არაერთხელ. გარდა ამისა, საბჭოთა პერიოდში გორაკებზე განლაგებული იყო ციტრუსის სახელმწიფო მეურნეობა, მთლიანი უბანი გამოიყენებოდა დარგვისათვის. ასე რომ, ყველა ჩვენთვის ძვირფასი არტეფაქტი, სამწუხაროდ, დიდი ხანია დაიკარგა. იმედი გვაქვს, რომ ვიპოვით რაიმეს ბორცვის მწვერვალზე უფრო ღრმა ფენებში, კედლის ნანგრევების მახლობლად. ჩვენ ასევე ვიმედოვნებთ, რომ ამოვთხრით კოშკის კუთხეებს, რათა დავადასტუროთ არქიტექტურული გეგმა და დავამტკიცოთ, რომ ეს კოშკი იყო კედლის ნაწილი“.

გათხრების პირველ დღეებში არქეოლოგებმა აღმოაჩინეს მხოლოდ დოქებისა და პითოსების კერამიკული ფრაგმენტები, ყველა მათგანი შუა საუკუნეების პერიოდს ეკუთვნის. თუმცა, მუშაობის მესამე დღეს აღმოაჩინეს უძველესი სამარხი - ადამიანის ნაშთები, რამდენიმე საკმაოდ კარგად შენარჩუნებული პითოსი, ლითონის ნივთები, ასევე მიმოფანტული კერამიკა. აღმოჩენის ზუსტ თარიღსა და აღწერას მეცნიერებები მიაწოდებენ მოგვიანებით, მაგრამ ჯერჯერობით ეს არის აფხაზი არქეოლოგების მიერ აღმოჩენილი ძალიან მნიშვნელოვანი ნივთები.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ აფხაზეთის დიდი კედლის კვლევის ეს პროექტი განსაკუთრებით აფხაზურია, თუმცა ამ ზაფხულს რამდენიმე ერთობლივი რუსულ-აფხაზური არქეოლოგიური ექსპედიცია გაიმართა.

„საერთოდ, აფხაზეთის დიდი კედლის გაბარიტები ყოველთვის აჩერებდნენ მკვლევარებს, მისი მასშტაბი ბევრს აშინებს. ჩვენი პროექტი მასშტაბურია, მოიცავს რამდენიმე უბანს, მაგრამ ეს მხოლოდ მცირე ნაწილია იმისა, რაც უნდა გაკეთდეს კითხვებზე პასუხის გასაცემად, ვის მიერ და რატომ აშენდა ეს კედელი, - ამბობს შანდორ კაიტანი. - ჩვენი მიზანია - აღვწეროთ ძეგლის ამჟამინდელი მდგომარეობა, რადგან მის შესახებ უახლესი მონაცემებია - იური ვორონოვის 70-იანი წლებში დაწერილი ნაშრომები. მის მიერ აღწერილი მრავალი კოშკი ბუნებრივი მოვლენების ან ადამიანის საქმიანობის გამო უკვე სამუდამოდ დაიკარგა. ეს ძეგლი საჭიროებს დაცვას, მხარდაჭერას, სანამ გვიან არ არის, საჭიროა მისი დაფიქსირება და შესწავლა, რადგან არ არსებობს პასუხი მთავარ კითხვაზე - როდის, ვის მიერ და რისთვის აშენდა ეს კედელი.

ექსპედიციების დასრულების შემდეგ არქეოლოგები ანგარიშს წარუდგენენ არქეოლოგიურ კომისიას აფხაზეთის ჰუმანიტარული კვლევების ინსტიტუტში, დაესწრებიან კონფერენციებს. 2020 წელს ერთ-ერთი უახლოესი არის კრუპნოვსკის კითხვები, კონფერენცია, რომელიც აერთიანებს მეცნიერებებს, რომლებიც სწავლობენ ჩრდილოეთ კავკასიის ისტორიასა და არქეოლოგიას.

აფხაზეთის დიდი კედლის შესწავლის ისტორია დაიწყო საუკუნე-ნახევრის წინ. აფხაზეთის დიდი კედელი ასევე მოხსენიებულია შვეიცარიელი მოგზაურისა და ეთნოგრაფის ფრედერიკ დიუბუა დე მონპერეს ნაშრომში. აფხაზეთის დიდი კედლის კოშკების ნაწილი მაჭარისა და ზღვისპირა მონაკვეთზე აღწერილია რუსი მეცნიერის, ისტორიკოსის და არქეოლოგის, გრაფინია პრასკოვია უვაროვას მიერ. საბჭოთა პერიოდში აფხაზეთის დიდი კედლის

შესწავლა მხარეთმცოდნე იოსებ აძინბამ განაგრძო. მას პირველად მიეცა შანსი გაეცლო იმ მნიშვნელოვანი ნაწილის, რაც, მისი აზრით, იყო კედლის დაცვის ხაზი კელასურიდან ენგურამდე. თავის სტატიაში „ათი დღე აფხაზეთის დიდი კედლის გასწვრივ“, აძინბამ აღწერა არა მხოლოდ სავარაუდო მიმართულება და სოფლები, რომლითაც გადიოდა კედელი, არამედ უშუალო სიახლოვეში მდებარე ისტორიული ძეგლები. დღეისთვის დადგენილია, რომ მათ უმეტესობას არაფერი აქვს საერთო დიდ კედელთან - უპირველეს ყოვლისა, შენობების არქიტექტურული სტილი და მათი შექმნის დრო არ ემთხვევა.

XIX საუკუნის სამოცდაათიან წლებში ისტორიკოსი და არქეოლოგი იური ვორონოვმა გაიარა აფხაზეთის დიდი კედლის გასწვრივ კელასურიდან ტყვარჩელამდე და კოშკებს შორის მანძილს ზომავდა პედომეტრით. მან გამოაქვეყნა თავისი კვლევები 1973 წელს სტატიაში, რის საფუძველზეც მიმდინარეობს დღევანდელი არქეოლოგიური კვლევები.

- 4 -

აფხაზმა არქეოლოგებმა მოინახულეს „შავი მთხრელების“ მიერ არჩეული ისტორიული ციხესიმაგრეები და დაადგინეს, რომ უძველესი ძეგლები იზიდავს არა მხოლოდ განძზე უკანონო მონადირეებს, არამედ იდუმალი კულტის მიმდევრებსაც.

2020 წლის იანვარში აფხაზმა არქეოლოგებმა შეიტყვეს კოდორის ხეობაში ნიბილიუმის ციხის ტერიტორიაზე უკანონო არქეოლოგიური გათხრების შესახებ.

არტეფაქტების საგანძური

„შავი მთხრელების“ კვალი „გორნაია აფხაზიას“ პროექტის მოხალისემ ლევონ ცუგურიანმა იპოვა. პროექტის მონაწილეები აკვირდებიან ისტორიული ძეგლის მდგომარეობას და პერიოდულად ახორციელებენ მისი ტერიტორიის გასუფთავებას შაბიამანისა და ნაგვისაგან.

„ბევრი ყაჩაღური გათხრა იქნა ნაპოვნი წებელდის ციხის ტერიტორიაზე და უშუალოდ მის კედლებთან. დაახლოებით ერთი თვის წინ აქაურობა მოინახულეს „შავმა მთხრელებმა“. გათხრების ადგილებში ყველგან ჩანს მიწიდან ამოღებული და გაფანტული „არასაჭირო“ კერამიკის ნატეხები“, - თქვა ცუგურიანმა.

მათ, ვისაც უყვარს უძველესი საგანძურით და ისტორიული არტეფაქტებით სარგებლობა, უხეშად შეიძლება დაიყოს სამ ძირითად ჯგუფად: „შავი არქეოლოგები“, „განძზე მონადირეები“ და „ტროფეებზე მონადირეები“. ზოგადად, ყველა მათგანს ყველაზე ხშირად „შავ მთხრელებს“ უწოდებენ.

ნიბილიუმის ციხე (ახ. წ. II-VII სს.) - შუა საუკუნეების აფსილიის ცენტრი - უძველესი არტეფაქტების ნამდვილი საგანძურია, რომელიც იზიდავს არა მხოლოდ მეცნიერებს, არამედ განძის მაძიებლებსაც სათანადო განათლებისა და ნებართვის გარეშე.

წებელდაში არქეოლოგიური გათხრები ჯერ კიდევ XIX საუკუნის ბოლოს დაიწყო. აქ მრავალი არტეფაქტი აღმოაჩინა ადგილობრივმა მოსახლეობამ, რომელმაც გაანადგურა უძველესი სამარხი ნიადაგის დამუშავების დროს. 1915 წელს თბილისის სახელმწიფო მუზეუმს გადაეცა ადგილობრივ მოსახლეობაში შემონახული დანგრეული საფლავებიდან ამოღებული დიდი რაოდენობით შუა საუკუნეების იარაღი და სამკაული.

ცნობილმა აფხაზმა არქეოლოგმა იური ვორონოვმა სკოლის წლებში შეაგროვა აქ უძველესი სამარხებიდან ზედაპირზე ამორეცხილი ათას-ხუთასი ნივთი. მის მიერ შეგროვებული კოლექცია 1959 წელს აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმს გადაეცა.

მრავალრიცხოვანი გათხრების შედეგად არქეოლოგებმა დაადგინეს, რომ წებელდაში მდებარეობდა თხუთმეტამდე ნამოსახლარი, ათი ციხესიმაგრე და II-VII სს. ოცამდე სამარხი, ასევე გამოვლინდა ქლუხორის უღელტეხილზე მიმავალი უძველესი გზის კვალი.

„გვიანი ანტიკური პერიოდისა და ადრეული შუა საუკუნეების ჩვენი ქვეყნის ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ერთ-ერთი ყველაზე შესწავლილი ძეგლია ნიბილიუმის ციხესიმაგრე. წებელდას მიდამოებში ჩატარებული კვლევების წყალობით დაინერა ათობით სტატია, მონოგრაფია და ა. შ. ამ ყველაფერმა ნათელი მოჰფინა აფხაზეთის უძველეს ისტორიას, მაგრამ დღეს ეს ძეგლი მივიწყებულია. ის ნადგურდება დროის გავლენით და განძის მაძიებელთა ხელით“, - განმარტავს აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმის მკვლევარი დიმიტრი სჩასტნი.

ციხის დათვალიერებისას არქეოლოგებმა დააფიქსირეს „შავი მთხრელების“ მრავალი გათხრები.

„შავი მთხრელების“ მთხრელების შესახებ

„შემაშფოთებელი სიგნალის მიღების შემდეგ ნიბილიუმის ციხესიმაგრეში შავი არქეოლოგების ბოლო ვიზიტების შესახებ, „აფხაზეთის დიდი კედლის საიდუმლოების“ პროექტის ჯგუფმა გადაწყვიტა ეწვიოს არა მხოლოდ ამ ისტორიულ ძეგლს, არამედ ტურისტებისთვის ხელმისაწვდომ ადრეული შუა საუკუნეების ერთ-ერთ უახლოეს ძეგლს აფხაზეთში - ციხესიმაგრე უაზ-აბაას“, - ამბობს აფხაზეთის ჰუმანიტარული კვლევების ინსტიტუტის არქეოლოგიის დეპარტამენტის უმცროსი მკვლევარი შანდორ კაიტანი.

დღეს აქტიურად ნადგურდება IX-X სს. აფხაზეთს სამეფოს თანამედროვე ციხესიმაგრე უაზ-აბაა. უაზ-აბაას ციხის ყველაზე მაღალი კოშკი სასწრაფოდ საჭიროებს რესტავრაციას, მალე ის შესაძლოა მთლიანად ჩამოინგრეს.

18-მეტრიანი კოშკი - ამ ციხესიმაგრის მთავარი ღირსებაა, მრავალი წლის წინ ნახევრად ჩამოინგრა და დანარჩენი ორი კედელი თავის ბოლო დღეებს ითვლის. პროექტის „ჩისტაია აფხაზია“ აქტივისტების ძალისხმევით ციხის ტერიტორია ნაგვისაგან გაიწმინდა.

უაზ-აბაას ციხესიმაგრესთან ახლოს, ღრმა ნაპრალის ფსკერზე, პატარა მშვენიერ ხეობაში, მდებარეობს აფხაზეთის მრავალრიცხოვანი გამოქვაბულებიდან ერთ-ერთი - მღვიმე უაზ-აბაა ადვევა.

ჯერ კიდევ საბჭოთა პერიოდში გამოქვაბულამდე ქვის კიბე მიდიოდა, ის ჩამოინგრა და მის ადგილას ხის კიბე ააგეს. მაგრამ ახლა კიბეებზე ჩასვლა შეუძლებელია, რადგან საფეხურების უმეტესობა ჩამოინგრულია.

სათანადო ყურადღებისა და მისი აღდგენის სისტემატური მუშაობის გარეშე, ძეგლს უახლოეს მომავალში სრული გაქრობა ემუქრება.

ციხესიმაგრისა და მისი შემოგარენის ვიზუალურმა დათვალიერებამ, ისევე როგორც ნიბილიუმის ციხესიმაგრეში, გამოავლინა მრავალი მცირე ძარცვითი გათხრები.

„ციხის გზასთან შედარებით სიახლოვისა და ამ ობიექტის მონახულების კონტროლის სრული არარსებობის გათვალისწინებით, გასაკვირი არ არის, რომ ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლისადმი ინტერესი „განძის მაძიებლების“ მხრიდან გაზრდილი იქნება“, - თქვა დიმიტრი სჩასტნი.

დავითის ვარსკვლავი უძველეს სიხუსიმაგრეში

უაზ-აბაას ციხის ტერიტორიის დათვალიერებისას, არქეოლოგთა ჯგუფმა ერთადერთი გადარჩენილი კოშკის მოპირდაპირედ, აღმოაჩინა იდუმალი პიქტოგრამა - შთამბეჭდავი ზომის წრე, რომელშიც ე. წ. „დავითის ვარსკვლავი“, ანუ „სოლომონის ბეჭედი“ ჩანერილი. პიქტოგრამა გამოყვანილია მშრალი ტოტებით, ირგვლივ მინა გათელილია.

ექვსქიმიან ვარსკვლავს ბევრი მნიშვნელობა აქვს. მასონებს სჯერათ, რომ ჰექსაგრამა

ძალაუფლებას აძლევს, რათა მთელ მსოფლიოზე იბატონონ. ოკულტისტებს უძველესი სიმბოლო „ეხმარება“ სხვა სამყაროსთან კავშირის დასამყარებლად ან დემონების გამოძახების მცდელობებში. ალქიმიკოსები მკერდზე პიქტოგრამას ატარებდნენ და მას უკვდავების ნიშნად თვლიდნენ. ექვსქიმიანი ვარსკვლავი იუდაიზმში რწმენის სიმბოლოდ ითვლება. ეს საერთაშორისო ნიშანი გამოიყენება სხვადასხვა რელიგიაში, მისი ნახვა შეიძლება ისრაელის, ბურუნდის, ნიგერიის დროშებზე, გერბების ელემენტებში.

ჰექსაგრამა უძველესი სიმბოლოა. ვინ და რატომ განათავსა იგი ძველიდან რამდენიმე მეტრში უცნობია.

როგორც არ უნდა იყოს, შეუძლებელია ცალსახა პასუხის გაცემა, რისთვის და ვის სჭირდება ეს ნიშანი უაზ-აბაას ციხედან ათიოდე მეტრში. არის თუ არა პიქტოგრამა ვიღაცის ხუმრობა, შავი მესის მომზადება თუ ჯადოქრობის რიტუალი რუსეთიდან ელექტროენერჯის ნაკადის გამოძახებისათვის, უცნობი რჩება.

ყოველ შემთხვევაში, თუ აფხაზმა „მასონებმა“ თავიანთი მესის დროს ცეცხლი ნაუკიდეს დაშლილ მშრალ ტოტებს უძველესი ძველის უშუალო სიახლოვეს, ეს არ შეუწყობს ხელს ციხესიმაგრის აღდგენას „უმაღლესი ძალების“ დახმარებით, უფრო, სანინაალმდეგია.

მაგრამ არის კარგი ამბავიც. კიდევ ერთი ობიექტის დათვალიერებისას შეგროვდა ამწვეი მასალა - არტეფაქტები, რომლებიც იპოვეს მინის ზედაპირზე: პითოსის ფეხი, კერამიკული ჭურჭლის ფრაგმენტები და შუა საუკუნეებით დათარიღებული ოთხნახნაგიანი ისრის წვერი. აღმოჩენები მიუთითებენ იმაზე, რომ ამ ადგილას შესაძლოა უძველესი ნამოსახლარი ყოფილიყო.

სამწუხაროდ, ეს ძველიც იმათ რიგს შეუერთდა, რომლებსაც განძის მაძიებელმა ფეხი დააბიჯა. არქეოლოგებს მიაჩნიათ, რომ - აფხაზეთში „შავი არქეოლოგიის“ პრობლემის მოგვარება შესაძლებელია მხოლოდ ობიექტებზე სისტემატური არქეოლოგიური გათხრებისა და სახელმწიფო კონტროლის გზით.

თებერვალში, იური ვორონოვის ცენტრში გაიმართება პრესკონფერენცია, რომელიც ეძღვნება აფხაზეთში „შავი მთხრელების“ პრობლემას და ისტორიული ძეგლების დაცვას.

- 5 -

ისტორიკოსები და არქეოლოგები აფხაზეთის მოსახლეობას შავ მთხრელებთან ბრძოლაში დახმარებისკენ მოუწოდებენ. ი. ვორონოვის სახელობის სამეცნიერო-კულტურულ ცენტრში უკანონო გათხრების პრობლემა განიხილეს. აფხაზეთის ბევრი კულტურული ძეგლი მთხრელების ხელით დაზარალდა, კრიმინალები არ ერიდებიან სოციალურ ქსელებში გამოაქვეყნონ თავიანთი უკანონოდ მოპოვებული და აფხაზეთიდან ჩამოტანილი აღმოჩენები. როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, შავი მთხრელების დასჯა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მათ წაასწრებენ საქმეზე ან „ცხელ“ დევნაში, ამიტომ არქეოლოგთა პროფესიული საზოგადოება ითხოვს ყველა საეჭვო გათხრების შესახებ შეატყობინონ სამართალდამცავ ორგანოებს, აფხაზეთის ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის დეპარტამენტს, ან მოძრაობების „გორნაია აფხაზია“ და „ჩისტაია აფხაზია“ აქტივისტებს.

- 6 -

აფხაზეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იური ვორონოვის სახელობის სამეცნიერო-კულტურულ ცენტრში განიხილეს შემდეგი საკითხები - როგორ გვთავაზობენ აფხაზეთში შავ მთხრელებთან ბრძოლას, რატომ ვერ გვარდება პრობლემა და რა უნდა გაკეთდეს „განძვე

ნადირობის“ აღმოსაფხვრელად.

აფხაზეთის რესპუბლიკის ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების უმეტესობა დასახლებული პუნქტებიდან შორს მდებარეობს, რაც მათ „შავ მთხრელების“ ადვილ „ნადავლად“ აქცევს, აღნიშნეს კონფერენციის მონაწილეებმა. ბოლო წლებში ინფორმაცია „განძის მაძიებლების“ უკანონო საქმიანობის შესახებ არაერთხელ იქნა მიღებული.

სხვადასხვა წლებში ნაწილობრივ გაძარცვეს კოდორის მარცხენა სანაპიროზე მდებარე ფსკალის ტაძარი, სოხუმის ბაგრატის ტაძარი, ლაშქენდარის ტაძარი, გაგრის რაიონში აჩმარდას სამარხი და მრავალი სხვა.

აჩმარდას სამარხზე ოპერატიული სამუშაოების პროცესში დააკავეს სამი ადამიანი, რომლებსაც სამოცამდე არქეოლოგიური გათხრების შედეგად აღმოჩენილი მასალები ჩამოართვეს. მათ შორის არის რკინის ხმლები, შუბის და ლახვარის წვერები, მშვილდსაკინძები, მონეტები და სხვა.

მაგრამ მარეგულირებელი სამართლებრივი ბაზის არარსებობის გამო, დაკავებული „შავი მთხრელების“ წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა ვერ მოხერხდა. დამრღვევებს გაესაუბრეს და გაათავისუფლეს. აღმოჩენილი არტეფაქტები (სია გამოქვეყნდა აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმის დირექტორის არკადი ჭოპუას და არქეოლოგ ვალენტინ ნიუშკოვის ერთობლივ სტატიაში) ჩამოართვეს და აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმს გადასცეს.

2020 წლის იანვარში აფხაზეთში არქეოლოგებმა კოდორის ხეობაში, წიბილიუმის ციხესიმაგრის ტერიტორიაზე უკანონო არქეოლოგიური გათხრების შესახებ შეიტყვეს. წიბილიუმის ციხესიმაგრე ისტორიული აფსილიის 13 ციხესიმაგრიდან მთავარია. VI საუკუნეში ეს ციხესიმაგრეები მდებარეობდნენ ჩრდილოეთ კავკასიისკენ მიმავალი უღელტეხილის გზაზე და იცავდნენ აბრეშუმის დიდი გზის ერთ-ერთ განშტოებას.

„ანაკოპიის ციხესიმაგრეში არის ადამიანი, რომელიც იცავს წესრიგს, მაგრამ წიბილიუმის ციხესიმაგრეში ისეთი ადამიანი არ არის, ვინც იბრძოლებდა ამ ძეგლისთვის, ამიტომ დღეს შევიკრიბეთ იური ვორონოვის სახელობის ცენტრში, რომელმაც თავისი ცხოვრების უდიდესი ნაწილი წებელდის კულტურის შესწავლას მიუძღვნა. ამ ორგანიზაციის თანათავმჯდომარე გახლავარ და მინდა, რომ ამ კედლებში გადაიჭრას არამართო წიბილიუმის ციხესიმაგრის, არამედ აფხაზეთის მთელი კულტურული მემკვიდრეობის დაცვასთან დაკავშირებული აქტუალური პრობლემები“, - განაცხადა პრესკონფერენციის გახსნისას ისტორიკოსმა, კავკასიისმცოდნემ, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორმა ოლეგ ბლაჟბამ.

როგორ მუშაობენ „შავი მთხრელები“

აფხაზ არქეოლოგებს, რომლებიც ისტორიულ ძეგლებს ლეგალურად შეისწავლიან, თავიანთ „არსენალში“ მხოლოდ ისეთი პრიმიტიული იარაღები აქვთ, როგორცაა თოხები, ნიჩბები და მოძველებული, „შუა საუკუნეების“ ლითონის დეტექტორები. „შავი მთხრელები“ კი ყაჩაღურ გათხრებისთვის იყენებენ თანამედროვე ლითონის დეტექტორებსა და მაგნიტომეტრებს, რაც საშუალებას აძლევს კომპიუტერის გამოყენებით დაადგინონ ძვირფასი ლითონების (ოქრო, ვერცხლი, ბრინჯაო და ა. შ.) მდებარეობა ექვს მეტრამდე სიღრმეში. ასეთი აღჭურვილობის კომპლექტი, თუნდაც მეორად გამოყენებული, ფასობს სულ მცირე 500 ათასი რუბლი.

ამავე დროს, ისეთ ნივთებს, როგორცაა კერამიკა, ძვლები, მინა, რომლებიც მეცნიერებს აინტერესებთ, მაგრამ არა ძვირფას ლითონებზე მონადირეებს, მთხრელები უბრალოდ ყრიან, როგორც მათთვის არასაჭირო.

რუსეთთან და საქართველოსთან არის შეთანხმებები, რომ აიკრძალოს ასეთი ტექნიკის შემოტანა აფხაზეთის ტერიტორიაზე სპეციალური ნებართვის გარეშე, მაგრამ თუ აკრძალვას რუსული მხარე აკონტროლებს, საქართველოსთან დაკავშირებით საქმე სხვაგვარადაა. შედეგად, სავსებით შესაძლებელია შავ ტონებში შეღებილი არქეოლოგიური რუქის შედგენა გათხრილი ყაჩაღური ნახევარფაბრიკატების სიმრავლის საფუძველზე.

„შავი ბიზნესი“ და ძვირადღირებული ჩამორთმეული საქონელი

„შავი არქეოლოგიის პრობლემა ბევრად უფრო დიდია, ვიდრე ჩვენ აქ ვაჭდვრებთ. იმისათვის რომ ეფექტურად დავიცვათ ისტორიული ძეგლები არა მხოლოდ შავი მთხრელებისაგან, არამედ განძის მადიებლებისაგან, რიგითი პოზიტიური მოქალაქეები—საგან არ არსებობს მარეგულირებელი სამართლებრივი ბაზა. ხუთი წელია ვიბრძვით, მაგრამ სამართლებრივი ბაზის გარეშე, ბრძოლა დამრღვევებთან შეუძლებელია“, - განაცხადა კულტურის მინისტრის მოადგილემ ბატალ კობახიამ.

მისი თქმით, კულტურის სამინისტროში მუშაობის ხუთი წლის განმავლობაში მან სცადა 20-მდე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, თუმცა ყოველ ჯერზე პროკურატურიდან უარი მიიღო. კობახიამ აღნიშნა, რომ ასევე წარუმატებელი აღმოჩნდა რუსეთის ფრმითაჟისათვის გადაცემული აფხაზეთის კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების კერძო კოლექციებიდან დაბრუნების მცდელობები.

მინისტრის მოადგილის თქმით, არქეოლოგებს შეუძლიათ საძიებო სამუშაოებისთვის უსასყიდლოდ მიიღონ შავ არქეოლოგებისგან ჩამორთმეული მონეობილობა.

ამ განცხადებამ გამოიწვია დაპირისპირება კონფერენციის მონაწილეებს შორის. ბევრმა მონაწილემ გამოთქვა აზრი, რომ „შავი მთხრელებისაგან“ ამოღებული მონეობილობის სამეცნიერო მიზნებისთვის გამოყენება შეუძლებელია.

„გთხოვთ, ნებისმიერ დროს აიღეთ ხელწერილით“, - უპასუხა კობახიამ კონფერენციის მონაწილეებს, რომლებიც მას არ ეთანხმებოდნენ.

საყიროა კანონი

კობახიამ ასევე დაამატა, რომ კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ კანონის არარსებობის გარდა, პრობლემას ამწვავებს დაცული ტერიტორიების საზღვრების განსაზღვრა.

„სანამ მიწა არ გადანაწილდება, სანამ პრივატიზაციის პროცესი არ დასრულდება, აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებული ნაკრძალევის საზღვრები არ დადგინდება“, - განაცხადა ბატალ კობახიამ.

ამასობაში, პრესკონფერენციის ერთ-ერთმა ორგანიზატორმა, აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმის მკვლევარმა დიმიტრი სჩასტნიმ Sputnik-ის კორესპონდენტს განუცხადა, რომ კულტურის სამინისტროსა და EcoGeoProject-ის თანამშრომლებმა ჯერ კიდევ 2016 წ. განსაზღვრეს ისტორიულ-კულტურული ნაკრძალების დაცული ზონების საზღვრები აფხაზეთის ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის უძრავი ნივთების ინვენტარიზაციის მიზნობრივი პროგრამის ჩარჩოში.

პრესკონფერენციაზე შემოთავაზებული იყო კულტურის სამინისტროს თანამშრომელ—თაგან ადამიანების შერჩევა, რომლებსაც შეეძლოთ ტერიტორიაზე პატრულირება და ასევე მათთვის შესაბამისი უფლებების მინიჭება, თუმცა სამინისტროში შემცირების გამო (31 თანამშრომლებიდან დატოვეს მხოლოდ 8), კულტურის მინისტრის მოადგილის ინიციატივამ მხარდაჭერა ვერ ჰპოვა.

არ ითხოვო, არამედ მოითხოვე

გამოსვლის შემდეგ თავად ბატალ კობახიამ, ასევე კონფერენციის ბევრმა მონაწილემ და ჟურნალისტმა ვორონოვის ცენტრი დატოვა. უკვე მინისტრის მოადგილის წასვლის შემდეგ, დეპუტატმა ალხას ჭინჭოლიამ შესთავაზა წებელდის ციხესიმაგრეში არა მარტო „შავი მთხრელების“ პრობლემის მოგვარება, არამედ ზოგადად ისტორიულ-კულტურული ძეგლების დაცვა.

მისი აზრით, აუცილებელია დაცული ტერიტორიის საზღვრების გაფართოება, შემოღობვა, ფიქსაციის თანამედროვე საშუალებების და ვიდეოხაფანგების დაყენება, გამოიყოს მეტყვევების შტატი, რომელთა ფუნქციებში ძეგლის ტერიტორიის ყოველდღიური შემოვლა შევა.

აფხაზეთში არსებობს კანონი სამეცნიერო პროგრამების დაფინანსების შესახებ, ამ მიზნებისთვის შეიძლება დაიხარჯოს ბიუჯეტის სამ პროცენტამდე, ანუ დაახლოებით 300 მილიონი რუბლი. თუმცა, ბოლო პერიოდში არც ერთი წინადადება არ შემოსულა ამ თანხების სამეცნიერო მიზნებისთვის გამოყენების შესახებ, დაასკვნა დეპუტატმა.

„სამეცნიერო საზოგადოება გაფორმებულ მიზნობრივ პროგრამას თუ წარმოადგენს, საუბრის საგანი მაინც იქნება. გარკვეული კანონის მიხედვით, ახლა მისი ნომერი არ მახსოვს, შეიძლება უკვე არ ითხოვოთ, მაგრამ მოითხოვოთ ეს თანხა, რომ შევინარჩუნოთ ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები. წებელდის ნაკრძალი უნდა გადაიქცეს არა პროექტად, არამედ სამეცნიერო პროგრამად, რომელიც საშუალებას მოგვცემს განვაგრძოთ აფხაზი ხალხის ისტორიის შესწავლა. თქვენის მხრივ მოასწრებთ ასეთი პროგრამის მომზადებას ბიუჯეტის ფორმირების დასაწყისამდე? დაფიქრდით, ეს ახლა უნდა გაკეთდეს, მოასწრებთ? - მიმართა ალხას ჭინჭოლიამ არქეოლოგებს.

პრესკონფერენციის დასასრულს არქეოლოგებმა გადაწყვიტეს წებელდის ციხესიმაგრის შენარჩუნების პროგრამა მოამზადონ და ბიუჯეტის ჩამოყალიბებამდე დროულად მოასწრონ.

- 7 -

„ეს უნიკალური აღმოჩენაა მისი არქეოლოგიური შენარჩუნების თვალსაზრისით. ეს თასი დაახლოებით ათი დღის წინ აღმოვაჩინეთ. თასი თარიღდება ჩვენი წელთაღრიცხვით I-III სს., ჯერ განმარტება არ გვაქვს, იყო ეს დიდი სუფრის ლანგარი, თუ ფხვიერი პროდუქტების საზომი ჭურჭელი. მისი უნიკალურობა იმაშია, რომ ის გადარჩა ასი პროცენტით, ანალოგებს შევისწავლით ლიტერატურაში,“- თქვა რადიო Sputnik-თან ინტერვიუში გალინა ტრებელევამ, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის კლასიკური არქეოლოგიის განყოფილების თანამშრომელმა.

არქეოლოგის ინფორმაციით, მერკულას დასახლებაში გათხრები მთელი აგვისტოს განმავლობაში მიმდინარეობდა.

„საზღვარი გადავკვეთეთ საზღვრის გახსნის პირველ დღეს, 1 აგვისტოს. ექსპედიცია ეძღვნება მერკულას დასახლების შესწავლის გაგრძელებას, ძირითადი სამუშაო ჩატარდა ციხის შესწავლის გაგრძელებაზე, რომელიც გასულ წელს გავთხარეთ. ჩვენ ვიპოვეთ ამ ციხის შესასვლელი, ასევე დადასტურდა ამ ციხის ორი დონე გენერალური რესტრუქტურის თვალსაზრისით“, - განაცხადა ტრებელევამ.

მისი თქმით, ციხის რესტრუქტურის შესაძლოა დაკავშირებული იყოს მინისძვრის დროს მომხდარ ტექტონიკურ ძვრებთან.

„ჩვენ ვხედავთ, რომ უფრო ძველი იატაკის ნაწილი იყო კლდის ფენის ქვეშ, ეს შეიძლებოდა მომხდარიყო დიდი ტექტონიკური ძვრების შედეგად. ამის შემდეგ ციხემ განაგრძო არსებობა,

გაკეთდა ახალი იატაკის დონე; ციხის არსებობის თარიღია - ჩვენი წელთაღრიცხვის I-II სს., მაგრამ არაუგვიანეს III ს.“, - აღნიშნა მეცნიერმა.

გათხრების შედეგად არქეოლოგებმა აღმოაჩინეს ისარი, რომელიც ჩვენი წელთაღრიცხვით XII-XIV სს. თარიღდება.

მერკულას დასახლება აფხაზეთის დიდი კედლის შიგნით მდებარე დასახლებაა და მასში ასახულია მოსახლეობის ცხოვრება და ისტორია, ამბობს ის.

„ტაძარში აღმოჩენილი ნაშთების შესწავლამ აჩვენა, რომ იმ დროის ხალხი სოფლის მეურნეობით იყო დაკავებული, მთავარი საკვები კი მარცვლეული იყო. ეს ის მოსახლეობაა, რომელმაც, დიდი ალბათობით, ერთ დროს ააგო აფხაზეთის დიდი კედელი და გამოიყენა იგი ტერიტორიის დასაცავად. შეიძლება ითქვას, რომ კედელი ადგილობრივმა მოსახლეობამ აღმართა; აღმართეს ციხესიმაგრეები, დიდი სიმაგრეები, საკმაოდ აქტიური ვაჭრობა აწარმოეს ანტიკურ ცენტრებთან“, - აღნიშნა არქეოლოგმა.

დასახლების შესწავლა ერთ წელზე მეტხანს გაგრძელდება, რუსი მეცნიერები აფხაზეთში სამუშაოს გასაგრძელებლად 2021 წელსაც გეგმავენ ჩამოსვლას, განაცხადა მან.

მერკულას დასახლება აფხაზეთში და რუსმა მეცნიერებმა 2013 წელს შემთხვევით აღმოაჩინეს. გათხრები 2014 წელს დაიწყო. ის უნიკალურია იმით, რომ ძვ. წ. IV ს. აფხაზეთით იყო დასახლებული და არანაირი კავშირი არ ჰქონდა აფხაზეთის ტერიტორიაზე ბერძნულ ან რომაულ დასახლებებთან.

სოხუმი, 31 ივლისი - Sputnik, ბადრაკ ავიძბა. რუსეთ-აფხაზეთი ერთობლივი არქეოლოგიური ექსპედიციის დროს „მერკულას დასახლებაში“ თიხის ხუთი პითოსი იპოვეს, - ამის შესახებ Sputnik-თან ინტერვიუში ექსპედიციის აფხაზეთი ნაწილის ხელმძღვანელმა, ისტორიკოსმა სურამ საკანიამ განაცხადა.

ყოველწლიურად ობიექტზე პოულობენ სხვადასხვა არტეფაქტებს, რომელიც საინტერესოა რესპუბლიკის ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით, ამბობს საკანია.

„წელს სამუშაოები 22 ივლისს დაიწყო, გათხრები პერიოდულად მიმდინარეობს, იყო წვიმები, არახელსაყრელი ამინდის პირობები. ორი შურფი ორ მეტრის სიღრმეზე ჩავიყვანეთ და უფრო ვაღრმავებთ. გადავწყვიტეთ დასახლების ქვედა ზონაში შურფების გაყვანა, რადგან აქ წინა წელს ვიპოვეთ კერამიკული ნაწარმი, რომელიც წააგავს ალანურ კერამიკას. II ს. კავკასიაში დამკვიდრდნენ ალანები, რომლებსაც შეეძლოთ სავაჭრო კავშირებით შავ ზღვაზე გასვლა და აფხაზეთთან დაკავშირება“, - აღნიშნა მეცნიერმა.

სხვა ნივთების აღმოჩენის იმედით, არქეოლოგიური ექსპედიციის წევრები „მერკულას დასახლების“ ქვედა ნაწილში მუშაობას შეუდგნენ.

„წელს ვიპოვეთ ღვინის ან წყლის ქვევრი, რომელიც ძალიან დამტკრეულია. ციხესიმაგრის თავდაცვის პირველ და მეორე ხაზებს შორის გათხრებისას, სრულიად შემთხვევით, წვიმების შემდეგ, პითოსის ყელი აღმოაჩინეს. სამუშაოების პროცესში, აღმოვაჩინეთ ხუთი პითოსის კონცენტრაცია, სამი მთლიანი პითოსი, ორს ხვალ ან ზევ მოვხსნით“, - აღნიშნა მან.

„ჭერ ვერ განვსაზღვრავთ, რისთვის გამოიყენებოდა აღმოჩენილი პითოსები, რადგან ისინი ნახევრად წყლით, თიხით და მიწით იყო სავსე. იმედი გვაქვს, რომ მივიღებთ ქვევრების შიგთავსის ანალიზს; თუ ოდესღაც მათში ღვინოს ინახავდნენ, ყურძნის თესლებს მივიღებთ“, - განაცხადა სურამ საკანიამ.

მეცნიერები ჯერ არ ამბობენ, თუ რომელ დროს ეკუთვნის აღმოჩენილი პითოსები.

„ციხის ფუნქციონირების დასაწყისი არაუგვიანეს III ს. თარიღდება, რადგან ციხესიმაგრეში აღმოაჩინეს ეკლესია, სამარხებითა და კერამიკის ნაკეთებებით. ეკლესია V ს. დავათარიღეთ, რადგან ეკლესიას აქვს გარკვეული ფორმა, რომელიც არ სცილდება ჩვენი წელთაღრიცხვით V ს., მაქსიმუმ VI ს. დასაწყისს. რაც შეეხება ამ პითოსებს, ეს არის უნიკალური ფორმის

კერამიკის ნაკეთობები. ისინი, შეიძლება, არსებობდნენ საუკუნეების და ათასწლეულების განმავლობაში ფორმის შეუცვლელად. ამიტომ, ისინი შეიძლება მიეკუთვნებოდეს III, V სს. ან უფრო გვიანდელს. ამიტომ, სანამ ანალიზის შედეგებს არ მივიღებთ, გამოცნობა არ გვინდა“, - აღნიშნა მან.

2013 წელს აღმოსავლეთ აფხაზეთის ტერიტორიაზე, ოჩამჩირის რაიონის სოფელ მერკულაში არქეოლოგიური კვლევისას აღმოაჩინეს აქამდე უცნობი კომპლექსის არქიტექტურული ნაშთები. ძეგლს, რომელიც წარმოდგენილია ტაძრითა და თავდაცვითი ნაგებობებით, ეწოდა „მერკულას დასახლება“.

არქეოლოგიური ობიექტი მდებარეობს ვიწრო ქედის თხემზე, რომელიც გადაჭიმულია სამხრეთ-სამხრეთ-დასავლეთ - ჩრდილო-ჩრდილო-აღმოსავლეთ ხაზის გასწვრივ 450 მეტრზე. ქედის სამხრეთ და ჩრდილოეთ კიდეებიდან კომპლექსს ესაზღვრებოდა თავდაცვითი კოშკები: ჩრდილოეთი კოშკი ამჟამად დანგრეულია, სამხრეთი კი შემორჩენილია.

ძეგლის ცენტრალურ ნაწილში შემორჩენილია ერთაფსიდიანი ტაძარი-ბაზილიკის ნანგრევები. აღმოჩენილია თავდაცვითი კედლებიც: სამხრეთ ფერდობის ძირში და მის კიდეზე და მეორე პლატოს აღმოსავლეთ მხარეს.

ადგილობრივების თქმით, კედელი ადრე პირველი პლატოს დასავლეთ კიდეზეც მდებარეობდა. ამ კედლის ნაშთები ექსპედიციის წევრებმა 2016 წელს არქეოლოგიური დაზვერვის დროს აღმოაჩინეს.

- 8 -

აფხაზ და რუს მეცნიერების ყოველწლიური არქეოლოგიური ექსპედიცია ოჩამჩირის რაიონის სოფელ მერკულაში გრძელდება.

„მერკულას დასახლება“ ერთ-ერთ ისეთ ადგილად იქცა, რომელმაც არქეოლოგების ყურადღება მიიპყრო. 2013 წლიდან აქ გათხრები ტარდება, რომლის დროსაც უძველესი საგნები აღმოაჩინეს. ისინი დიდ ინტერესს წარმოადგენენ აფხაზეთის ისტორიის შესასწავლად.

- 9 -

რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის არქეოლოგიის ინსტიტუტისა და აფხაზეთის ჰუმანიტარული კვლევების ინსტიტუტის ერთობლივი ექსპედიცია აფხაზეთის ოჩამჩირის რაიონში მერკულას დასახლების შესასწავლად 2013 წლიდან მიმდინარეობს.

„მერკულას დასახლებაში“ აფხაზურ-რუსული ერთობლივი არქეოლოგიური ექსპედიცია გრძელდება. მიმდინარე წელს სამუშაოები ივლისის ბოლოს დაიწყო და აგვისტოს ბოლომდე გაგრძელდება.

მერკულაში გათხრების დროს მეცნიერებმა ხუთი პითოსის აღმოჩენა მოახერხეს, რომლებიც შესანახად აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმს გადაეცემა.

- 10 -

რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილემ ალექსანდრე სკაკოვმა რადიო Sputnik-ის ეთერში მოგვითხრა, რაში მდგომარეობს აფხაზეთის ტერიტორიაზე მდებარე უძველესი გუნოს უნიკალურობა, რა მოგვცა არქეოლოგების სამწლიანმა გათხრებმა.

- 11 -

გუნოსის შესწავლა დაიწყო 1934-1935 წლებში, საზღვაო პორტის მშენებლობის დროს,

მაგრამ იმ დროს გათხრები არ ჩატარებულა.

„მაშინ უფრო მეტი დაკვირვება იყო, ვიდრე გათხრები, რადგან ამისი არც დრო იყო და არც შესაძლებლობა. ახლა გვაქვს ასეთი შესაძლებლობა, ჩვენი ორი გათხრა ტაძრის ნანგრევებთან მიმდინარეობს, რომელიც თავის დროზე სერგეი შამბამ შეისწავლა. ჩვენ აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმის დირექტორთან, არკადი ჭოპუასთან ერთად ვატარებთ სამუშაოებს“, - განაცხადა ალექსანდრე სკაკოვმა.

წელს გათხრების დროს სარკოფაგის საფლავის ქვა, ასევე მცირე ოქროს სამკაული აღმოვაჩინეთ.

„სხვა გათხრაზე სამუშაოები მიმდინარეობს ანტიკურ ხანამდე დათარიღებულ ფენაში. ანუ, ამ დასახლებაში პირველად იქნა ნაპოვნი ასეთი ფენა: აღმოჩნდა, რომ ბერძნები არ მივიდნენ დაუსახლებელ ადგილას, არამედ იქ, სადაც დასახლება იყო. ნაპოვნი ბევრი ადგილობრივი კერამიკა. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ნაპოვნი უფრო ადრინდელი დროის ფენა და ეს ოდნავ ცვლის ჩვენს წარმოდგენას გუენოსის ისტორიისა და, ზოგადად, შავი ზღვის ამ სანაპიროს ანტიკური კოლონიზაციის მიმდინარეობის შესახებ“, - აღნიშნა მეცნიერმა.

„ადრე ითვლებოდა, რომ გუენოსი ბერძნებმა ცარიელ ადგილზე ააგეს, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ისინი მივიდნენ იმ ადგილას, სადაც მათზე ადრე ცხოვრობდა ხალხი, - ამაში მდგომარეობს სამეცნიერო აღმოჩენის უნიკალურობა“ - ხაზგასმით აღნიშნა ალექსანდრე სკაკოვმა.

„მათ შორის არანაირი სამხედრო კონფლიქტი არ ყოფილა, იყო ადგილობრივი მოსახლეობისა და ანტიკური კოლონისტების საერთაშორისო ინტეგრაცია“, - განაცხადა მან.

აღმოჩენები დასახლებაში

გუენოსის დასახლებაში მნიშვნელოვან აღმოჩენებს შორისაა - პლინფები წარწერებით არამეულ ენაზე. V საუკუნის ბოლოს - VI საუკუნის დასაწყისში ტაძრის აგებისას ერთმა ოსტატმა გააკეთა წარწერები აგურებზე არამეულ ენაზე, რომელსაც სწავლობდა.

„არამეული ენა არის ის ენა, რომელზეც იესო ქრისტე ლაპარაკობდა. შარშან კი იპოვეს წარწერა უკვე ბერძნულ ენაზე, ასევე პლინფზე, იქ არის სახელი და პატრონიმი, ან ორი სახელი. ეს უნიკალური ძეგლია ამ რეგიონისთვის, რადგან ბევრია წარწერა, რომელთა შესახებ ცოტაა ცნობილი“, - თქვა ალექსანდრე სკაკოვმა.

არქეოლოგის თქმით, ის გარემოება, რომ გუენოსში მცხოვრებმა ადამიანმა ისწავლა ენა, რომელზეც თანამედროვე სირიისა და ისრაელის მოსახლეობა საუბრობს, მოწმობს უძველესი ქალაქის მაღალ კულტურულ დონეზე.

დასახლებაში აღმოჩენილი ტაძარი უნიკალურია, რადგან ასეთი ნაგებობები ძალიან ცოტაა არა მარტო აფხაზეთში, არამედ მთელ დასავლეთ ამიერკავკასიაში. გარდა საძირკველისა, შემორჩენილია ასევე უძველესი ტაძრის კედლების ნაშთებიც, აღნიშნა მეცნიერმა. სკაკოვის თქმით, ისტორიკოსები მივიდნენ დასკვნამდე, რომ ტაძარი გუენოსის დასახლებაში შენდებოდა სხვადასხვა დროს, რადგან აგურის სიგანე, რისგანაც ტაძარი აშენდა, განსხვავებულია - აღმოსავლეთ ნაწილში ერთი სისქით, დასავლეთით - მეორისა.

სხვა საკითხებთან ერთად, გათხრების დროს მეცნიერებმა აღმოაჩინეს კანკელის დიდი რაოდენობის ფრაგმენტები, მათ შორის პროკონეს მარმარილოსაგან დამზადებული, რომელიც ჩამოტანილი იყო დღევანდელი სტამბოლის მახლობლად მდებარე კუნძულებიდან.

В Абхазии расположено много объектов историко-культурного наследия, где археологи находят предметы, представляющие ценность для изучения истории республики. Но нередко культурные ценности оказываются за пределами страны, в том числе из-за “черных копателей”.

О том, какие правила существуют по вывозу культурных ценностей из Абхазии, кто их нарушает и что им за это грозит, читайте в материале Sputnik Абхазия.

КУЛЬТУРНЫЕ ЦЕННОСТИ ЧЕРЕЗ ГРАНИЦУ (2020 - 2021 г.г.)

В сентябре этого года Южное таможенное управление опубликовало новость о том, что в аэропорту Краснодара у гражданина России обнаружили металлический крест. Владелец объяснил, что этот православный крест он приобрел в монастыре села Дранда в Абхазии для личного пользования. Позже выяснилось, что предмет представляет культурную ценность – это был киотный крест, изготовленный в конце XIX века.

Связаться с настоятелем Драндского успенского монастыря Андреем Струцким для комментария не удалось, после чего редакция Sputnik обратилась в Министерство культуры.

Начальник департамента охраны историко-культурного наследия Минкультуры Шандор Кайтан проинформировал, что официальных рынков, где можно купить предметы, представляющие культурную ценность, в Абхазии нет – так как это незаконно.

“Однако, если какой-то гражданин обнаружил предмет, нашел покупателя, то он может продать, о чем мы можем не знать, так как он не сообщил куда надо. Такие вещи, к сожалению, могут быть перевезены через границу, если там (на границе - прим.) нет специалистов, которые могут определить, является ли этот предмет ценностью, объектом культурного наследия. Тем самым этот объект может быть безвозмездно утрачен”, – добавил он.

Нехватка специалистов на границе как с абхазской, так и с российской стороны, которые могут определить, относится ли тот или иной предмет к культурному наследию, становится причиной вывоза их за границу, подчеркнул Кайтан.

“На границе есть большая проблема с идентификацией объектов культурного наследия. Специалисты могут не понять, что даже золотые предметы, украшения являются объектами историко-культурного наследия. Таким образом, они проходят через границу, продаются”, - сказал начальник департамента охраны историко-культурного наследия Минкультуры.

Государственный таможенный комитет отмечает, что абхазское законодательство не проработано должным образом в этом плане.

“К сожалению, в Республике Абхазия законодательная база, регламентирующая вывоз предметов, представляющих историко-культурную ценность, не проработана должным образом, что приводит к определенным трудностям при реализации политики пресечения незаконного вывоза произведений искусства и предметов, имеющих культурную и историческую значимость таможенными органами Абхазии”.

Все предметы искусства перед вывозом в обязательном порядке подлежат письменному декларированию, поэтому незаконный транзит культурных ценностей считается контрабандой.

“Такие действия квалифицируются как преступление согласно законодательству

республики. Ответственное лицо таможенного органа принимает декларацию и идентифицирует все культурные ценности, после чего предоставляется специальный штамп на разрешение транспортировки. При таможенной регистрации пошлина за вывоз культурных ценностей, как правило, не предусматривается”, – сообщает ГТК.

Продолжая комментарий, ведомство обращает внимание на то, что произведения искусства, предметы коллекционирования и антиквариат подлежат обязательной экспертизе. Такое исследование должно проводиться исключительно уполномоченными сотрудниками государственных служб.

“Результатом проведения экспертизы является свидетельство на право вывоза, что позволяет оформить разрешение на вывоз. Полученные экспертные заключения являются законным основанием для принятия решения о вывозе предметов за рубеж. Незаконный вывоз культурных ценностей с территории Республики Абхазия приобретает все более угрожающие масштабы. Преступники и контрабандисты используют все более изощренные способы вывоза произведений искусства и предметов, имеющих культурную и историческую значимость. На таможенные органы возложена одна из важнейших задач – пресечение незаконного вывоза культурно-исторических ценностей за пределы Республики Абхазия”, – отмечает ведомство.

При этом, в силу нехватки технических средств таможенного контроля, выполнение этой задачи не представляется возможным для полного пресечения незаконного вывоза за пределы страны историко-культурных ценностей.

“Другой сложностью, с которой сталкиваются таможенные органы Республики Абхазия, при борьбе с попытками незаконного вывоза культурных ценностей с территории Республики Абхазия, является нехватка кадров, способных идентифицировать произведения искусства и предметы, имеющие культурную и историческую значимость. В силу определенной специфики данной работы, не всегда представляется возможным определить относится ли тот или иной вывозимый предмет к данной категории запрещенных к вывозу предметов”, – отмечает Государственный таможенный комитет.

ГТК прилагает все усилия для пресечения незаконного вывоза историко-культурных ценностей с территории страны, согласно статистике ведомства, в текущем году не было выявлено ни одного факта незаконного вывоза историко-культурных ценностей.

ЗАКОННЫЙ ВЫВОЗ ЦЕННОСТЕЙ

Шандор Кайтан рассказал, что существуют законные основания для вывоза культурных ценностей за пределы республики. Предметы историко-культурного наследия Абхазии не могут быть вывезены навсегда.

“Напротив, Министерство культуры работает над тем, чтобы вернуть в страну свои памятники, которые были вывезены по многим причинам, в том числе во время войны в 1992-1993 годах. Речь может идти только о временном вывозе, физическое или юридическое лицо имеет право вывезти, либо ввезти движимые объекты культурного наследия только после получения свидетельства Министерства культуры. Эти предметы подлежат обязательной письменной декларации”, – говорит он.

Цели вывоза могут быть разные, если это предметы археологии, возможно, что их будут временно вывозить на реставрацию, так как в республике не хватает высококвалифицированных специалистов по реставрации. В основном предметы вывозят

специалисты-археологи, либо этнографы.

“Вывоз предметов историко-культурного наследия может быть также связан с проведением выставок за пределами республики. Такие процедуры проходили, например, в прошлом году, и в этом мы выдаем официальное разрешение на временный вывоз ценностей”, – рассказал Кайтан.

НЕЗАКОННЫЙ ВЫВОЗ ЦЕННОСТЕЙ

В республике существует также незаконный вывоз культурных ценностей, отмечает начальник департамента охраны историко-культурного наследия Минкультуры Шандор Кайтан.

“К сожалению, есть много косвенных признаков, говорящих о том, что определенные предметы, представляющие культурную ценность, бывает, и особо ценные экспонаты, мы видим на разных международных аукционах. Мы полагаем, что они были вывезены с территории Абхазии”, – заметил он.

В продолжение специалист сказал, что несмотря на то, что ведется огромная работа силами Службы государственной безопасности и Министерства внутренних дел, так называемые “черные копатели” очень активно работают в плане разрушения памятников, их расхищения с целью дальнейшей продажи.

“Неоднократно такие действия пресекались, однако эта теневая работа имеет огромные масштабы не только в Абхазии, но и на территории других стран”, – подчеркнул Кайтан.

Местное законодательство несовершенно в плане наказания людей, которые занимаются разграблением культурных объектов и вывозом за пределы страны предметов, представляющих ценность, говорит он.

“К сожалению, “черные копатели” не могут нести уголовную ответственность, так как наше законодательство требует доработки. Похищенные вещи изымаются, но памятники несут непоправимый урон в плане их дальнейшего изучения. Когда “черные копатели” раскапывают ценности, они тем самым разрушают археологические слои, которые дают возможность изучить более подробно этот памятник”, – подчеркнул он.

Вывозу культурных ценностей нередко способствуют местные жители, которые помогают “черным копателям”.

“Они показывают, где находятся определенные объекты, бывает, что копают вместе с ними, находят вещи и вывозят. Несколько случаев пресекались, но масштабы велики, и очень сложно бороться без помощи самих граждан, понимания, что такие вещи нельзя делать, что это урон не только культуре, но и нашей государственности. Если мы получаем больше информации о наших памятниках, об их истории, то это престижно для нашего государства”, – сказал Кайтан.

Недобросовестные люди не приходят на объекты историко-культурного наследия, когда там работают археологи.

“Но как только заканчивается сезонная работа археологов, приходят “черные копатели”, докапывают уже с металло-детекторами, ищут предметы старины. Есть наши представители, которые нам сообщают, что памятник может быть разграблен, видят людей, которые ходят с металло-детекторами”, – замечает он.

Такие сигналы министерство культуры получает часто, после чего проводятся проверки, “черных копателей” находят, однако дело не доходит до уголовной ответственности,

подытожил Шандор Кайтан.

Недобросовестные люди не приходят на объекты историко-культурного наследия, когда там работают археологи.

“Но как только заканчивается сезонная работа археологов, приходят “черные копатели”, докапывают уже с металло-детекторами, ищут предметы старины. Есть наши представители, которые нам сообщают, что памятник может быть разграблен, видят людей, которые ходят с металло-детекторами”, – замечает он.

Такие сигналы \министерство культуры получает часто, после чего проводятся проверки, “черных копателей” находят, однако дело не доходит до уголовной ответственности, подытожил Шандор Кайтан.

-1-

Сегодня в Сухуме на рабочей встрече заместителей министров культуры Абхазии и Татарстана журналистам сообщили, что впервые за 23 послевоенных года в Абхазии были обнаружены и арестованы «черные копатели». Руководители двух министерств, занимающихся охраной памятников, делились опытом и обсуждали актуальные вопросы сохранения культурного наследия.

Встреча была посвящена «Инвентаризации и охране объектов историко-культурного наследия, выявлению и внесению их в государственный реестр памятников». Однако обсуждался более широкий круг вопросов.

Заместитель министра культуры Татарстана Светлана Персова рассказала о том, что успела посетить ряд памятников Абхазии. Она побывала в Новом Афоне, в селе Лыхны, в планах посетить Бедийский и Моквский храмы. Вот что она сказала:

«Впечатления, конечно, самые возвышенные, потому что богатейшее наследие, потрясают особенно древние памятники. Мало где в России можно найти настолько древние объекты, особенно связанные с древнехристианскими святынями. Конечно, здесь и климат благодатный для того, чтобы на протяжении стольких веков памятники оставались в очень хорошей сохранности для таких древних сооружений».

Она проинформировала о том, как работает отдел охраны памятников, как осуществляется контроль за их использованием и как ведомство регулирует свои отношения с застройщиками. Минкульт Татарстана разработал сборники цен на проектные и археологические исследования, а работа по инвентаризации памятников и создание их свода длилась почти 10 лет. В настоящее время система отлажена и работает четко.

В Абхазии ситуация совсем другая. О ней рассказал заместитель министра культуры Абхазии Батал Кобахия. Реестр памятников в процессе составления, учетные карты и паспорта на объекты только заполняются. Остро стоит вопрос хранилища археологических находок. Сегодня все они собраны в помещениях старых складов в центре города, но хозяина у них нет. Предстоит решить, кому его передать и кто должен отвечать за его сохранность. Коллекция сейчас бесхозная, и изучать ее некому.

Батал Кобахия подчеркнул, что за последние два года ситуация заметно изменилась. Сегодня люди уже боятся сносить памятники архитектуры. Они понимают, что за это прокуратура будет заводить на них дела, каждый такой случай сопровождается большим общественным резонансом. Он поблагодарил СМИ за то, что они ведут эту тему и раз за разом привлекают к ней внимание общества. За время работы новая команда Минкульту

обнаружила около 20 незаконных договоров аренды памятников. У части из них сроки уже истекли, но по десяти договорам предстоит серьезная работа. Минкульт отказывается их пролонгировать и намерен отстаивать свои позиции в суде.

Что касается расценок на проведение исследовательских и археологических работ, Минкульт в течение недели обещает разработать проект соответствующего постановления.

Батал Кобахия проинформировал журналистов о деятельности в стране «черных копателей» и сообщил об аресте преступной группы.

В Абхазии уже давно хозяйничают «черные копатели». Уже много лет известно, что охотники за историческими древностями приезжают в Абхазию с дорогим оборудованием, стоимость которого оценивается в 100-200 тысяч евро. Оно позволяет распознавать в слоях земли изделия из золота и серебра. «Копатели» прекрасно знают места, где можно поживиться. Одно из таких мест – это селение Ачмарда в Гагрском районе, где «черные копатели» за последние 12 лет раскопали около 300 могил.

В 2013 году на аукционе Sotheby's всплыл уникальный серебряный ритон из Ачмарды IV века, он был оценен в 30 000 евро. Ритон – это праздничный винный кубок, сделанный в виде головы быка.

О том, что в Абхазии «черные копатели» проводят в разных местах несанкционированные раскопки, абхазские ученые и сотрудники Государственного музея говорят давно. Правоохранительные органы не стремятся охотиться за преступниками, наверное, им и без «копателей» хватает проблем.

И вот наконец впервые за послевоенный период Служба государственной безопасности Абхазии, получив информацию от Министерства культуры, добралась до преступников, промышленяющих археологическими находками. Заместитель министра культуры и охраны историко-культурного наследия Батал Кобахия рассказывает: «В Ачмарде есть поляна, там есть могильники от эпохи бронзы до раннего средневековья. И там нашли «черных копателей». Их арестовали, ведется следствие. Ничего особенного они не успели откопать, но и то, что откопали, является артефактами и имеет особую значимость для нас. Мы передали все это по описи в музей. Три человека копали. Ачмарда – это памятник, который в течение 23 лет «черными копателями раскапывается». Из-за того что там часто копают, Управление по охране памятников нашло в свое время, кажется, в 2005 году, какие-то деньги, и начали не новые участки копать, а по местам, где ранее чуть-чуть копали».

Батал Кобахия обратился к абхазским предпринимателям, фондам и к частным лицам с просьбой помочь найти средства для археологических раскопок в Ачмарде, памятнике, который так сильно манит копателей из соседней России, но до которого, похоже, нет дела никому в Абхазии.

Текст содержит топонимы и терминологии, используемые в самопровозглашенной республике Абхазия.

Уважаемые посетители форума Радио “Эхо Кавказа”, пожалуйста, используйте свой аккаунт в Facebook для участия в дискуссии. Комментарии премодерируются, их появление на сайте может занять некоторое время.

-2-

Сотрудник отдела классической археологии Института археологии РАН, кандидат исторических наук Галина Требелева в эфире радио Sputnik Абхазия рассказала о том,

как шли раскопки в Меркуле и о чем говорят обнаруженные археологические находки.

Меркулское городище было обнаружено абхазскими и российскими учеными в 2015 году во время раскопок в Очамчырском районе.

“Это замок, дворец местного князя римского времени, который функционировал в римское и в византийское время, возможен уход и в средневековье, пока более точные данные мы дать не можем. Он функционировал на протяжении нескольких веков, пережил перестройки, а более подробную информацию, естественно, нам смогут дать дальнейшие наши исследования. Когда мы вскроем всю территорию всего помещения”, - отметила Требелева.

По словам археолога, уникальных находок у них нет, но массовый материал, который они получили, несет достаточно информации.

“Мы не вышли в этом году до низа материка. Нам придется углубляться и в следующий сезон. Посмотрим, какие результаты получим там. Из интересных находок есть бронзовая пластина, которая говорит о том, что люди, жившие здесь, применяли бронзовые изделия. Уникальных находок у нас нет, но массовый материал, который мы там получили, хорошо датируемый и достаточно информативный. Основное, что мы можем сказать, что мы подтверждаем, что этот период истории, местной абхазской истории, достаточно богатый. Что князья были богаты, раз украшали барельефом свои помещения. Это в науке не писалось, не исследовалось, не рассказывалось о восточной Абхазии”, - сказала Требелева.

-3-

Об остатках древней стены в селе Хяцха Галского района стало известно в 2017 году, археологи обмеряли ее, зафиксировали ее на расстоянии почти 300 м между двумя холмами. Неизвестный ранее объект заинтересовал ученых, потому что кладка стены – булыжники на известковом растворе – похожа на кладку Великой Абхазской стены, которую группа ученых исследуют с лета прошлого года. Два года назад были заложены два пробных шурфа, но полноценные раскопки начались только сейчас.

Исследование Великой Абхазской стены проходит при финансовой поддержке фонда «Амшра». Годовой проект завершится в июне 2020 года. На предыдущем этапе экспедиции обошли все известные из научной литературы башни, занесли их на GPS-карту для дальнейшего сравнения и изучения. Сейчас ученые приступили к этапу археологических раскопок и начали их в Галском районе, где много неизученных объектов. В частности, в Хяцхе они надеются найти характерные археологические материалы, которые можно будет датировать, а затем подтвердить или опровергнуть связь этих башен с Великой Абхазской стеной (ВАС). Завершающим этапом станет обработка материала, полученного при раскопках, написание научных статей и участие в международных научных конференциях.

Великая Абхазская стена (Келасурская) — самое масштабное фортификационное сооружение Кавказа, ее длина составляет около 160 километров. Сооружение начинается на левом берегу устья реки Келасур и по предгорью, через Мерхеул и ряд сел, подходит к Ткуарчалу. Там мнения о ее дальнейшем расположении расходятся, возможно, стена спускается к устью реки Ингур.

Раскопки, которые проводит группа молодых ученых во главе с младшим научным сотрудником АБИГИ Шандором Кайтаном, также запланированы в селе Махунджия

Галского района, где сохранились остатки башни над обрывом. В ней были найдены осколки керамических изделий, обнаруженных и на других объектах ВАС. Раскопки будут проводиться в других районах Абхазии – в селе Джгерда и Мярхаул.

«Мы будем копать до тех пор, пока не найдется что-то непроверяемое, что-то, что поддается точной датировке. По крайней мере, надо найти такую же керамику, которую мы стали находить с 2018 года, – рассказывает сотрудник АБИГИ и музея Боевой Славы Дмитрий Счастный. – Если мы найдем такую керамику – а по времени она сопоставима с Замком Баграта в Сухуме – (11-13 век), со слоями в Анакопийской крепости – то мы сможем однозначно говорить, что в это время здесь что-то происходило, что этот памятник использовался параллельно».

«Нам интересна только история, только информация, найденные осколки – вот наше золото, – продолжает руководитель экспедиции Шандор Кайтан. – Тем более, что настоящего золота здесь, в подобных сооружениях, по определению не может быть. Да и черные копатели за все предыдущие года здесь уже не раз побывали. Кроме того, в советское время на холмах был разбит цитрусовый совхоз, вся округа была террасирована под посадки. Так что все ценные для нас артефакты, к сожалению, давно утеряны, мы рассчитываем найти что-то в более глубоких слоях на вершине холма, непосредственно вблизи остатков стены. Надеемся также откопать углы башни, чтобы подтвердить архитектурный план и доказать, что это была башня, часть стены».

В первые дни раскопок находками археологов были только керамические осколки кувшинов и пифосов, все они относятся к средневековому периоду. Однако на третий день работы было обнаружено древнее захоронение – человеческие останки, несколько достаточно хорошо сохранившихся пифосов, металлические изделия, а также разрозненная керамика. Точную датировку находки и ее описание ученые смогут дать позже, но пока это весьма значимые находки, обнаруженные абхазскими археологами.

Надо отметить, что этот проект по исследованию ВАС – исключительно абхазский, хотя этим летом состоялось несколько совместных российско-абхазских археологических экспедиций.

«Вообще, размеры Великой абхазской стены всегда останавливали исследователей, ее масштаб пугает многих. Наш проект масштабный, охватывает несколько районов, но это всего лишь малая часть того, что нужно сделать, чтобы ответить на вопросы кем и для чего была построена эта стена. – рассказывает Шандор Кайтан. – Наша цель – описать сегодняшнее состояние памятника, потому что последние сведения о нем – это работы 70-х годов Юрия Воронова. Многие башни, описанные им, уже утрачены навсегда, в силу природных явлений или деятельности человека. Этот памятник нуждается в охране, поддержке, пока не поздно, его надо зафиксировать и изучить. Потому что ответа на главный вопрос – когда и кем и для чего построена эта стена пока нет».

По завершению экспедиций археологи отчитаются перед археологической комиссией в АБИГИ, будут выезжать на конференции. Одна из ближайших в 2020 году – Крупновские чтения, конференция, которая собирает ученых, изучающих историю и археологию Северного Кавказа.

История исследований Великой Абхазской стены началась более полутора столетий назад. Упоминание о Великой Абхазской стене есть и в труде швейцарского путешественника и этнографа Фредерика Дюбуа де Монпере. Часть башен Великой Абхазской стены на Мачарском и Приморском участках описала русский ученый, историк и археолог, графиня

Прасковья Уварова. В советское время исследование Великой Абхазской стены продолжил краевед Иосиф Адзинба. Ему впервые довелось пройти значительную часть, как он считал, линии обороны стены от Келасура до Ингура. В своей статье «Десять дней вдоль Великой Абхазской стены» Адзинба описал не только приблизительное направление и села, через которые проходила стена, но также и исторические памятники, расположенные в непосредственной близости. На сегодняшний день установлено, что большая часть из них не имеет отношения к Великой стене – в первую очередь не совпадает архитектурный стиль построек и время их создания.

В семидесятых годах XX века историк и археолог Юрий Воронов прошел вдоль Великой Абхазской стены от Келасура до Ткуарчала, измеряя расстояние между башнями шагомером. Свои изыскания он опубликовал в 1973 году в статье, на основе которой проходит и сегодняшнее археологическое исследование.

-4-

Абхазские археологи посетили исторические крепости, которые облюбовали черные копатели и обнаружили, что памятники древности привлекают не только нелегальных охотников за сокровищами, но и адептов загадочного культа.

В январе 2020 года абхазским археологам стало известно о незаконных археологических раскопках в районе крепости Цибилиум в Кодорском ущелье.

Кладезь артефактов

Следы черных копателей обнаружил волонтер проекта “Горная Абхазия” Левон Цугурян. Участники проекта следят за состоянием исторического памятника, а также периодически проводят очистку его территории от зарослей и мусора.

“Обнаружено множество грабительских раскопов на территории Цебельдинской крепости и непосредственно у ее стен. Черные копатели побывали здесь около месяца назад. В местах раскопов повсеместно видны черепки керамики, выкопанные из земли и разбросанные за ненадобностью”, - рассказал Цугурян.

Любителей поживиться древними сокровищами и историческими артефактами можно условно разделить на три основные группы: “черные археологи”, “кладоискатели” и “трофейщики”. Обобщенно всех их чаще всего называют “черными копателями”.

Крепость Цибилиум (II-VII вв. н.э.) - центр средневековой Апсилии – настоящий кладезь древних артефактов, который привлекает не только ученых, но и искателей сокровищ без соответствующего образования и разрешительных документов.

Археологические раскопки начались в Цебельде еще в конце XIX века. Многие артефакты обнаружили здесь местные жители, которые разрушали древние могильники во время обработки почвы. Большое количество средневекового оружия и украшений из разрушенных могил, хранившееся у местного населения, передали в 1915 году в Тифлисский государственный музей.

Известный абхазский археолог Юрий Воронов в школьные годы собрал здесь полторы тысячи предметов, которые вымыло на поверхность из древних могильников. Собранная им коллекция была передана в Абхазский государственный музей в 1959 году.

В ходе многочисленных раскопок археологи установили, что в Цебельде располагалось около пятнадцати поселений, десять крепостей и до двадцати могильников II-VII веков нашей эры, также были выявлены следы древней дороги, ведущей к Клухорскому перевалу.

“Крепость Цибилиум является одним из наиболее изученных памятников историко-культурного наследия нашей страны периода поздней Античности и раннего Средневековья. Благодаря исследованиям в окрестностях Цебельды были написаны десятки статей, монографий и так далее. Все это пролило свет на древнюю историю

Абхазии, но сегодня этот памятник забыт. Он разрушается под влиянием времени и от рук искателей сокровищ”, - поясняет научный сотрудник Абхазского государственного музея Дмитрий Счастный.

Во время осмотра крепости археологи зафиксировали многочисленные раскопы черных копателей.

“Магнит” для копателей

“Получив тревожный сигнал о недавних визитах черных археологов в крепость Цибилиум, команда проекта “Тайны Великой Абхазской стены” решила посетить не только этот исторический памятник, но и один из ближайших доступных для туристов памятник раннего средневековья Абхазии крепость Уаз-Абаа”, - рассказал младший научный сотрудник отдела археологии АБИГИ Шандор Кайтан.

Сегодня крепость Уаз-Абаа, современник Абхазского царства IX-X веков, активно разрушается.

Самая высокая башня крепости Уаз-Абаа нуждается в срочной реставрации, в скором времени она может окончательно разрушиться

Главная 18-метровая башня – изюминка данного укрепления наполовину обрушилась много лет назад, а оставшиеся две стены доживают свой век. Усилиями активистов проекта “Чистая Абхазия” территория крепости была очищена от мусора.

Рядом с крепостью Уаз-Абаа, на дне глубокой расщелины, в небольшом живописном ущелье находится одна из многочисленных пещер Абхазии – пещера Уаз-Абаа Агвева.

Еще в советские времена к пещере вела каменная лестница, она обрушилась и на ее месте построили деревянную. Но сейчас спуститься по лестнице невозможно, большинство ступеней обвалилось.

Без должного внимания и систематической работы по его восстановлению, памятнику грозит полное исчезновение в самое ближайшее время.

Визуальный осмотр крепости и ее окрестностей так же, как и в крепости Цибилиум, выявил множественные мелкие грабительские раскопы.

“Учитывая относительную близость крепости к дороге и полное отсутствие какого-либо контроля посещаемости данного объекта, неудивительно, что интерес к памятнику историко-культурного наследия со стороны “искателей сокровищ” будет повышенным”, - рассказал Дмитрий Счастный.

Звезда Давида в древней крепости

Осматривая территорию крепости Уаз-Абаа, группа археологов напротив единственной сохранившейся башни обнаружила загадочную пиктограмму – круг внушительных размеров, в который вписана так называемая звезда Давида, или печать Соломона. Пиктограмма выложена при помощи сухих веток, земля вокруг вытоптана.

Шестиконечная звезда имеет множество значений. Масоны верят в то, что гексаграмма дает власть над миром. Окультистам древний символ “помогает” в попытках наладить связи с потусторонним миром или вызвать демонов. Алхимики носили пиктограмму на груди и считали знаком бессмертия. Шестиконечная звезда в иудаизме считается символом веры. Этот межнациональный знак используется в разных религиях, его можно увидеть на

флагах Израиля, Бурунди, Нигерии, в элементах гербов.

Гексаграмма - древний символ. Кто и зачем выложил его в нескольких метрах от памятника - неизвестно

Как бы там ни было, дать однозначный ответ, для чего и кому нужен этот знак в десяти метрах от крепости Уаз-Абаа, не представляется возможным. Является ли пиктограмма чьей-то шуткой, подготовкой к черной мессе или колдовскому обряду для призвания перетока электричества из России, остается только догадываться.

В любом случае, если абхазские “масоны” в ходе своей мессы подожгут разложенные сухие ветки в непосредственной близости от памятника древности, восстановлению крепости с помощью “высших сил” это вряд ли поспособствует, скорее наоборот.

Но есть и хорошие новости. В ходе обследования еще одного объекта (какого именно сообщать в этой статье не будем, дабы не привлечь черных копателей), был собран подъемный материал - лежащие на поверхности земли артефакты: ножка пифоса, обломки керамических сосудов и кованный четырехгранный наконечник стрелы, датируемый эпохой средневековья. Находки указывают на то, что в данном месте могло находиться древнее поселение.

К сожалению, и этот памятник пополнил ряды тех, на которые ступала нога кладоискателя. Археологи разводят руками - бороться с проблемой черной археологии в Абхазии возможно лишь проведением систематических археологических раскопок на объектах и государственным контролем.

В феврале в Центре имени Юрия Воронова пройдет пресс-конференция, посвященная проблеме черных копателей в Абхазии и охране исторических памятников.

-5-

Историки и археологи призывают жителей Абхазии помочь в борьбе с черными копателями. Проблему незаконных раскопок обсудили в научно-культурном центре им. Юрия Воронова. От рук копателей пострадали многие памятники культуры Абхазии, свои находки, незаконно добытые и вывезенные из Абхазии, преступники, не стесняясь, выставляют в соцсетях. Как показывает практика, наказать черных копателей удастся, только если поймать их с поличным или по горячим следам, поэтому профессиональное сообщество археологов просит сообщать обо всех подозрительных раскопках в правоохранительные органы, в управление охраны историко-культурного наследия Абхазии, либо активистам движений «Горная Абхазия» и «Чистая Абхазия». Слово Надежде Боровиковой.

-6-

Как в Абхазии предлагают бороться с черными копателями, почему проблему не удастся решить и что делать для ликвидации “кладоискательства”, обсудили в научно-культурном Центре Юрия Воронова при Абхазском государственном университете.

Большинство памятников историко-культурного наследия Республики Абхазия расположены вдалеке от населенных пунктов, что делает их легкой “добычей” для черных копателей, отметили участники конференции. За последние годы информация о незаконной деятельности “искателей сокровищ” поступала не раз.

Частичному разграблению подверглись в разные годы Пскальский храм на левом

берегу Кодора, замок Баграта в Сухуме, Лашкендарский храм, Ачмардинский могильник в Гагрском районе и многие другие.

В ходе оперативных работ на Ачмардинском могильнике удалось задержать троих человек, у которых было изъято до шестидесяти археологических находок. Среди них железные мечи, наконечники копий и дротиков, фибулы, монеты и прочее.

Но из-за отсутствия нормативно-правовой базы возбудить уголовное дело против задержанных черных копателей не получилось. С нарушителями провели беседу и отпустили. Найденные артефакты (список был опубликован в совместной статье директора Госмузея Абхазии Аркадия Джопуа и археолога Валентина Ньюшкова - ред.) изъяли и передали в Государственный музей Абхазии.

В январе 2020 года абхазским археологам стало известно о незаконных археологических раскопках в районе крепости Цибилиум в Кодорском ущелье. Крепость Цибилиум - главная из 13 крепостей исторической Апсилии. В VI веке эти крепости располагались вдоль перевального пути на Северный Кавказ и охраняли одно из ответвлений Великого шелкового пути.

“В Анакопийской крепости есть человек, который следит за порядком, а вот в крепости Цибилиум такого человека нет, который бы боролся за этот памятник, поэтому мы и собрались сегодня в Центре имени Юрия Воронова, посвятившего изучению Цебельдинской культуры большую часть своей жизни. Являясь сопредседателем этой организации (Центра Воронова - ред.), мне хочется, чтобы в этих стенах был решен вопрос о насущных проблемах, касающихся защиты не только крепости Цибилиум, но и сохранения всего культурного достояния Абхазии”, - заявил, открывая пресс-конференцию, историк, кавказовед, доктор исторических наук Олег Бгажба.

Как работают черные копатели

Абхазские археологи, занимающиеся исследованием исторических памятников на законных основаниях, имеют в своем “арсенале” лишь такие примитивные орудия, как мотыги, лопаты и устаревшие, “средневековые” металлоискатели. Черные копатели же для грабительских раскопок используют современные металлоискатели и магнитомеры, позволяющие с помощью компьютера определять местоположение драгоценных металлов (золото, серебро, бронза и прочее - ред.) на глубине до шести метров. Комплект такого оборудования, даже не нового, а бывшего в употреблении, обойдется, по скромным подсчетам, в 500 тысяч рублей.

При этом такие предметы, как керамика, кости, стекло, представляющие интерес для ученых, но не для охотников за драгоценными металлами, копатели просто выкидывают за ненадобностью.

Существуют договоренности с Россией и Грузией о запрете провоза подобного оборудования на территорию Абхазии без особого на то разрешения, но если с российской стороны запрет контролируется, то с Грузией дела обстоят иначе. В итоге по множеству разрытых грабительских полуфабрикатов вполне можно составить археологическую карту, окрашенную в черные тона.

“Черный бизнес” и дорогой конфискат

“Проблема черной археологии гораздо больше, чем мы тут озвучиваем. Нормативно-правовая база полностью отсутствует, чтобы эффективно защищать исторические памятники не только от черных копателей, но и кладоискателей из числа обычных положительных граждан. Пять лет мы бьемся, но без правовой базы борьба с нарушителями

невозможна”, - рассказал заместитель министра культуры Батал Кобахия.

Он сообщил, что за пять лет работы в Министерстве культуры он пытался возбудить порядка 20 уголовных дел, но всякий раз было отказано органами прокуратуры. Кобахия отметил, что попытки вернуть переданные российскому Эрмитажу из частных коллекций предметы культурного достояния Абхазии также провалились.

По словам замминистра, конфискованное у черных археологов оборудование археологи могут получить для изыскательских работ в безвозмездное пользование.

Это заявление вызвало спор среди участников конференции. Многие участники высказались о невозможности получить изъятое оборудование у черных копателей для работы в научных целях.

“Берите, пожалуйста, под расписку в любое время”, - парировал Кобахия несогласным с ним участникам конференции.

Нужен закон

Он также добавил, что помимо отсутствия закона о сохранении культурного достояния, проблему усугубляет и определение границ охраняемых территорий.

“До тех пор, пока земли не будут распределены, пока процесс приватизации не закончится, границы заповедников на территории Абхазии не будут определены”, - заявил Батал Кобахия.

Между тем, один из организаторов пресс-конференции, научный сотрудник Абхазского государственного музея Дмитрий Счастный рассказал корреспонденту Sputnik, что сотрудники Министерства культуры и сотрудники ЭкоГеоПроекта определили границы охранных зон историко-культурных заповедников в рамках целевой программы по инвентаризации недвижимых объектов историко-культурного наследия Абхазии еще в 2016 году.

В ходе пресс-конференции предлагалось выделить из числа работников Министерства культуры людей, которые могли бы патрулировать территорию, наделить их соответствующими правами, но из-за сокращения штата в министерстве с 31 человека до восьми, инициатива не нашла поддержки у замминистра культуры.

Не просить, а требовать

После выступления сам Батал Кобахия, а также многие участники конференции и журналисты покинули Центр Воронова. Уже после ухода замминистра депутат Алхас Джинджолия предложил решение проблемы не только черных копателей в Цебельдинской крепости, но и охраны историко-культурных памятников в целом.

По его мнению, необходимо расширить границы охраняемой территории, огородить ее, установить современные средства фиксации и видеоловушки. Выделить штат егерей, в функции которых войдет обход территории памятника ежедневно.

В Абхазии существует закон о финансировании научных программ, на эти цели может тратиться до трех процентов бюджета или около 300 миллионов рублей. Однако ни одного предложения использовать эти средства в научных целях в последнее время не поступало, резюмировал депутат.

“Если дать оформленную целевую программу от научного сообщества, будет предмет разговора хотя бы. По определенному закону, сейчас не помню его номер, можно уже не просить, а требовать эти деньги на сохранение памятников историко-культурного наследия. Цебельдинский заповедник нужно превратить не в проект, а в научную программу, позволяющую продолжить изучение истории Абхазского народа. С вашей стороны

подготовить такую программу, успеете к началу формирования бюджета? Подумайте, это надо делать сейчас, успеете?” - обратился к археологам Алхас Джинджолия.

В завершении пресс-конференции археологи решили подготовить программу по сохранению Цебельдинской крепости и постараться успеть до формирования бюджета.

-7-

“Это уникальная находка в плане своей археологической сохранности. Эту чашу мы обнаружили около десяти дней назад. Чаша относится к I-III векам нашей эры, у нас пока нет определения, было ли это большим столовым блюдом или мерной тарой для сыпучих продуктов. Уникальность ее состоит в том, что она сохранилась на сто процентов, аналогии будем изучать в литературе”, - сказала сотрудник отдела классической археологии института археологии Российской академии наук Галина Требелева в интервью радио Sputnik.

Раскопки в Меркулском городище проводились в течение всего августа, проинформировала археолог.

“Мы перешли границу в первый день открытия границы, 1 августа. Экспедиция посвящена продолжению изучения Меркулского городища, основные работы были проведены в продолжении изучения замка, который мы раскапывали в прошлом году. Мы обнаружили вход в этот замок, подтвердилось также два уровня этого замка в плане генеральных перестроек”, - подчеркнула Требелева.

Перестройка в замке, возможно, была связана с тектоническими сдвигами из-за землетрясения, говорит она.

“Мы видим, что часть более древнего пола оказалась под скальными отложениями, это могло произойти в результате крупного тектонического сдвига. После этого замок продолжил свое существование, был залит новый уровень пола, дата существования замка – I, II века нашей эры, но не позднее III века”, - заметила ученый.

В результате раскопок археологи обнаружили стрелу, которая датируется XII-XIV веками нашей эры.

Меркулское городище – это поселение, которое находится внутри Великой Абхазской стены, и оно отображает быт и историю населения, говорит она.

“Исследования останков, найденных нами в храме, показало, что люди, жившие тогда, занимались сельским хозяйством, и основу питания составляли зерновые. Это то население, которое скорее всего возводило Великую Абхазскую стену в свое время и использовало ее для защиты территории. Можно констатировать, что стена возводилась местным населением, оно возводило замки, большие укрепления, вело достаточно активную торговлю с античными центрами”, - подчеркнула археолог.

Изучение городища будет продолжаться еще не один год, российские ученые планируют приехать в Абхазию для продолжения работ и в 2021 году, сообщила она.

Меркулское городище было обнаружено случайно абхазскими и российскими учеными в 2013 году. Раскопки начались в 2014 году. Оно уникально тем, что с IV века до нашей эры было населено абхазами и не имеет отношения к греческим или римским поселениям на территории Абхазии.

СУХУМ, 31 июл – Sputnik, Бадрак Авидзба. В ходе совместной российско-абхазской археологической экспедиции в “Меркульском городище” было найдено пять глиняных

пифасов, сказал в интервью Sputnik руководитель абхазской части экспедиции историк Сурам Сакания.

Ежегодно на объекте находят различные артефакты, который представляют интерес с точки зрения изучения истории республики, говорит Сакания.

“В этом году работы были начаты 22 июля, раскопки проходят с перерывами, были дожди, неблагоприятные погодные условия. Мы заложили два шурфа, два на два метра и углубляемся. Решили заложить шурфы в нижней зоне городища, так как здесь в прошлом году мы нашли керамическое изделие, которая напоминает аланскую керамику. Во втором веке нашей эры на Кавказе обосновались аланы, которые могли выходить с торговыми связями к Черному морю, контактировать с абхазами”, - отметил ученый.

Надеясь найти другие предметы, участники археологической экспедиции приступили к работе в нижней части “Меркульского городища”.

“В этом году мы нашли кувшин для вина или воды, который сильно поломан. В ходе раскопок между первой и второй линией обороны крепости совершенно случайно после дождей было обнаружено горло пифоса. В процессе работы мы обнаружили концентрацию пифосов в количестве пяти штук, три пифоса цельные, два будем снимать завтра или послезавтра”, - подчеркнул он.

Пифосы – это кувшины, которые зарывали в землю для хранения вина, зерна или воды.

“Мы пока не можем определить для чего использовали найденные пифосы, потому что они до половины были заполнены водой, глиной и землей. Мы надеемся получить анализ содержимого кувшинов, если когда-то в них хранили вино, то мы получим зерна винограда”, - сказал Сурам Сакания.

Ученые пока не берутся говорить к какому времени относятся найденные пифосы.

“Начало функционирования крепости относится к периоду не позднее третьего века нашей эры, потому что внутри крепости обнаружили церковь с захоронениями и керамическими изделиями. Церковь мы датировали пятым веком, потому что церквушка имеет определенную форму, которая не выходит за пределы пятого, максимум начала шестого века нашей эры. Что касается этих пифосов, то это уникальной формы керамические изделия, они могут существовать столетиями и тысячелетиями не меняя формы. Поэтому они могут относиться и к третьему, пятому или позже. Поэтому мы не хотим гадать, пока не получим результаты анализов”, - подчеркнул он.

-8-

Ежегодная археологическая экспедиция абхазских и российских ученых продолжается в селе Меркула Очамчирского района.

“Меркульское городище” стало одним из мест, к которым привлечено внимание археологов. С 2013 года здесь проходят раскопки, в ходе которых обнаруживаются древние предметы. Они представляют большой интерес для изучения истории Абхазии.

Российскую часть совместной экспедиции возглавляет сотрудник отдела классической археологии Института археологии РАН, кандидат исторических наук Галина Требелева. Абхазскую часть – научный сотрудник АБИГИ Сурам Сакания.

В ходе археологических разведок в 2013 году на территории Восточной Абхазии в селе Меркула Очамчирского района был обнаружен ранее неизвестный комплекс архитектурных остатков. Памятник, представленный храмом и оборонительными сооружениями, был

назван “Меркульское городище”.

-9-

Совместная экспедиция Института археологии Российской академии наук и Абхазского института гуманитарных исследований по исследованию Меркульского городища в Очамчyrском районе Абхазии проходит с 2013 года.

В “Меркульском городище” продолжается совместная абхазо-российская археологическая экспедиция. В этом году, работы начали в конце июля, они продолжатся до конца августа.

В ходе раскопок в Меркуле, ученым удалось найти пять пифосов, которые будут переданы в Абхазский государственный музей для хранения.

Российскую часть совместной экспедиции возглавляет сотрудник отдела классической археологии Института археологии РАН, кандидат исторических наук Галина Требелева. Абхазскую часть – научный сотрудник АБИГИ Сурам Сакания.

В ходе археологических разведок в 2013 году на территории Восточной Абхазии, в селе Меркула Очамчyrского района был обнаружен ранее неизвестный комплекс архитектурных остатков. Памятник, представленный храмом и оборонительными сооружениями, был назван “Меркульское городище”.

-10-

Чем уникален античный Гюэнос, находящийся на территории Абхазии, что дали трехлетние раскопки археологов, в эфире радио Sputnik рассказал заместитель директора Института востоковедения РАН Александр Скаков.

-11-

Чем уникален античный Гюэнос, находящийся на территории Абхазии, что дали трехлетние раскопки археологов, читайте в нашем материале.

Культурный слой

На античном городище Гюэнос в Очамчyre проделан большой объем сложной работы, мощность культурного слоя составляет более пяти метров, говорит заместитель директора Института востоковедения Российской академии наук Александр Скаков.

Научное значение городища состоит в том, что Гюэнос – это единственный точно известный античный полис на территории Абхазии.

“Местонахождение Диоскурии точно не определено, ее ищут то там, то там, и она до сих пор не найдена. То, что найдено в Пицунде, – это слои самого раннего позднего римского времени. Такая же ситуация южнее Абхазии. Поэтому Гюэнос – это единственное точно известное местонахождение античного города”, - отметил ученый.

Изучение Гюэноса началось в 1934-1935 годах, во время строительства военного порта, однако тогда раскопки не проводились.

“Тогда были больше наблюдения, чем раскопки, потому что не было времени, возможности. Сейчас у нас такие возможности есть, наши две раскопки проходят возле руин храма, который в свое время был изучен Сергеем Шамба. Мы с директором Абхазского государственного музея Аркадием Ивановичем Джопуа ведем работы”, - подчеркнул Александр Скаков.

Во время раскопок в этом году удалось найти каменное надгробье саркофага, также небольшое золотое украшение.

“На другой раскопке работы идут в слое, относящемся к доантичному времени. То есть впервые на данном городище найден такой слой: выяснилось, что греки пришли не на необжитое место, а туда, где было поселение. Было найдено очень много местной керамики. Значение в том, что найден слой более раннего времени, это немного меняет наше представление об истории Гюэноса и вообще о ходе античной колонизации этого побережья Черного моря”, - заметил ученый.

Ранее считалось, что Гюэнос был построен греками на пустом месте, однако выяснилось, что они пришли на место, где до них жили люди, в этом и заключается уникальность научного открытия, подчеркнул Александр Скаков.

“Никакого военного конфликта между ними не было, была интернациональная интеграция местного населения и античных колонистов”, - сказал он.

Находки в городище

Из значимых находок в городище Гюэнос – плинфы с надписями на арамейском языке. Во время строительства храма в конце V - начале VI века нашей эры некий мастер сделал надписи на кирпичках на арамейском языке, который изучал.

“Арамейский язык - это язык, на котором говорил Иисус Христос. А в прошлом году была найдена надпись уже на греческом языке, также на плинфе, там имя и отчество, либо два имени. Это уникальный памятник для данного региона, потому что надписей здесь известно довольно мало”, - сказал Александр Скаков.

По словам археолога, то обстоятельство, что живший в Гюэносе учил язык, на котором говорит население современной Сирии и Израиля, свидетельствует о культурном уровне древнего города.

Храм, обнаруженный в городище, уникален, так как подобных сооружений очень мало не только в Абхазии, но и во всем западном Закавказье. Помимо фундамента, сохранились еще и остатки стен древнего храма, отметил ученый. По словам Скакова, историки пришли к выводу о том, что храм в городище Гюэнос строили в разное время, так как ширина кирпичей, из которого строили храм, разная - в восточной части одной толщины, в западной - другой.

Помимо всего прочего, в ходе раскопок ученые нашли большое количество фрагментов алтарной преграды, выполненные в том числе из мрамора, привезенного с островов, расположенных рядом с нынешним Стамбулом – проконесский мрамор.

There are many historical and cultural units of heritage in Abkhazia, where archaeologists find valuable materials to study the history of the republic, but frequently, cultural values could be found out of the borders of the country, including the “black diggers”.

Cultural values beyond the borders (2020 - 2021 years)

In the September of the following year the Southern Customs Administration published the information about finding a metal cross in the Krasnodar airport. The owner explained that he brought this orthodox cross for his personal use, in the church of Dranda village. As it turned out later, it was an object of cultural heritage - cross made in the end of XIX century.

Since it was impossible to get in touch with the abbot of the church, Andrei Strutsky for the commentary, the editorial office of Sputnik turned to the Ministry of Culture.

The head of protection of historical and cultural heritage, Shandor Kaitan told the Ministry of Culture, that there are no official markets in Abkhazia, where items of cultural value could be purchased, since it is illegal.

“However, if a citizen found a customer, they could sell this object, which we may not even know about, since they haven’t informed the public authorities.

Sadly, objects like this could be transported to the border, if there are no specialists, who could identify the worth of an object of cultural heritage.

The lack of specialists from both Abkhazia and Russia, who can identify whether a particular object belongs to the cultural heritage, is the reason for their export abroad, stated Kaitan.

There is a big problem at the border with the identification of cultural heritage sites. Specialists may not even notice that gold items, jewelry, are part of the historical and cultural heritage. Thus, they are transported across the border and sold”, - said the head of protection of historical and cultural heritage of the Ministry of Culture.

The State Customs Committee notes that the legislation of Abkhazia has not properly developed in this regard. Unfortunately, a legal framework that regulates the export of the historical and cultural objects and cultural value abroad, hasn’t developed properly in the Republic of Abkhazia, which challenges the Abkhazian customs in the implementation of the policy of illegal export of works of art and cultural and historical objects.

Every art object must be declared in writing, so exporting cultural property across the border is considered smuggling.

“Such actions are qualified as a crime in accordance with the legislation of the Republic. Through the comment, the department draws attention to the fact that antiques and collectibles are subject of mandatory inspection. Such research must be conducted only by authorized public officials.

The result of the examination is a border clearance certificate, which allows an opportunity of a border clearance permit.

Illegal export of cultural property in the territory of the Republic of Abkhazia, is becoming more and more dangerous. “The customs authorities have one of the most important tasks - to prevent exporting cultural and historical values outside the border of the Republic of Abkhazia”, - stated the department.

Concomitantly, to accomplish this task, to prevent the export of cultural and historical values outside the border, is impossible due to the lack of technical means of customs control.

“Another challenge for the customs authorities of the Republic of Abkhazia in the fight against smuggling cultural property out of the borders of the country, is the lack of staff who can iden-

tify works of art in cultural and historical significance. Due to the specifics of this work, it is not always possible to determine whether the item belongs to the prohibited items to be exported abroad”, - states the State Customs Committee.

The States Committee is making every effort to prevent the illegal export of historical and cultural values from the territory of the country. According to the department statistics, no case of illegal export of historical and cultural values have been revealed this year so far.

Legal export of the values

According to Shandor Kaitan, there is a legal basis for taking cultural riches outside the Republic. Taking away the historical and cultural heritage of Abkhazia forever, is impermissible.

Instead, the Ministry of Culture is working to return the monuments that had been removed from the country for a variety of reasons, including during the 1992-1993 war.

The purpose of export may be different, if these are archaeological sites, it is possible to take them out temporarily for restoration, as there is a lack of qualified restoration specialists. Fundamentally, the items are transported by the specialists - archaeologists or ethnographers.

“Exporting historical and cultural heritage items abroad can also be related to holding exhibitions outside the Republic. For instance, such procedures took place last year, and this year we will issue an official permit for the temporary export of the valuables”, - said Kaitan.

Illegal export of the values

Also, there is illegal export of cultural property in the Republic, says the head of protection of historical and cultural heritage at the Ministry of Culture, Shandor Kaitan.

“Unfortunately, there are many indirect signs that certain items of cultural value, even objects of special value, have been noticed at various international auctions. We believe that they were taken out of Abkhazia”, - he said. The specialist further said that despite the huge amount of work done by the State Security Service and MIA forces, so called “black diggers” are very active in destroying and looting monuments for further sale. “Similar actions have been prevented many times in the past, but this “shadow work” has a large scale not only in Abkhazia, but also in the other countries”, - said Kaitan.

Local law is imperfect in punishing people who rob cultural sites and take valuables out of the country, he says. Unfortunately, “black diggers” can not be held criminally liable because our legislation needs to be refined. The stolen items are confiscated, but the monuments are irreparably damaged in terms of their further study. When the “black diggers” reveal the values, they are destroying the archeological layers,” he said.

“The export of cultural values is often facilitated by the local population, which helps the “black diggers”.

They show them where certain objects are, sometimes such things happen that they even dig with them, find objects and take them out. Several cases have been prevented, but the scale is large and it is very difficult to fight without the help of the citizens themselves, without them understanding that such a thing can not be done, that it harms not only the culture but also our state system. If we get more information about our monuments, their history, then it will be prestigious for our state,” Kaitan said.

Unconscientious people do not go to historical and cultural heritage sites when archaeologists are working there.

“But as soon as the seasonal work of archaeologists is over, the “black diggers” come, they

continue digging with metal detectors, looking for antiques. “We have our representatives who tell us that they see people walking with metal detectors,” he said.

The Ministry of Culture often receives similar signals, after which an investigation is conducted to find “black diggers”, but the case does not lead to criminal liability, summed up Shandor Kaitan.

At a working meeting of the Deputy Ministers of Culture of Abkhazia and Tatarstan in Sukhumi today, journalists were told that for the first time in the 23-year post-war period, “black diggers” had been discovered and arrested in Abkhazia. The heads of the two ministries dealing with the protection of monuments shared their experiences and discussed current issues of cultural heritage preservation.

The meeting was dedicated to “inventory and protection of historical and cultural heritage sites, identification of monuments and their inclusion in the state register”. However, a wider range of issues were discussed.

Tatarstan Deputy Minister of Culture Svetlana Persova spoke about the fact that she managed to visit many monuments in Abkhazia. She was in New Athos, in the village of Likhni, and she is also planning to visit the temples of Bedia and Mokva. Here is what she said:

“Impressions, of course, are exalted, because it is a rich heritage, we are especially surprised by the ancient monuments. You can find such ancient objects in several places in Russia, especially those related to the ancient Christian shrines. If we take into account such ancient buildings, the climate here is also favorable, so that the monuments remain in very good condition for so many centuries.”

She provided information on how the Department of Monument Protection works, how they are controlled and how the Department regulates its relations with developers. The Ministry of Culture of Tatarstan has developed a price collection for design and archaeological research, whereas work on the inventory of monuments and their collection has lasted for almost 10 years.

Currently, the system is up and running.

The situation in Abkhazia is completely different. Batal Kobakhia, the Deputy Minister of Culture of Abkhazia spoke about it. The register of monuments is in the process of being drawn up, registration cards and passports of objects are still being filled out. The issue of storage of archaeological finds is bitter. Today they are all housed in old warehouse buildings in the city center, but they have no owner. It must be decided to whom it will be handed over and who will be responsible for its safety. The collection is now ownerless and no one is exploring it.

Batal Kobakhia deliberately pointed out that the situation has changed significantly in the last two years. Today people are afraid of demolishing architectural monuments. They understand that the prosecutor’s office will open a case against them for this, each such case is accompanied by a great public response. He thanked the media for leading this topic and for drawing public attention. During the work, a new team from the Ministry of Culture discovered up to 20 illegal lease agreements for the monuments. Some of them have already expired, but serious work needs to be done on ten contracts. The Ministry of Culture refuses to extend them and intends to defend its positions in court.

As for the cost of research and archeological works, the Ministry of Culture promises to draft a relevant ordinance in a week.

Batal Kobakhia informed journalists about the activities of “black diggers” in the country and about the arrest of a criminal group.

“Black diggers” have been ruling in Abkhazia for a long time. It has been known for many

years that hunters of historical antiquities arrive in Abkhazia with expensive equipment, which costs 100-200 thousand euros. Through this it is possible to identify items made of gold and silver in the layers of the earth. The “diggers” are well aware of the places where profits can be found. One such site is the village of Achmarda in the Gagra district, where “black diggers” have excavated about 300 graves in the last 12 years.

In 2013, a fourth-century Achmarda unique silver rhyton worth € 30,000 appeared at Sotheby’s auction. Rhyton is a festive wine bowl made in the form of a bull.

Abkhazian scientists and employees of the State Museum have been discussing for a long time that “black diggers” are conducting illegal excavations in various places in Abkhazia. Law enforcement agencies do not try to hunt down criminals, they probably have enough problems without the “diggers”.

Lastly, for the first time since the war, the Abkhazian State Security Service, which received information from the Ministry of Culture, reached out to criminals hunting for archeological finds. Batal Kobakhia, the Deputy Minister of Culture and Historical-Cultural Heritage, tells us: “There is a meadow in Achmarda, there are tombs dating back to before the Bronze Age to the Middle Ages. “Black diggers” were found there. They have been arrested and an investigation is underway. Although they were unable to recover anything special, the objects they found were important to the museum, so they transferred it there. Achmarda has been a monument to “black diggers digging” for 23 years”.

Batal Kobakhia appealed to Abkhaz entrepreneurs, foundations and individuals to help Achmarda raise funds for archeological excavations, a monument that attracts diggers to neighboring Russia, but does not concern anyone in Abkhazia.

The text contains toponyms and terminology used in the self-declared republics of Abkhazia and South Ossetia.

Dear guests of Radio “Echo Caucasus” forum, please use your Facebook account to participate in the discussion. Comments will be verified and it may take some time for them to appear on the site.

Employee of the Department of Classical Archeology of the Institute of Archeology of the Russian Academy of Sciences, Candidate of Historical Sciences, Galina Trebeleva spoke in the interview with Radio “Sputnik-Abkhazia” about the excavations at Mercula and the meaning of the archeological finds.

During excavations in the Ochamchire region in 2015, Abkhaz and Russian scientists discovered the site of the former city of Mercula.

“This is the palace of the local leader of Roman times, which functioned in Roman and Byzantine times, maybe even in the Middle Ages, but you can not provide more accurate data. It has been functioning for several centuries, has undergone reconstruction and we will be able to provide more detailed information after our further research, when we will examine the entire area of the building,” said Trebeleva.

According to the archaeologist, they do not have unique discoveries, but the massive material obtained by them contains enough information.

“This year we could not go to the bottom of the continent. We will have to deepen next season as well. Let’s see what kind of results we will get.

Interesting discoveries include a bronze plate, which indicates that the people who lived here used to utilize bronze items. We have no unique discoveries, but the massive material we got there is well-dated and contains enough information. The main thing we can say is that we

confirm that this period of history, that is, the local Abkhazian history, is quite rich. The leaders were rich because their buildings were decorated with bas-reliefs”, Trobeleva said.

The remains of an ancient wall in the village of Khiatskha in the Gali district became known in 2017, archaeologists measured it, recorded it at a distance of almost 300 m between the two hills. Scientists were interested in a previously unknown object, because the laying of a wall stone - a cobblestone on a mortar - is similar to the laying of a large wall stone in Abkhazia, which a group of scientists has been studying since last summer. We brought in two test shovels two years ago, but excavations of full value have only just begun.

The study of the Great Wall of Abkhazia is carried out with the financial support of the “Amshra” Foundation. The annual project will be completed in June 2020. In the previous stage, the expedition went through all the towers known from the scientific literature, entered them on a GPS map for further comparison and study. Now scientists have begun the stage of archeological excavations and started them in the Gali region, where there are many unexplored objects. In particular, in Khiatskhe they hope to find characterizing archeological materials that can be dated and then confirm or deny the connection of these towers with the Great Wall of Abkhazia (GWA). The final stage will be the processing of material obtained during excavations, the writing of scientific articles and participation in international scientific conferences.

The Great Wall of Abkhazia (Kelasuri) is a large-scale fortification of the Caucasus, its length is about 160 kilometers. The building starts at the confluence of the river Kelasuri on the left bank and in the foothills, through Merkheuli and a number of villages, approaches Tkvarcheli. There, opinions about its further location differ, probably as the wall descends to the confluence of the Enguri River.

Excavations by a group of young scientists from the Abkhazian Institute for Humanitarian Studies, led by junior researcher Shandor Kaitan, are also planned in the village of Makhunja in the Gali district, where the remains of a tower are perched on a rock. Fragments of pottery found in other parts of the Great Wall of Abkhazia were also found in it. Excavations will be conducted in other regions of Abkhazia - in the villages of Jgerda and Merkheuli.

“We will dig until we find something infallible, something that can be accurately dated. In any case, we have to find the same pottery that we have been finding since 2018,” said Dimi-tri Schstny, an employee of the Abkhaz Institute for Humanitarian Studies and the Museum of Combat Glory. “If we find such pottery, and if according to time it is compared with the Bagrati temple in Sukhumi (XI-XIII centuries), with the layers of the Anakopi fortress

- then we can say unequivocally that something was happening here at that time, that this monument was used in parallel.”

“We are only interested in history, only information, fragments found - this is our gold”, - continues the head of the expedition Shandor Kaitan. - Moreover, according to the explanation, there can be no real gold in such buildings. And black diggers have been here many times in previous years. In addition, during the Soviet period, the citrus state farm was located on the hills, the entire area was used for planting. So all of our precious artifacts have unfortunately been lost for a long time. Hopefully we can find something in the deeper layers of the hilltop, near the wall ruins. We also hope to dig out the corners of the tower to confirm the architectural plan and prove that the tower was part of the wall.”

In the early days of the excavation, archaeologists discovered only pottery fragments of jugs and pyxis, all of which date back to the Middle Ages.

However, on the third day of work, an ancient tomb was discovered - human remains, some

fairly well-preserved pythons, metal objects, as well as scattered pottery. The exact date and description of the discovery will be provided by scientists later, but so far these are very important items discovered by Abkhazian archaeologists.

It should be noted that this research project on the Great Wall of Abkhazia is particularly Abkhazian, although several joint Russian-Abkhazian archeological expeditions were held this summer.

“In general, the size of the Great Wall of Abkhazia has always stopped researchers, its scale frightens many. Our project is large-scale, it includes several districts, but this is only a small part of what needs to be done to answer the questions, by whom and why this wall was built,” said Shandor Kaitan. - Our goal is to describe the current state of the monument, as it contains the most recent data - the works of Yuri Voronov in the 70s. Many of the towers he described have been lost forever due to natural disasters or human activities. This monument needs protection, support, before it is too late, it needs to be fixed and studied, because there is no answer to the main question - when, by whom and for what was this wall built.

After the expeditions, the archaeologists will submit a report to the Archaeological Commission at the Abkhazian Institute for Humanitarian Studies, and will attend conferences. One of the closest in 2020 is the Krupnovsky Questions, a conference that brings together scientists studying the history and archeology of the North Caucasus.

The history of the study of the Great Wall of Abkhazia began a century and a half ago. The Great Wall of Abkhazia is also mentioned in the work of the Swiss traveler and ethnographer Frédéric Dubois de Montparnasse. Part of the Great Wall Towers of Abkhazia on the Machari and coastal sections is described by Count Praskovia Uvarova, a Russian scientist, historian and archaeologist.

During the Soviet period, Ioseb Adzinba, a local expert, continued to study the Great Wall of Abkhazia. He was for the first time given the chance to cross the important part which, in his view, was the line of defense of the wall from Kelasuri to Enguri. In his article “Ten Days along the Great Wall of Abkhazia”, Adzinba described not only the probable direction and villages through which the wall passed, but also the historical monuments in the immediate vicinity. It is now established that most of them have nothing to do with the Great Wall - first of all, the architectural style of the buildings and the time of their creation do not match.

In the 1970s, historian and archaeologist Yuri Voronov traversed the Great Wall of Abkhazia from Kelasuri to Tkvarchela and measured the distance between the towers with a pedometer. He published his research in a 1973 article based on current archaeological research.

Abkhazian archaeologists have visited historic castles chosen by black diggers and found that ancient monuments attract not only illegal treasure hunters but also followers of a mysterious cult.

In January 2020, Abkhaz archaeologists learned of illegal archeological excavations in the area of Tsibilium Fortress in the Kodori Gorge.

Treasures of Artifacts

Levon Tsuguriani, a volunteer of the Mtiuri Abkhazia project, found traces of black diggers. Project participants observe the condition of the historical monument and periodically clean its area from shabnari and garbage.

“Many grave robberies were found on the territory of Tsebeldi prison and directly near its walls. About a month ago, black diggers visited the area. Pieces of “unnecessary” pottery excavated and scattered everywhere can be seen everywhere in the excavation sites,” Tsuguriani said.

Those who love to use ancient treasures and historical artifacts can be roughly divided into three main groups: “Black Archaeologists”, “Treasure Hunters” and “Trophy Hunters”. In general, all of them are most often called “black diggers”.

Tsibilium Castle (II-VII centuries AD) - the center of medieval Apsilia - a real treasure trove of ancient artifacts, which attracts not only scientists but also treasure hunters without proper education and permission.

Archaeological excavations in Tsebelda began as early as the end of the 19th century. Many artifacts were discovered here by the locals, who destroyed the ancient burial ground while cultivating the soil. In 1915, a large number of medieval weapons and jewelry recovered from the ruined tombs of the local population were donated to the Tbilisi State Museum.

Well-known Abkhazian archaeologist Yuri Voronov collected a thousand and a half items washed from the ancient tombs here during his school years. His collection was donated to the Abkhaz State Museum in 1959.

After numerous excavations, archaeologists have determined that there were about fifteen settlements, ten castles and II-VII centuries in Tsebelda. Up to twenty tombs, as well as traces of an ancient road leading to the Klukhori Pass, have also been discovered.

“Tsibilium Fortress is one of the most studied monuments of the historical-cultural heritage of our country from the late antiquity and the early Middle Ages. Dozens of articles, monographs, etc. have been written thanks to research conducted in the Tsebelda area. Sh. All this shed light on the ancient history of Abkhazia, but today this monument is forgotten. It is being destroyed under the influence of time and at the hands of treasure hunters,” said Dimitri Schastny, a researcher at the Abkhazian State Museum.

While inspecting the castle, archaeologists found numerous excavations by black diggers.

“Magnet” for diggers

“After receiving a disturbing signal about the recent visits of black archaeologists to the Tsibilium Fortress, the Abkhazian Great Wall Secrets Project team decided to visit not only this historic monument but also one of the closest Early Middle Ages monuments to tourists in Abkhazia,” Uaz-Aba said. Shandor Kaitan, Junior Researcher, Department of Archeology, Institute of Humanitarian Studies, Abkhazia.

Today it is actively destroyed in the IX-X centuries. The modern fortress of the Abkhazian kingdom is Uaz-Abaa.

The tallest tower of Uaz-Abaz Fortress is in urgent need of restoration, it may soon be completely demolished.

Main 18-meter tower - The main point of this castle, many years ago collapsed and the other two walls are counting their days. Through the efforts of the activists of the project “Clean Abkhazia” the territory of the prison was cleaned of garbage.

Near the Uaz-Abaa Fortress, at the bottom of a deep fissure, in a small beautiful gorge, lies one of the many caves in Abkhazia - the Uaz-Abaa Cave.

Still in the Soviet period, a stone staircase led to the cave, it collapsed and a wooden staircase was built in its place. But now it is impossible to climb the stairs, most of the stairs have collapsed.

Without proper attention and systematic work on its restoration, the monument is in danger of disappearing in the near future.

Visual inspection of the castle and its surroundings, as well as the Tsibilium castle, revealed numerous small looting excavations.

“Given the proximity to the prison road and the complete lack of control over visits to the site, it is not surprising that interest in the historical and cultural heritage site will be increased by “treasure hunters,” said Dmitry Schastny.

Star of David in the Ancient Castle

While exploring the area of Uaz-Aba Fortress, a team of archaeologists found a mysterious pictogram opposite the only surviving tower - a circle of impressive size, in which the so-called The Star of David, or Solomon’s Seal, is inscribed. The pictogram is drawn with dry branches, the soil around it is flattened.

A six-pointed star has many meanings. Masons believe that the hexagram gives them the power to rule over the whole world. The ancient symbol “helps” occultists to connect with other worlds or to try to summon demons.

Alchemists wore a pictogram on their chest and considered it a sign of immortality. The six-pointed star is considered a symbol of faith in Judaism. This international mark is used in various religions, it can be seen on the flags of Israel, Burundi, Nigeria, elements of coats of arms.

The hexagram is an ancient symbol. Who placed it a few meters from the monument and why is unknown.

Be that as it may, it is impossible to give an unequivocal answer as to why and who needs this sign ten meters from the castle of Uaz-Abaa. Whether the icon is someone’s joke, the preparation of a black mess or a witchcraft ritual to summon electricity from Russia, remains unknown.

In any case, if the Abkhaz “Masons” set fire to the decaying dry branches in the immediate vicinity of the ancient monument during their Messiah, it will not help to restore the fortress with the help of “higher powers”, rather, against it.

But there is good news too. While inspecting another object (we will not tell you exactly in this article so as not to attract black diggers), a lifting material was collected - artifacts found on the ground: the foot of a python, fragments of pottery and a four-pointed arrowhead dating back to the Middle Ages.

Discoveries indicate that this place may have been an ancient settlement.

Unfortunately, this monument also joined the ranks of those who were trampled by the treasure hunter. Archaeologists are surprised - the problem of black archeology in Abkhazia can be solved only through systematic archeological excavations at sites and state control.

In February, a press conference will be held at the Yuri Voronov Center dedicated to the problem of black diggers in Abkhazia and the protection of historical monuments.

Historians and archaeologists call on the people of Abkhazia to help fight the black diggers. The problem of illegal excavations was discussed at the Voronov Scientific-Cultural Center. Many cultural monuments in Abkhazia have been damaged by diggers, and criminals do not shy away from posting their findings on social media. As practice shows, black diggers can be punished only if they are caught in a case or “hot” persecution, so the professional community of archaeologists demands that all suspicious excavations be reported to law enforcement, the Department of Historical and Cultural Heritage of Abkhazia, or the Mtiul To the activists of “Clean Abkhazia”. The floor is given to Nadezhda Borovikova.

The following issues were discussed at the Yuri Voronov Scientific-Cultural Center of the Abkhazian State University - how we are offered to fight black drunkards in Abkhazia, why the problem can not be solved and what should be done to eliminate the “treasure hunt”.

Most of the historical and cultural heritage sites of the Republic of Abkhazia are located far from populated areas, which makes them an easy “prey” for blacksmiths, the conference partici-

pants said. In recent years, information about the illegal activities of “treasure hunters” has been received many times.

In different years, the Pskali Temple on the left bank of the Kodori, the Bagrati Temple in Sukhumi, the Lashkendari Temple, the Achmarda Tomb in the Gagra district, and many others were partially looted.

During the operative work on the Achmarda tomb, three people were arrested and about sixty archeological finds were confiscated. These include iron swords, spear and spearheads, bows, coins, and more.

But due to the lack of a regulatory legal framework, a criminal case could not be initiated against the arrested black diggers. Violators were interviewed and released. The found artifacts (the list was published in a joint article by Arkady Jopua, director of the Abkhaz State Museum, and archaeologist Valentin Nyushkov, ed.) Were confiscated and handed over to the Abkhaz State Museum.

In January 2020, Abkhaz archaeologists learned of illegal archeological excavations in the Kodori Gorge, on the territory of Tsibilium Fortress. Tsibilium Castle is the main of the 13 castles in historic Apsilia. In the 6th century, these castles were located on the pass road to the North Caucasus and guarded one of the branches of the Great Silk Road.

“There is a man in Anakopi Castle who keeps order, but there is no one in Tsibilium Castle who fought for this monument, so today we gathered at the Yuri Voronov Center, who has spent most of his life studying the Tsebeldi culture. I am the co-chair of this organization (Voronov Center - Ed.) And I want to solve not only the current problems related to the protection of the Tsibilium Fortress, but also the entire cultural heritage of Abkhazia,” said at the opening of the press conference the historian, Caucasus scholar, Doctor of History Oleg Bghazba.

How black diggers do their work

Abkhazian archaeologists, who study historical monuments legally, in their “arsenal” have only such primitive tools as hoes, shovels, and “medieval” metal detectors. However, black diggers use modern metal detectors and magnetometers for their grave robbing, which gives them an opportunity to determine the location of precious metals (gold, silver, bronze, etc.) at a depth of up to 6 meters, by the computers. A set of such equipment, even if it is secondary, is estimated at at least 500 thousand rubles.

At the same time, objects such as pottery, bones, glass, the objects that the scientists are interested in, but not hunters of precious metals, diggers simply throw them away.

There are agreements with Georgia and Russia to ban the import of such equipment into the territory of Abkhazia without special permission, but if the ban is controlled by the Russian side, the case with Georgia is a bit different. As a result, it is quite possible to compile an archaeological map, painted in black tones, based on the abundance of excavated robbed semi-processed goods.

“Black Business” and expensive confiscated goods

“The problem of black archaeology is much bigger than it is considered. There is no legal framework to effectively protect historical monuments not only from black diggers, but also from treasure hunters, from ordinary citizens. We have been fighting with this problem for five years now, but it is impossible to fight the violators without a legal basis”, - stated the Deputy Minister of the Ministry of Culture, Batal Kobakhia.

He said that during his five years in the Ministry of Culture, he tried to initiate up to 20 criminal cases, but he was rejected each time by the prosecutor’s

o ce. Kobakhia noted that attempts to return Abkhazian cultural heritage sites from private collections sites transferred to the Russian Hermitage, were also unsuccessful.

According to the Deputy Minister, archaeologists can obtain equipment that is confiscated from the black diggers.

“This statement caused controversy among the conference participants. Many participants stated that equipment taken from black diggers, can not be used for scientific purposes.

“Please, take it with the acknowledgment any time”, - replied Kobakhia to the participants of the conference, who did not agree with him.

The law is needed Kobakhia also added, that due to the lack of the law on the protection of cultural heritage, the problem is aggravated by the determination of borders of protected areas.

“Until the land is redistributed, and until the privatization process is eradicated, the boundaries of the reserve on the territory of Abkhazia will not be determined”, - stated Batal Kobakhia.

At the press conference, it was proposed to select people from the Ministry of Culture who could patrol the area and also grant them the appropriate rights, but due to workforce reduction in the ministry (only 8 out of 31 employees have been left), the initiative of the Deputy Minister of Ministry of Culture could not be supported.

Do not ask, but demand After the speech, Batal Kobakhia himself, many participants of the conference and journalists left the Voronov Center. After the departure of the Deputy Minister, the Deputy Alkhas Jinjolia offered not only to solve the problem of the black diggers, but to also protect historical and cultural monuments generally.

In his opinion, it is necessary to expand the borders of the protected area, to fence it, to install modern means of fixation and video traps, to allocate forest with staff, whose functions will also include to look over the monument area daily.

There is a law in Abkhazia about financing the scientific programs, for this matter, up to three percent of the budget, or about 300 million rubles can be spent. However, no proposal has been submitted yet, for the use of these funds for scientific purposes, concluded the deputy.

If the scientific community represents a targeted program, it will still be a topic of conversation. According to certain laws, I don't remember its number exactly, you can ask for a certain amount of money, for preserving such historical and cultural heritage monuments. Tsebeldi Reserve should not be turned into a project, but into a scientific program, that contains an interest in continuing to study the history of people. Will you manage to prepare such a program before the start of the budget formation? Think about it, it has to be done now, will you manage to prepare it? - Addressed Alkhas Jinjolia to the archaeologists.

At the end of the press conference, the archaeologists decided to prepare a program for the preservation of Tsebeldi Fortress and to pass ahead before the budget is formed.

“This is a unique discovery in terms of its archaeological preservation. We discovered this chalice about ten days ago. The bowl dates back to I-III centuries AD, we have no explanation yet, whether this was a dish of a large table or a measuring cup for friable products. Its uniqueness lies in the fact that it has survived, we will study its analogues in literature,” - said candidate of Historical Sciences, from the Department of Classical Archaeology, of Institute of Archaeology of the Russian Academy of Sciences, Galina Trebeleva in the interview with Radio Sputnik.

According to the archaeologist, excavations in the Merkula Settlement have been going on throughout August.

“We crossed the border on the first day of opening the border, August 1. The expedition is dedicated to continuing the study of Merkula Settlement, the main work has been done to contin-

the study of the tower, which we excavated last year. We found an entrance of this tower, - stated Trebeleva.

According to her, restructuring of the castle may have been related to tectonic shifts that occurred during the earthquake.

“We see that the part of the older floor was under a layer of rock, it could have been the result of big tectonic shifts. The castle continued to exist after that, a new floor level was made; the date of the tower’s existence is I-II centuries AD, but no later than III century”, - noted the scientist.

As a result of excavations, archaeologists found an arrow, which is dated XII-XIV centuries AD.

The Merkula Settlement is located inside the Great Wall of Abkhazia and it reflects the history and life of the population.

“A study of the remains found in the temple showed the people of that time were engaged in agriculture, and the main food was grain. This is the population that probably built the Great Wall of Abkhazia and used it to defend the territory. It can be said that the wall was brought up by the locals;

fortresses were erected, large fortresses, they formed quite active trade with ancient centers”, - said archaeologist.

The study of the settlement will last more than a year, Russian scientists are planning to come back in 2021 to continue their work in Abkhazia, she said.

Merkula Settlement was accidentally discovered by Abkhazian and Russian scientists in 2013. Excavations began in 2014. It is unique, because it was inhabited by Abkhazians and had no connection with Greek or Roman settlements on the territory of Abkhazia.

Sokhumi, 31 July -Sputnik, Badrak Avidzba. During the Abkhazian-Russian excavations in the “Merkula Settlement” five pyxis have been found, - says Suram Sakania, the lead of the Abkhazian part of the expedition in the interview with Sputnik.

Every year, various artifacts are found on the site, which is interesting in terms of studying history of the Republic, says Sakania.

“Work began on July 22 this year, the excavations are carried out periodically because of the unfavorable weather conditions. We put two mining prospecting shefts in the depth of two meters and we are deepening it more. We decided to extend the mining shefts on the lower part of the settlement, since we found pottery that looks like Alan pottery. Allans, who could trade and connect with Abkhazians through the Black Sea, were settled in the Caucasus in the II century”, - stated the scientist.

Hoping to find the other objects, members of the archaeological expedition set to work in the lower part of the “Merkula Settlement”.

“This year we found a pitcher of wine or water, which is very broken. During the excavations of the first and second lines of the fortress defense, by accident after the rains, the neck of a pyxis was found. During the process, we were able to find five pyxis concentration, three whole pyxis,

Pyxis is a pitcher buried in ground, in which wine, grain or water was stored.

“We can not determine yet what was the use of the discovered pyxis, since it was half full of water, clay or soil. We hope to get an analysis of the insides of the pyxis; if wine was ever stored in them, we will be able to get grape seeds”, - said Suram Sakania.

Scientists can’t state yet, which era do the pyxis belong to.

“The beginning of the functioning of the fortress is dated no later than the III century, because the church was discovered inside of the castle, with burial grounds and pottery. We dated the church to the V century, because the church has a certain form that does not go beyond our chronology of the V century, up to the beginning of the VI century. As for these pyxis, they are uniquely shaped pottery. They may have existed for centuries and millennia without changing shape. Therefore, they can be attributed to the III, V centuries or maybe even later. So, until we get the results of the analysis, we do not want to guess”, - he said.

In the year 2013, on the territory of eastern Abkhazia, in the village of Merkula in Ochamchire district, archaeologists uncovered a complex of unknown architectural remains. The monument, which is presented by a temple and defensive towers, was called “Merkula Settlement”.

The archaeological site is located on the top of the narrow ridge that stretches for 450 meters along the south-southwest-north-northeast line. From the southern and northern edges of the ridge the complex was bordered by defensive towers: the northern tower is now ruined, while the southern is preserved.

In the central part of the monument there are ruins of a single-facade temple-basilica. Defensive walls have also been discovered: at the foot of the southern slope and its edge, and on the east side of the second plateau.

According to the locals, the wall used to be located on the first plateau of the western wedge. The remains of this wall were discovered by the members of the expedition in the year 2016 during archaeological excavations.

The annual archaeological expedition of Abkhazian and Russian scientists, continues in Ochamchire district.

“Merkula Settlement” became one of the places, that attracted the attention of archaeologists. Excavations have been taking place here since 2013, during which ancient objects were found. They are of great interest to study Abkhazian history.

The Russian part of the joint expedition is led by candidate of Historical Sciences, from the Department of Classical Archaeology, of Institute of Archaeology of the Russian Academy of Sciences, Galina Trebeleva and the Abkhazian part is led by Suram Sakania, a researcher at the Abkhazian Institute for Humanitarian Studies.

In the year 2013, on the territory of eastern Abkhazia, in the village of Merkula in Ochamchire district, archaeologists uncovered a complex of unknown architectural remains. The monument, which is presented by a temple and defensive towers, was called “Merkula Settlement”.

The archaeological site is located on the top of the narrow ridge that stretches for 450 meters along the south-southwest-north-northeast line. From the southern and northern edges of the ridge the complex was bordered by defensive towers: the northern tower is now ruined, while the southern is preserved.

In the central part of the monument there are ruins of a single-facade temple-basilica. Defensive walls have also been discovered: at the foot of the southern slope and its edge, and on the east side of the second plateau.

According to the locals, the wall used to be located on the first plateau of the western wedge. The remains of this wall were discovered by the members of the expedition in the year 2016 during archaeological excavations.

A joint expedition to study “Merkula Settlement”, in Ochamchire district, of the Institute of Archaeology of the Russian Academy of Sciences and Institute of Humanitarian Studies of Abkhazia has been taking place since 2013.

A joint Abkhazian-Russian expedition in the “Merkula Settlement” continues. The process started at the end of July of the following year and it will last till the end of August.

During the excavations in Merkula, scientists were able to find five, which were given to the Abkhazian State Museum for preservation.

The Russian part of the joint expedition is led by candidate of Historical Sciences, from the Department of Classical Archaeology, of Institute of Archaeology of the Russian Academy of Sciences, Galina Trebeleva and the Abkhazian part is led by Suram Sakania, a researcher at the Abkhazian Institute for Humanitarian Studies.

In the year 2013, on the territory of eastern Abkhazia, in the village of Merkula in Oчамchire district, archaeologists uncovered a complex of unknown architectural remains. The monument, which is presented by a temple and defensive towers, was called “Merkula Settlement”.

The archaeological site is located on the top of the narrow ridge that stretches for 450 meters along the south-southwest-north-northeast line. From the southern and northern edges of the ridge the complex was bordered by defensive towers: the northern tower is now ruined, while the southern is preserved.

In the central part of the monument there are ruins of a single-facade temple-basilica. Defensive walls have also been discovered: at the foot of the southern slope and its edge, and on the east side of the second plateau.

According to the locals, the wall used to be located on the first plateau of the western wedge. The remains of this wall were discovered by the members of the expedition in the year 2016 during archaeological excavations.

The deputy director of the Institute of Oriental Studies of Russian Academy of Sciences, Alexander Skakov told us in an interview with Radio Sputnik what is the uniqueness of ancient Gueno located on the territory of Abkhazia, what the three-year excavation of archaeologists have given us.

Excavations in Gueno, an ancient settlement in Oчамchire, have been going on for three years.

“The depth of the cultural layer is more than five meters. We are working in very difficult conditions... The meaning of this settlement lies in the fact that Guenos is the only known, only localized ancient city on the territory of Abkhazia. The location of Dioscuria has not been determined, it is being searched in different places but can not be found yet. The things discovered in Bichvinta are layers of the early stages of the ancient era. The same situation is in the south of Abkhazia. Therefore, Gueno is the only known location of the ancient city”, - stated the scientist.

Excavations in Gueno, an ancient settlement in Oчамchire, have been going on for three years. The deputy director of the Institute of Oriental Studies of Russian Academy of Sciences, Alexander Skakov told us in an interview with Radio Sputnik, how the work is going on at the sites.

What is the uniqueness of ancient Gueno located on the territory of Abkhazia, what the three-year excavation of archaeologists have given us, - you can read about this in our materials.

Cultural Layer

A lot of work has been done in the ancient settlement, Oчамchire, with a cultural layer of more than five meters, says the deputy director of the Institute of Oriental Studies of Russian Academy of Sciences, Alexander Skakov.

The scientific significance of the settlement lies in the fact that Guenos is the only known ancient city in the territory of Abkhazia.

“The location of Dioscuria has not been determined, it is being searched in different places but can not be found yet. The things discovered in Bichvinta are layers of the early stages of the ancient era. The same situation is in the south of Abkhazia. Therefore, Gueno is the only known location of the ancient city”, - stated the scientist.

The study of Gueno began in 1937-1935 years, during the construction of the seaport, but no excavations were carried out at that time.

“Back then there was more observation than excavation, since there was neither time, nor possibility for that. Now we have such an opportunity, our two excavations are taking place near the remains of the church, the one that was explored by Sergei Shamba in his time. We are working with the director of the Abkhazian State Museum, Arkady Jopua”, - said Alexander Skakov.

During the excavations this year, we discovered a sarcophagus as well as small gold jewelry.

“Other excavations are taking place in a layer dated back to ancient times. As it turns out, the Greeks did not come to an uninhabited place, but to where the settlement was. Many local pottery has been found. The point is that an earlier layer has been found, which slightly alters our perception of history of Guenos and ancient colonization of Black Sea coast”, - stated the scientist.

It was formerly believed that Gueno was built on an empty site by Greeks, but it turned out that they went to the place, where people lived before them, - this the uniqueness of this scientific discovery, said Alexander Skakov.

“There was no military conflict between them, there was international integration of local population and ancient colonists”, - he said.

Discoveries in the settlement

Among the important discoveries from Guenos settlement are the plinths with Aramaic inscriptions. At the end of the fifth century - in the beginning of the sixth century, during the construction of the temple, one of the masters made inscriptions on the brick in the Arameic language that he was studying by that time.

“Arameic is the language spoken by Jesus Christ. Last year, they found an inscription in Greek, also on the plinth, there is a name and a patronymic, or two names. This is a unique monument, since there are a few inscriptions known here” - said Alexander Skakov.

According to the archaeologist, the fact that a person living in Gueno, has learned the language spoken by the people of modern Syria and Israel, testifies to the high cultural level of the ancient city.

The temple founded in the settlement is unique, since buildings like this are very few not only in Abkhazia, but in the whole Western Caucasus. In addition to the foundation, the remains of the walls are also preserved, said scientist. According to Skakov, historians came to the conclusion that the temple was being built in different times in the Guenos settlement, since the width of the bricks are different from one another.

Among other matters, during the excavations, scientists explored a large number of lattices, including one made of Procone Marble, which was brought from the islands near Istanbul.

Il existe de nombreux sites du patrimoine historique et culturel en Abkhazie, où les archéologues trouvent des objets de valeur pour l’étude de l’histoire de la république. Mais il n’est pas rare que des trésors culturels se retrouvent hors du pays, notamment à cause des “fouilleurs noirs”.

Des objets de valeur culturelle à travers la frontière (2020 - 2021 années)

En septembre de cette année, la Direction des douanes du Sud a publié la nouvelle selon laquelle un citoyen russe a été trouvé en possession d’une croix métallique à l’aéroport de Krasnodar. Le propriétaire a expliqué qu’il avait acheté cette croix orthodoxe dans un monastère du village de Dranda, en Abkhazie, pour son usage personnel. Il s’est avéré par la suite que l’objet avait une valeur culturelle - il s’agissait d’une croix de lit, fabriquée à la fin du XIXe siècle.

Il n’a pas été possible de joindre l’higoumène du monastère de l’Assomption de Dranda Andrei Strutski pour obtenir des commentaires, après quoi Sputnik s’est adressé au ministère de la Culture.

Le chef du département de la protection du patrimoine historique et culturel du ministère de la culture, Shandor Kaitan, a déclaré qu’il n’y a pas de marchés officiels où l’on peut acheter des objets de valeur culturelle en Abkhazie - car c’est illégal.

“Cependant, si un citoyen a trouvé un objet, a trouvé un acheteur, il peut le vendre, ce dont nous pouvons même ne pas être au courant, parce qu’il ne l’a pas signalé aux organes concernés. De tels objets peuvent malheureusement être transportés au-delà de la frontière s’il n’y a pas de spécialistes sur place (à la frontière) qui peuvent déterminer si l’objet a de la valeur, s’il s’agit d’un objet du patrimoine culturel.

Le manque de spécialistes à la frontière, tant du côté abkhaze que du côté russe, qui peuvent déterminer si un objet appartient ou non au patrimoine culturel, devient une raison pour l’export de l’objet à l’étranger, a déclaré Kaitan.

“Il y a un gros problème avec l’identification des objets du patrimoine culturel à la frontière. Il est possible que les experts ne se rendent même pas compte que les objets en or, les bijoux sont des objets du patrimoine culturel. Ainsi, ils passent la frontière et sont vendus”, a déclaré le chef du département de la protection du patrimoine historique et culturel du ministère de la culture.

Le comité national des douanes note que la législation abkhaze n’est pas suffisamment développée à cet égard.

“Malheureusement, dans la République d’Abkhazie, le cadre juridique régissant l’exportation d’objets à valeur historique et culturelle n’est pas suffisamment développé, ce qui entraîne certaines difficultés dans la mise en œuvre de la politique de prévention de l’exportation illégale d’œuvres d’art et d’objets à valeur culturelle et historique par les autorités douanières d’Abkhazie”.

Tous les objets d’art sont soumis à une déclaration écrite obligatoire avant l’exportation, de sorte que le transit illégal de biens culturels est considéré comme de la contrebande.

“De tels actes sont qualifiés d’infraction par la loi de la république. Le fonctionnaire des douanes responsable accepte la déclaration et identifie tous les biens culturels, après quoi un cachet spécial est apposé pour permettre le transport. Dans le cas d’un enregistrement douanier, le droit d’exportation de biens culturels n’est généralement pas prévu”, selon le comité national des douanes.

Poursuivant son commentaire, le département attire l’attention sur le fait que les œuvres

d’art, les objets de collection et les antiquités sont soumis à un examen obligatoire. Cet examen doit être effectué exclusivement par des employés autorisés des services de l’État.

“Le résultat de l’expertise est un certificat de droit à l’exportation, qui permet de délivrer une licence d’exportation. L’expertise obtenue constitue la base juridique de la décision d’exporter les objets à l’étranger. L’exportation illégale de biens culturels du territoire de la République d’Abkhazie prend des proportions de plus en plus menaçantes. Les autorités douanières ont l’une des tâches les plus importantes : mettre fin à l’exportation illégale de valeurs culturelles et historiques en dehors de la République d’Abkhazie”, indique le département.

Dans le même temps, en raison du manque de moyens techniques de contrôle douanier, l’exécution de cette tâche ne permet pas d’empêcher totalement l’exportation illégale d’objets de valeur historique et culturelle hors du pays.

“Une autre difficulté à laquelle sont confrontées les autorités douanières de la République d’Abkhazie dans la lutte contre les tentatives d’exportation illégale de valeurs culturelles du territoire de la République d’Abkhazie est le manque de personnel capable d’identifier les œuvres d’art et les objets d’importance culturelle et historique. En raison de la nature spécifique de ce travail, il n’est pas toujours possible de déterminer si un objet exporté particulier appartient à cette catégorie d’articles interdits”, indique le Comité national des douanes.

Le Comité d’État des douanes met tout en œuvre pour empêcher l’exportation illégale d’objets de valeur historique et culturelle du territoire du pays. Selon les statistiques du service, aucun cas d’exportation illégale d’objets de valeur historique et culturelle n’a été révélé cette année.

Exportation légale d’objets de valeur

Shandor Kaitan a déclaré qu’il existe des motifs légaux pour exporter des objets de valeur culturelle en dehors de la république. Les éléments du patrimoine historique et culturel de l’Abkhazie ne peuvent être exportés de manière permanente.

“Au contraire, le ministère de la Culture s’efforce de ramener au pays les monuments, qui ont été sortis pour de nombreuses raisons, notamment pendant la guerre de 1992-1993. Il ne peut s’agir que d’une exportation temporaire. Une personne physique ou morale n’a le droit d’exporter ou d’importer des objets mobiliers du patrimoine culturel qu’après avoir obtenu un certificat du ministère de la culture.”

Le but de l’exportation peut être différent, s’il s’agit d’un objet archéologique, il est possible qu’ils soient temporairement exportés pour être restaurés, car la république manque de spécialistes de la restauration hautement qualifiés. La plupart du temps, les objets sont sortis par des spécialistes en archéologie ou des ethnographes.

“L’exportation d’objets du patrimoine historique et culturel peut également être liée à des expositions en dehors de la république. De telles procédures ont eu lieu l’année dernière, par exemple, et cette année, nous délivrons un permis officiel pour l’exportation temporaire d’objets de valeur”, a déclaré M. Kaitan.

L’exportation illégale d’objets de valeur

Les exportations illégales de trésors culturels existent également dans la république, a déclaré Shandor Kaitan, chef du département de la protection du patrimoine historique et culturel du ministère de la culture.

“Malheureusement, de nombreux signes circonstanciels indiquent que nous voyons certains

objets de valeur culturelle, parfois particulièrement précieux, dans diverses ventes aux enchères internationales. Nous pensons qu’ils ont été pris sur le territoire de l’Abkhazie”, a-t-il déclaré.

Le spécialiste a poursuivi en disant que malgré le fait qu’il y ait un énorme travail de la part du service de sécurité de l’État et du ministère des affaires intérieures, les soi-disant “fouilleurs noirs” sont très actifs en termes de destruction de monuments, de leur pillage pour une vente future.

“Ces actions ont été arrêtées à plusieurs reprises, mais ce travail de l’ombre a une grande ampleur non seulement en Abkhazie, mais aussi dans d’autres pays”, a souligné M. Kaitan.

“La législation locale est imparfaite pour ce qui est de la punition les personnes qui pillent les sites culturels et emportent des objets de valeur hors du pays”, a-t-il déclaré.

“Malheureusement, les “fouilleurs noirs” ne peuvent pas être tenus pénalement responsables car notre législation doit être améliorée. Les objets volés sont saisis, mais les monuments subissent des dommages irréparables quant à leur étude ultérieure. Lorsque les “fouilleurs noirs” déterrent des objets de valeur, ils détruisent les couches archéologiques qui permettent d’étudier le monument plus en détail”, a-t-il souligné.

“L’enlèvement des trésors culturels est souvent facilité par les habitants qui aident les “fouilleurs noirs”.

“Ils leur montrent où se trouvent certains sites, parfois ils creusent avec eux, trouvent des objets et les exportent. Quelques cas ont été arrêtés, mais l’échelle est grande, et il est très difficile de lutter sans l’aide des citoyens eux-mêmes et sans comprendre que de telles choses ne peuvent être faites, que cela porte atteinte non seulement à la culture mais aussi à notre État. Si nous obtenons plus d’informations sur nos monuments, sur leur histoire, c’est prestigieux pour notre État”, a déclaré M. Kaitan.

Les personnes malintentionnées ne viennent pas sur les sites du patrimoine historique et culturel lorsque des archéologues y travaillent.

“Mais dès que le travail saisonnier des archéologues se termine, les “fouilleurs noirs” arrivent, creusant déjà avec des détecteurs de métaux, à la recherche d’antiquités. Il y a nos représentants qui nous disent que le monument peut être pillé, ils voient des gens se promener avec des détecteurs de métaux”, note-t-il.

Ces signaux sont souvent reçus par le ministère de la culture, après quoi des contrôles sont effectués et des “fouilleurs noirs” sont découverts, mais cela n’entraîne pas de responsabilité pénale, a conclu Shandor Kajtan.

-1-

Aujourd’hui, à Soukhomi, lors d’une réunion de travail des vice-ministres de la culture d’Abkhazie et du Tatarstan, des journalistes ont appris que, pour la première fois en 23 ans d’après-guerre, des “fouilleurs noirs” ont été détectés et arrêtés en Abkhazie. Les responsables des deux ministères chargés de la protection des monuments ont partagé leurs expériences et discuté des questions urgentes liées à la préservation du patrimoine culturel.

La réunion a porté sur “l’inventaire et la protection du patrimoine historique et culturel, l’identification et l’inscription au registre national des monuments”. Toutefois, un plus large éventail de questions a été discuté.

La vice-ministre de la culture du Tatarstan, Svetlana Persova, a déclaré qu’elle avait réussi à visiter un certain nombre de monuments en Abkhazie. Elle a visité le Nouvel Athos, le village de

Likhny, elle prévoit de visiter les églises de Bedia et de Mokva. Voici ce qu’elle a dit :

“Les impressions sont, bien sûr, les plus positives, car le patrimoine est très plus riche, les monuments anciens en particulier sont époustouflants. Rares sont les endroits en Russie où l’on peut trouver des sites aussi anciens, en particulier ceux liés aux anciens sanctuaires chrétiens. Bien sûr, le climat ici est également favorable pour que les monuments restent en très bon état pour des structures aussi anciennes pendant tant de siècles”.

Elle a informé le public sur le travail du département de la conservation des monuments et sur la manière dont le département règle ses relations avec les promoteurs. Le ministère de la culture du Tatarstan a développé le catalogue de prix pour la conception et la recherche archéologique, et le travail sur l’inventaire des monuments et la conception d’un catalogue a duré presque 10 ans. Le système est maintenant bien réglé et fonctionne convenablement.

La situation en Abkhazie est très différente. Le vice-ministre de la culture d’Abkhazie, Batal Kobakhia, a parlé à ce sujet. Le registre des monuments est en cours d’élaboration, les cartes d’enregistrement et les passeports des sites sont seulement en cours de remplissage. La question du stockage des découvertes archéologiques est urgente. Aujourd’hui, ils sont tous rassemblés dans les locaux d’anciens entrepôts au centre de la ville, mais il n’y a personne pour s’en occuper. Il reste à décider à qui elles doivent être transférées et qui doit être responsable de leur préservation. La collection est maintenant abandonnée et il n’y a personne pour l’étudier.

Batal Kobakhia a souligné que la situation a sensiblement évolué au cours des deux dernières années. Aujourd’hui, les gens redoutent de démolir des monuments d’architecture. Ils comprennent que le bureau du procureur engagera des poursuites contre eux, et chaque affaire de ce type s’accompagne d’une grande réaction publique. Il a remercié les médias de s’être saisis de ce sujet et de l’avoir porté à l’attention du public à maintes reprises. Au cours de ses travaux, la nouvelle équipe du ministère de la culture a découvert une vingtaine de contrats illégaux de location de monuments. Certains d’entre eux ont déjà expiré, mais dix d’entre eux doivent encore être sérieusement traités. Le ministère de la culture refuse de les prolonger et entend défendre sa position devant les tribunaux.

En ce qui concerne les frais de recherche et de travaux archéologiques, le ministère de la culture promet d’élaborer un projet de résolution pertinent dans la semaine.

Batal Kobakhia a informé les journalistes des activités des “fouilleurs noirs” dans le pays et a annoncé l’arrestation d’un groupe criminel.

Les “fouilleurs noirs” opèrent en Abkhazie depuis longtemps maintenant. On sait depuis de nombreuses années que les chasseurs d’antiquités historiques viennent en Abkhazie avec un équipement coûteux, estimé à 100-200 mille euros. Elle leur permet de distinguer les objets en or et en argent dans les couches de la terre. Les “fouilleurs” connaissent très bien les endroits où ils peuvent s’enrichir. L’un de ces endroits est le village d’Achmarda, dans la région de Gagra, où les “fouilleurs noirs” ont déterré environ 300 tombes au cours des 12 dernières années.

En 2013, un riton en argent unique du 4e siècle provenant d’Achmarda a fait surface lors d’une vente aux enchères de Sotheby’s et a été évalué à 30 000 €. Le riton est un gobelet à vin de fête en forme de tête de taureau.

Les scientifiques abkhazes et les employés du musée d’État discutent depuis longtemps du fait qu’en Abkhazie, les “fouilleurs noirs” effectuent des fouilles non autorisées en divers endroits. Les forces de l’ordre ne sont pas très enthousiastes à l’idée de traquer les criminels. Elles ont probablement assez de problèmes sans les “fouilleurs”.

Et enfin, pour la première fois dans l’après-guerre, le service de sécurité de l’État d’Abkhazie,

ayant reçu des informations du ministère de la culture, a mis la main sur les criminels responsables des découvertes archéologiques. Le vice-ministre de la culture et de la protection du patrimoine historique et culturel, Batal Kobakhia, déclare : “Il y a une clairière à Achmarda où il y a des sépultures de la période de l’âge du bronze au début du Moyen Âge. Ils y ont trouvé des “fouilleurs noirs”. Ils ont été arrêtés et font l’objet d’une enquête. Ils n’ont rien excavé de spécial, mais ce qu’ils ont fouillé avait une valeur artefactuelle pour nous. Nous avons tout remis au musée selon l’inventaire. Trois personnes creusaient. L’Achmarda est un monument qui a été fouillé par des “fouilleurs noirs” pendant 23 ans. Comme ils creusent souvent à cet endroit, le service de protection des monuments a trouvé de l’argent, je pense en 2005, et ils n’ont pas creusé de nouvelles zones, mais ont creusé aux endroits où ils avaient creusé un peu plus tôt.

Batal Kobakhia a demandé aux entrepreneurs, fondations et particuliers abkhazes de l’aider à trouver des fonds pour les fouilles archéologiques d’Achmarda - un monument qui attire tant de fouilleurs de la Russie voisine, mais dont personne en Abkhazie ne semble se soucier.

Le texte contient des toponymes et une terminologie utilisés dans les républiques autoproclamées d’Abkhazie et d’Ossétie du Sud.

Chers visiteurs du forum Radio Ekho Kavkaza, veuillez utiliser votre compte Facebook pour participer à la discussion. Les commentaires sont pré-modérés et peuvent prendre un certain temps avant d’apparaître sur le site web.

-2-

Galina Trebeleva, membre du département d’archéologie classique de l’Institut d’archéologie de l’Académie des sciences de Russie, docteur en histoire, s’est exprimée sur Radio Sputnik Abkhazia au sujet des fouilles de Merkul et de ce que les découvertes archéologiques nous apprennent.

La colonie Merkul a été découverte par des scientifiques abkhazes et russes en 2015 lors de fouilles dans la région d’Otchamchira.

“C’est un château, le palais d’un prince local de l’époque romaine, qui a fonctionné à l’époque romaine et byzantine, il est aussi possible de partir au Moyen Âge, nous ne pouvons pas encore donner de données plus précises. Il a fonctionné pendant plusieurs siècles, il a subi des reconstructions, et nos recherches ultérieures pourront naturellement nous donner des informations plus détaillées. Quand nous étudierons tout le territoire”, - a dit Trebeleva.

Selon l’archéologue, ils n’ont pas de trouvailles uniques, mais la masse de matériel qu’ils ont obtenue porte suffisamment d’informations.

“Nous ne sommes pas allés jusqu’au fond du continent cette année. Nous devons aller plus loin la saison prochaine également. Nous verrons quels résultats nous obtiendrons là-bas. Parmi les découvertes intéressantes, il y a une plaque de bronze, ce qui suggère que les personnes qui vivaient ici utilisaient des objets en bronze. Nous n’avons pas fait de découvertes uniques, mais le matériel en masse que nous avons obtenu là-bas est bien daté et assez instructif. La principale chose que nous pouvons dire est que nous confirmons que cette période de l’histoire, l’histoire locale abkhaze est assez riche. Que les princes étaient riches, puisqu’ils décoraient leurs locaux de bas-relief, cela n’a pas été écrit, recherché, raconté sur l’Abkhazie orientale dans la science”, a déclaré Mme Trebeleva.

-3-

L’existence des vestiges du mur dans le village de Khiatskha de la région de Gali a été découverte en 2017. Les archéologues ont mesuré ce mur longeant entre deux collines sur près de 300 mètres. Plus tôt, ce mur a intéressé des scientifiques puisque la maçonnerie de pavés utilisant un mortier de chaux est similaire à celle de la Grande Muraille d’Abkhazie, un groupe de chercheurs l’étudie depuis l’été dernier. Nous avons effectué deux puits de test mais les fouilles complètes ne commencent que maintenant.

L’étude de la Grande Muraille d’Abkhazie est financée par la Fondation Amshra. Les résultats de l’expédition scientifique doivent être résumés d’ici juin 2020. À l’étape précédente l’expédition a relevé toutes les tours connues par la littérature scientifique et les a enregistrées sur la carte GPS, dans le but de les comparer et les étudier. Les scientifiques ont entrepris l’étape des fouilles archéologiques commençant par la région de Gali où il y a un grand nombre de sites qui n’ont pas été étudiés. Notamment à Khiatkha ils espèrent trouver des objets archéologiques caractéristiques qu’il sera possible de dater et qui leur permettra de confirmer ou de réfuter le lien de ces tours avec la Grande Muraille d’Abkhazie. L’étape finale prévoit le travail sur les objets découverts lors des fouilles, la rédaction des articles scientifiques et la participation aux conférences scientifiques.

La Grande Muraille d’Abkhazie (Kelasur) est la plus grande fortification du Caucase et mesure 160 km de long. Elle commence sur la rive gauche de l’embouchure de la rivière Kelasur et longe les contreforts, à travers Merkheouli et autres villages, s’approchant de Tkvarchéli. Là, les avis se divergent concernant son emplacement, il est probable qu’il descend jusqu’à la rivière Ingur.

Les fouilles menées par le groupe de jeunes chercheurs de l’Institut des recherches humaines d’Abkhazie, sous la direction de Shandor Kaitan, chercheur junior, sont également prévues dans le village Makhundjia de la région de Gali où les vestiges de la tour sont conservés sur un rocher. On y a découvert les fragments des objets en céramique présents dans d’autres endroit de la Grande Muraille d’Abkhazie. Les fouilles seront conduites dans d’autres régions - les villages Djgerda et Merkheouli.

“Nous allons continuer les fouilles jusqu’à ce qu’on trouve quelque chose de solide, qu’on pourra dater précisément. Dans tous les cas nous devons trouver de la céramique que nous trouvons depuis 2018, - dit Dimitri Stchastni, l’employé de l’Institut des recherches humaines d’Abkhazie et du musée d’État abkhaze. - Si nous trouvons de telles céramiques et s’il est possible de les dater de l’époque de la cathédrale de Bagrati à Soukhoumi (XI-XII s.s.), des couches de la forteresse d’Anakopia - nous pourrions alors dire sans hésitation qu’il se passait quelque chose à l’époque ici, que ce monument était utilisé parallèlement.”

“C’est seulement l’histoire qui nous intéresse, l’information, les fragments trouvés - c’est notre or” - continue le chef de l’expédition Shandor Kaitan. - Plus encore, selon la définition, il ne peut pas y avoir du vrai or. Les “fouilleurs noirs” étaient là les années précédentes. À part cela, pendant la période soviétique, il y avait les cultures des agrumes de l’État, tout le périmètre servait à ces plantations. Ainsi, tous les artefacts si chers pour nous sont malheureusement perdus depuis longtemps. Nous espérons trouver quelque chose dans les couches profondes du sommet de la colline, près des ruines du mur. Nous espérons également faire des fouilles des angles de la tour pour confirmer son plan architectural et prouver que cette tour faisait partie du mur.”

Durant les premiers jours des fouilles, les archéologues ont découvert uniquement des fragments des cruches et des pithos en céramique, tous appartenant au Moyen Âge. Pourtant au troisième jour des fouilles on a découvert une sépulture ancienne - des vestiges humains, plusieurs pithos bien conservés, des objets en métal, ainsi que de la céramique épartpillée. Les chercheurs fourniront les dates et les descriptions de ces découvertes ultérieurement, mais pour le moment on peut dire que ce sont des objets très importants découverts par les archéologues abkhazes.

Il est à noter que ce projet de recherche de la Grande Muraille d’Abkhazie est particulièrement abkhaze, cependant cet été il a été organisé plusieurs expéditions archéologiques communes russo-abkhazes.

“En générale, les gabarits de la Grande Muraille d’Abkhazie ont toujours fait peur aux chercheurs. Notre projet est vaste, il comprend plusieurs quartiers, mais c’est une petite partie de ce qu’il faut faire pour répondre aux questions, qui et pourquoi a construit ce mur, - souligne Sandor Kaitan. - Notre but c’est de faire un état actuel de ce monument, puisque les données les plus récentes le concernant apparaissent dans des travaux des années 70 de Iouri Voronov. Beaucoup de tours décrites par lui a disparu à jamais depuis, à cause des phénomènes naturels ou bien l’activité des hommes. Ce monument nécessite la protection, le soutien avant que cela ne soit pas trop tard. Il faut l’enregistrer et l’étudier, parce qu’on n’a pas la réponse à la question principale - quand, par qui et dans quel but il a été construit ?”

À la fin des expéditions les archéologues présenteront un rapport à la commission archéologique de l’Institut des recherches humaines, participeront aux conférences. En 2020, l’une des prochaines conférences c’est Les lectures de Kroupnov, la conférence qui réunit les sciences étudiant l’histoire et l’archéologie du Caucase du Nord.

L’histoire de l’exploration de la Grande Muraille d’Abkhazie a commencé il y a plus d’un siècle et demi. La Grande Muraille d’Abkhazie est également mentionnée dans un ouvrage du célèbre voyageur et ethnographe suisse Frédéric DuBois de Montperreux. La comtesse Praskovia Uvarova, scientifique, historienne et archéologue russe, a décrit certaines des tours de la Grande Muraille d’Abkhazie dans les sections Machar et Bord de mer. Pendant l’ère soviétique, les recherches sur la Grande Muraille d’Abkhazie ont été poursuivies par un éminent historien local abkhaze, Iosif Adzinba. Il fut le premier à parcourir une partie importante de ce qu’il croyait être la ligne de défense du mur, de Kelasur à Ingur. Dans son article intitulé “Dix jours le long de la Grande Muraille d’Abkhazie”, Adzinba décrit non seulement la direction approximative et les villages traversés par le mur, mais aussi les monuments historiques situés à proximité. À ce jour, il a été établi que la plupart d’entre eux n’ont rien à voir avec la Grande Muraille. Tout d’abord, le style architectural des bâtiments et l’époque de leur création ne coïncident pas.

Dans les années 70, Iurii Voronov a marché le long de la Grande Muraille d’Abkhazie, de Kelasur à Tkuarcheli, en mesurant la distance entre les tours avec un podomètre. Il a publié ses conclusions en 1973, dans un article sur lequel s’appuient les recherches archéologiques d’aujourd’hui.

-4-

Des archéologues abkhazes ont visité des forteresses historiques qui suscitent l’intérêt des “fouilleurs noirs” et ont découvert que les monuments anciens attirent non seulement les chasseurs de trésors illégaux, mais aussi les adeptes d’un culte mystérieux.

En janvier 2020, des archéologues abkhazes ont eu connaissance de fouilles archéologiques illégales près de la forteresse de Tsibilium, dans les gorges de Kodori.

Un trésor d’artefacts

Des traces de “fouilleurs noirs” ont été découvertes par un volontaire du projet Mountain Abkhazia, Levon Tsuguryan. Les participants au projet surveillent l’état du monument historique et nettoient périodiquement son territoire des broussailles et des débris.

“De nombreuses fouilles de pillage ont été découvertes sur le territoire de la forteresse de Tsebelda et directement au pied de ses murs. Des “fouilleurs noirs” sont venus ici il y a environ un mois. Des tessons de céramique creusés dans le sol et dispersés par manque d’intérêt sont visibles partout sur les sites de fouilles”, a déclaré M. Tsuguryan.

Les amateurs de trésors anciens et d’artefacts historiques peuvent être divisés en trois groupes principaux : “archéologues noirs”, “chasseurs de trésors” et “chasseurs de trophées”. D’une manière générale, ils sont le plus souvent appelés “fouilleurs noirs”.

La forteresse de Tsibilium (Ile-VIe siècles après J.-C.), centre de l’Apsilia médiévale, est un véritable trésor d’artefacts anciens, qui attire non seulement les érudits mais aussi les chasseurs de trésors sans formation ni permis adéquats.

Les fouilles archéologiques ont commencé à Tsebelda à la fin du XIXe siècle. De nombreux objets ont été découverts ici par les habitants, qui avaient détruit d’anciens cimetières en labourant le sol. Un grand nombre d’armes et de décorations médiévales provenant des tombes détruites, qui étaient conservées par la population locale, ont été remises au musée d’État de Tbilissi en 1915.

Au cours de nombreuses fouilles, les archéologues ont établi qu’il existait une quinzaine de cités, dix forteresses et jusqu’à vingt cimetières des Ile-VIe siècles de notre ère, et des traces de l’ancienne route menant au col du Klukhor ont également été révélées.

“La forteresse de Tsibilium est l’un des monuments les plus étudiés du patrimoine historique et culturel de notre pays de la fin de l’Antiquité et du début du Moyen Âge. Des dizaines d’articles, de monographies, etc. ont été écrits grâce aux recherches menées dans les environs de Cibilium. Tout cela a permis de faire la lumière sur l’histoire ancienne de l’Abkhazie, mais aujourd’hui, ce monument a été oublié. Il est détruit par le temps et par les chasseurs de trésors”, explique Dmitry Schastny, chercheur au musée d’État abkhaze.

Lors de l’inspection de la forteresse, les archéologues ont enregistré de nombreuses fouilles effectuées par des “fouilleurs noirs”.

Un “aimant” pour les fouilleurs

“Ayant reçu un signal alarmant sur les récentes visites d’archéologues noirs à la forteresse Tibilium, l’équipe du projet “Secrets de la Grande Muraille d’Abkhazie” a décidé de visiter non seulement ce monument historique, mais aussi l’un des plus proches monuments, accessibles aux touristes datant du haut Moyen Age d’Abkhazie - la forteresse Uaz-Abaa”, - a déclaré le chercheur junior du département d’archéologie de l’Institut Abkhaze Shandor Kaitan.

Aujourd’hui, la forteresse d’Uaz-Abaa, contemporaine du royaume abkhaze des IXe-Xe siècles, s’effrite activement.

La tour principale de 18 mètres de haut - une perle de cette fortification - s’est effondrée de moitié il y a de nombreuses années et les deux murs restants vivent leur siècle. La citadelle a été vidée de tous ses déchets grâce aux efforts du projet “Abkhazie propre”.

À côté de Uaz-Abaa, au fond d’une profonde crevasse, dans une petite gorge pittoresque, se trouve l’une des nombreuses grottes d’Abkhazie - Uaz-Abaa Aghveva Cave.

À l’époque soviétique, un escalier en pierre menait à la grotte. Il s’est effondré et un escalier en bois a été construit à sa place. Aujourd’hui, il est impossible de descendre les escaliers, la plupart se sont effondrés.

Sans une attention appropriée et un travail systématique de restauration, le monument risque de disparaître complètement dans un avenir proche.

Une inspection visuelle de la forteresse et de ses environs, tout comme dans la forteresse de Tsibilium, a révélé de nombreuses petites fouilles de pillage.

“Compte tenu de la proximité relative de la forteresse avec la route et de l’absence totale de contrôle sur la fréquentation du site, il n’est pas surprenant que l’intérêt des “chercheurs de trésors” pour le monument du patrimoine historique et culturel soit renforcé”, a déclaré Dmitry Schastny.

Étoile de David dans une ancienne forteresse

Lors de l’inspection du territoire de la forteresse d’Uaz-Abaa, un groupe d’archéologues a découvert un mystérieux pictogramme devant la seule tour subsistante - un cercle aux dimensions imposantes dans lequel est inscrit ce que l’on appelle l’étoile de David ou le sceau de Salomon. Le pictogramme a été réalisé avec des brindilles sèches et le sol autour a été piétiné.

L’étoile à six branches a de nombreuses significations. Les francs-maçons pensent que l’hexagramme donne le pouvoir sur le monde. Pour les occultistes, ce symbole ancien “aide” dans les tentatives d’établir des connexions avec l’autre monde ou d’invoquer des démons. Les alchimistes portaient le pictogramme sur leur poitrine et le considéraient comme un signe d’immortalité. Dans le judaïsme, l’étoile à six branches est considérée comme un symbole de foi. Ce signe international est utilisé dans différentes religions, on peut le voir sur les drapeaux d’Israël, du Burundi, du Nigeria, dans les éléments des armoiries.

Quoi qu’il en soit, il n’est pas possible de donner une réponse précise quant au pourquoi et à qui ce panneau, à dix mètres de la forteresse de Uaz-Abaa, est-t-il utile. On ne peut que deviner si ce pictogramme est une plaisanterie, la préparation d’une messe noire ou un rituel de sorcellerie pour appeler le flux d’électricité en provenance de Russie.

Quoi qu’il en soit, si au cours de leur action de messe, les “francs-maçons” abkhazes mettent le feu à des branches sèches disséminées dans le voisinage immédiat du monument de l’antiquité, il est peu probable que cela contribue à la restauration de la forteresse avec l’aide de “forces supérieures”, mais bien au contraire.

Mais il y a de bonnes nouvelles. Lors de l’inspection d’un autre objet (nous ne dirons pas lequel dans cet article, afin de ne pas attirer les fouilleurs noirs), a été collecté du matériel de levage - des artefacts gisant sur le sol : pied de pithos, fragments de récipients en céramique et pointe de flèche à quatre côtés forgée, datant du Moyen Âge. Les découvertes indiquent que le site pourrait avoir abrité une ancienne cité.

Malheureusement, ce monument a rejoint les rangs de ceux sur lesquels les pas des chasseurs de trésors se sont posés. Les archéologues lèvent la main - seules des fouilles archéologiques systématiques et un contrôle de l’État sont possibles pour combattre le problème de l’archéologie noire en Abkhazie.

En février, le centre Yuri Voronov organisera une conférence de presse sur le problème des “fouilleurs noirs” en Abkhazie et la protection des monuments historiques.

-5-

Les historiens et les archéologues appellent la population de l’Abkhazie d’apporter leur aide dans le combat contre les “fouilleurs noirs”. On a discuté la question des fouilles non sanctionnées au centre scientifique et culturel Y. Voronov. De nombreux monuments culturels d’Abkhazie ont été détruits par les mains des fouilleurs, les criminels ne se limitent pas de publier les images de leurs découvertes illégales apportées de l’Abkhazie. Comme l’expérience le démontre, il est possible d’arrêter et de sanctionner des “fouilleurs noirs” uniquement dans le cas où on les surprend sur le fait ou bien lors de la poursuite “chaude”, C’est pourquoi la société professionnelle des archéologues demande que toute fouille suspecte soit notifiée aux organes de maintien de l’ordre, au département de la protection du patrimoine historique et culturel de l’Abkhazie ou bien aux activistes des mouvements “Abkhazie montagnard” et “Abkhazie propre”. La parole est donnée à Nadejda Borovikova.

-6-

La manière dont l’Abkhazie propose de lutter contre les fouilleurs clandestins, les raisons pour lesquelles le problème ne peut être résolu et les mesures à prendre pour éliminer la “chasse au trésor” ont été discutées au centre scientifique et culturel Yuri Voronov de l’université d’État d’Abkhazie.

La plupart des monuments du patrimoine historique et culturel de la République d’Abkhazie sont situés loin des zones habitées, ce qui en fait des “proies” faciles pour les fouilleurs clandestins, ont déclaré les participants à la conférence. Ces dernières années, des informations sur les activités illégales des “chasseurs de trésors” ont été révélées à plusieurs reprises.

Plusieurs tentatives ont été faites pour piller partiellement l’église de Pskali sur la rive gauche de la rivière Kodori, le château de Bagrat à Sukhumi, l’église de Laskendari, la tombe d’Achmarda dans la région de Gagra et bien d’autres.

Lors de travaux opérationnels au cimetière d’Achmarda, trois personnes ont été arrêtées et une soixantaine de pièces archéologiques leur ont été saisies. Parmi eux, des épées en fer, des pointes de lance et des fléchettes, des fibules, des pièces de monnaie, etc.

Mais en raison de l’absence de cadre juridique, il n’a pas été possible d’engager des poursuites pénales contre les “fouilleurs noirs” détenus. Les délinquants ont été interrogés et relâchés. Les objets trouvés (la liste a été publiée dans un article conjoint du directeur du Musée d’État d’Abkhazie Arkady Dzhopua et de l’archéologue Valentin Nyushkov - ndlr) ont été retirés et envoyés au Musée d’État d’Abkhazie.

En janvier 2020, des archéologues abkhazes ont eu connaissance de fouilles archéologiques illégales près de la forteresse de Tsibilium, dans les gorges de Kodori. La forteresse Tsibilium est la principale des 13 forteresses de l’Apsilia historique. Au VIe siècle, ces forteresses étaient situées le long du passage montagneux vers le Caucase du Nord et gardaient l’une des branches de la grande route de la soie.

“Dans la forteresse d’Anakopia, il y a une personne qui maintient l’ordre, mais dans la forteresse de Tibilium, il n’y a pas de telle personne, qui se battra pour ce monument, donc nous nous sommes réunis aujourd’hui dans le centre nommé en l’honneur de Yuri Voronov, qui a consacré la majeure partie de sa vie à étudier la culture de Tsebelda. En tant que coprésident de cette organisation (Centre Voronov - ndlr), je veux résoudre les problèmes urgents concernant la protection non seulement de la forteresse Tibilium, mais aussi de l’ensemble du patrimoine

culturel de l’Abkhazie”, - a déclaré, en ouvrant la conférence de presse, l’historien, chercheur du Caucase, docteur en histoire Oleg Bgazhba.

Comment travaillent les “fouilleurs noirs”

Les archéologues abkhazes, qui sont engagés dans la recherche de monuments historiques sur une base légale, n’ont dans leur “arsenal” que des outils primitifs tels que des houes, des pelles et des détecteurs de métaux obsolètes et “médiévaux”. Les “fouilleurs noirs” utilisent des détecteurs de métaux et des magnétomètres modernes pour les fouilles de pillage qui permettent de localiser les métaux précieux (or, argent, bronze et autres.) sur une profondeur de six mètres. Un tel équipement, même s’il n’est pas neuf, mais d’occasion, coûterait, 500 000 roubles.

En outre, des objets tels que la céramique, les os et le verre, qui présentent un intérêt pour les scientifiques mais pas pour les chasseurs de métaux précieux, sont tout simplement jetés par les fouilleurs en raison de leur inutilité.

Il existe des accords avec la Russie et la Géorgie pour interdire le transport de telles choses sur le territoire de l’Abkhazie sans autorisation, mais si du côté russe l’interdiction est contrôlée, la situation est différente avec la Géorgie. Il est donc possible de dessiner une carte archéologique peinte dans des tons noirs à partir d’un lot de produits semi-finis excavés et pillés.

“Black business” et confiscation coûteuse

“Le problème de l’archéologie noire est bien plus important que ce que nous exprimons ici. Le cadre juridique fait totalement défaut pour protéger efficacement les monuments historiques non seulement contre les “fouilleurs noirs”, mais aussi contre les chasseurs de trésors parmi les citoyens positifs ordinaires. Depuis cinq ans, nous nous battons, mais sans base juridique, il est impossible de lutter contre les délinquants”, a déclaré le vice-ministre de la culture, Batal Kobakhia.

Il a déclaré qu’au cours de ses cinq années au ministère de la culture, il a tenté d’engager une vingtaine d’affaires pénales, mais qu’à chaque fois, elles ont été rejetées par le bureau du procureur. M. Kobakhia a déclaré que les tentatives de retour des objets du patrimoine culturel de l’Abkhazie transférés à l’Ermitage russe à partir de collections privées ont également échoué.

Selon le vice-ministre, les archéologues peuvent recevoir du matériel confisqué aux archéologues noirs pour l’utiliser gratuitement dans le cadre de travaux de prospection.

Cette déclaration a suscité une controverse parmi les participants à la conférence. De nombreux participants ont évoqué l’impossibilité d’obtenir des “fouilleurs noirs” du matériel saisi pour travailler à des fins scientifiques.

“Veuillez le prendre contre reçu à tout moment”, a parodié Kobakhia aux participants dissidents de la conférence.

Une loi est nécessaire

Il a également ajouté qu’en plus de l’absence d’une loi sur la préservation du patrimoine culturel, le problème est aggravé par la définition des limites des zones protégées.

“Tant que les terres ne seront pas distribuées, tant que le processus de privatisation ne sera pas achevé, les limites des zones protégées sur le territoire de l’Abkhazie ne seront pas définies”, a déclaré Batal Kobakhia.

Pendant ce temps, l’un des organisateurs de la conférence de presse, un chercheur du Musée d’État abkhaze Dmitry Schastny a déclaré au correspondant de Sputnik que les employés du ministère de la Culture et ceux d’EcoGeoProject ont défini les frontières des zones de protection des réserves historiques et culturelles dans le cadre du programme cible pour

l’inventaire des objets immobiliers du patrimoine historique et culturel de l’Abkhazie dès 2016.

Lors de la conférence de presse, il a été proposé de nommer des personnes parmi les employés du ministère de la culture, qui seraient responsables des patrouilles sur le territoire, en leur donnant les droits correspondants, mais en raison de la réduction du personnel du ministère (de 31 à 8 personnes), l’initiative n’a pas été soutenue par le vice-ministre de la culture.

Ne demandez pas, mais exigez

Après le discours, Batal Kobakhia, de nombreux participants à la conférence et des journalistes ont quitté le Centre Voronov. Alkhas Jinjolia, député, après le départ du vice-ministre a proposé une solution au problème non seulement des “fouilleurs noirs” dans la forteresse de Tsebelda, mais aussi de la protection des monuments historiques et culturels en général.

Selon lui, il est nécessaire d’étendre les frontières du territoire protégé, de le clôturer, d’installer des moyens modernes d’enregistrement et des caméras vidéo. Affectation d’un personnel de gardes-chasse, dont les fonctions comprendront des rondes quotidiennes sur le territoire du monument.

En Abkhazie, il existe une loi sur le financement des programmes scientifiques, qui permet de dépenser jusqu’à trois pour cent du budget, soit environ 300 millions de roubles. Cependant, pas une seule proposition d’utilisation de ces fonds à des fins scientifiques n’a été reçue récemment, conclut le député.

“Si vous donnez un programme cible formalisé de la communauté scientifique, il y aura au moins un sujet de conversation. Selon une certaine loi, dont je ne me souviens plus du numéro maintenant, nous pouvons exiger cet argent pour la préservation des monuments du patrimoine historique et culturel au lieu de le demander. La réserve de Tsebelda ne doit pas être transformée en un projet mais en un programme scientifique permettant de poursuivre l’étude de l’histoire du peuple abkhaze. Est-ce à vous de préparer un tel programme, pourrez-vous le faire à temps pour le début de la formation du budget ? Pensez-y, il faut le faire maintenant, le ferez-vous à temps ? - Alkhas Jinjolia s’est adressé aux archéologues.

À la fin de la conférence de presse, les archéologues ont décidé de préparer un programme de préservation de la forteresse de Tsebelda et d’essayer de le faire avant la formation du budget.

-7-

“Il s’agit d’une découverte unique en termes de préservation archéologique. Nous avons découvert ce bol il y a une dizaine de jours. Le bol remonte aux Ier-IIIe siècles de notre ère. Nous ne savons pas encore s’il s’agissait d’un grand plat de table ou d’un récipient de mesure pour les produits en vrac. Son caractère unique réside dans le fait qu’il est conservé à cent pour cent, nous étudierons les analogies dans la littérature”, a déclaré à Radio Sputnik Galina Trebel-eva, employée du département d’archéologie classique de l’Institut d’archéologie de l’Académie des sciences de Russie.

Les fouilles de la cité de Merkul ont été menées tout au long du mois d’août, a informé l’archéologue.

“Nous avons traversé la frontière le premier jour de l’ouverture de la frontière, le 1er août. L’expédition est consacrée à la poursuite de l’étude de la forteresse de Merkuli, les principaux travaux ont été réalisés dans la continuité de l’étude du château que nous avons fouillé l’année dernière. Nous avons découvert l’entrée de ce château, et deux niveaux de ce château ont été

confirmés en termes de reconstruction générale”, a souligné Mme Trebeleva.

La reconstruction du château peut avoir été liée aux déplacements tectoniques dus au tremblement de terre, a-t-elle ajouté.

“Nous pouvons voir qu’une partie de l’ancien plancher était sous des dépôts rocheux, cela pourrait être le résultat d’un déplacement tectonique majeur. Après cela, le château a poursuivi son existence, un nouveau niveau de plancher a été coulé, la date d’existence du château est le Ier, IIe siècle de notre ère, mais pas plus tard que le IIIe siècle”, a remarqué la scientifique.

À la suite des fouilles, les archéologues ont trouvé une flèche datant des 12e et 14e siècles de notre ère.

La colonie de Merkul est une colonie située à l’intérieur de la Grande Muraille d’Abkhazie, et elle reflète la vie et l’histoire de la population, a-t-elle déclaré.

“L’étude des vestiges que nous avons trouvés dans le temple a montré que les personnes qui vivaient alors pratiquaient l’agriculture, et que la base de leur alimentation était les céréales. C’est cette population qui a très probablement construit en son temps la Grande Muraille d’Abkhazie et l’a utilisée pour protéger le territoire. Nous pouvons dire que le mur a été construit par la population locale, ils ont construit des châteaux, de grandes fortifications, ont mené un commerce assez actif avec les centres anciens” - a souligné l’archéologue.

L’étude de la cité se poursuivra pendant plus d’un an et les scientifiques russes prévoient de venir en Abkhazie pour continuer les travaux en 2021, a-t-elle déclaré.

Le site antique de Merkul a été découvert par hasard par des scientifiques abkhazes et russes en 2013. Les fouilles ont commencé en 2014. Elle est unique en ce sens qu’elle est habitée par des Abkhazes depuis le IVe siècle avant J.-C. et n’a aucun rapport avec les établissements grecs ou romains sur le territoire de l’Abkhazie.

Soukhomi, 31 Juillet - Sputnik, Badrak Avidzba. Au cours d’une expédition archéologique conjointe russo-abkhaze, cinq pithos en argile ont été trouvés dans la “cité de Merkul”, a déclaré le chef de la partie abkhaze de l’expédition, l’historien Suram Sakania, dans une interview accordée à Sputnik.

Chaque année, divers objets sont découverts sur le site, qui présentent un intérêt du point de vue de l’étude de l’histoire de la république, a déclaré M. Sakania.

“Cette année, les travaux ont commencé le 22 juillet, les fouilles sont réalisées par intermittence, il a plu et les conditions météorologiques étaient défavorables. Nous avons creusé deux fosses, de deux mètres sur deux, et nous allons plus en profondeur. Nous avons décidé de creuser dans la zone inférieure de la cité, car l’année dernière nous avons trouvé des poteries qui ressemblaient à des poteries alaniennes. Au deuxième siècle de notre ère, les Alans se sont installés dans le Caucase. Ils ont peut-être eu des relations commerciales avec la mer Noire et des contacts avec les Abkhazes”, a déclaré le scientifique.

Espérant trouver d’autres objets, les participants à l’expédition archéologique ont commencé à travailler dans la partie inférieure de la “cité Merkul”.

“Cette année, nous avons trouvé une cruche à vin ou à eau, qui est très cassée. Lors des fouilles entre la première et la deuxième ligne de défense de la forteresse, une gorge de pithos a été découverte tout à fait accidentellement après les pluies. Au cours des fouilles, nous avons trouvé une concentration de cinq pithos, dont trois sont intacts et deux seront enlevés demain ou après-demain”, a-t-il souligné.

Les pythos sont des jarres qui étaient enterrées dans le sol pour stocker du vin, des céréales ou de l’eau.

“Nous ne pouvons pas encore déterminer à quoi servaient les pithos trouvés, car ils étaient à moitié remplis d’eau, d’argile et de terre. Nous espérons obtenir une analyse du contenu des cruches, si elles ont été utilisées pour stocker du vin, nous obtiendrons des grains de raisin”, a déclaré Suram Sakania.

Les scientifiques ne sont pas encore prêts à dire à quelle époque appartenait le pithos trouvé.

“Le début du fonctionnement de la forteresse se réfère à une période qui n’est pas postérieure au IIIe siècle de notre ère, car une église avec des sépultures et des poteries a été trouvée à l’intérieur de la forteresse. Nous avons daté l’église au cinquième siècle, car l’église a une forme définie qui ne va pas au-delà du Ve ou au plus tard du début du VIe siècle de notre ère. Quant à ces pithos, ce sont des céramiques à la forme unique, elles peuvent exister pendant des siècles et des millénaires sans changer de forme. Par conséquent, ils peuvent également appartenir à la troisième, à la cinquième ou à une date ultérieure. Par conséquent, nous ne voulons pas faire de suppositions avant d’avoir les résultats de l’analyse”, a-t-il souligné.

Au cours des explorations archéologiques menées en 2013 sur le territoire de l’Abkhazie orientale, dans le village de Merkula, district d’Otchamchire, un complexe de vestiges architecturaux jusqu’alors inconnu a été découvert. Le monument, représenté par un temple et des structures défensives, a été nommé la “cité Merkula”.

Le site archéologique est situé sur le sommet d’une étroite crête s’étendant dans une direction sud-ouest-nord-est sur 450 mètres. Le complexe était délimité par des tours défensives sur les bords sud et nord de la crête : celle du nord est aujourd’hui détruite, tandis que celle du sud a été préservée.

Les ruines d’une église basilicale à un seul étage sont situées dans la partie centrale du monument. Il existe également des murs de fortification au pied du versant sud et à son bord, ainsi que sur le côté est du second plateau.

Selon les rapports locaux, il y avait également un mur sur le bord ouest du premier plateau. Les vestiges de ce mur ont été découverts par les membres de l’expédition lors des explorations archéologiques de 2016.

-8-

L’expédition archéologique annuelle de scientifiques abkhazes et russes se poursuit dans le village de Merkula, dans le district d’Otchamchire.

“La cité de Merkula” est devenue l’un des lieux qui ont attiré l’attention des archéologues. Des fouilles y sont menées depuis 2013, au cours desquelles des artefacts anciens ont été découverts. Ils sont d’un grand intérêt pour l’étude de l’histoire de l’Abkhazie.

La partie russe de l’expédition conjointe est dirigée par Galina Trebeleva du département d’archéologie classique de l’Institut d’archéologie de l’Académie des sciences de Russie, candidate en sciences historiques. La partie abkhaze est dirigée par Suram Sakania, un chercheur de l’Institut abkhaze d’archéologie.

Au cours des explorations archéologiques menées en 2013 sur le territoire de l’Abkhazie orientale, dans le village de Merkula, district d’Otchamchire, un complexe de vestiges architecturaux jusqu’alors inconnu a été découvert. Le monument, représenté par un temple et des structures défensives, a été nommé la “cité Merkula”.

Le site archéologique est situé sur le sommet d’une étroite crête s’étendant dans une direction sud-ouest-nord-est sur 450 mètres. Le complexe était délimité par des tours défensives sur

les bords sud et nord de la crête : celle du nord est aujourd’hui détruite, tandis que celle du sud a été préservée.

Les ruines d’une église basilicale à un seul étage sont situées dans la partie centrale du monument. Il existe également des murs de fortification au pied du versant sud et à son bord, ainsi que sur le côté est du second plateau.

Selon les rapports locaux, il y avait également un mur sur le bord ouest du premier plateau. Les vestiges de ce mur ont été découverts par les membres de l’expédition lors des explorations archéologiques de 2016.

-9-

Une expédition conjointe de l’Institut d’archéologie de l’Académie des sciences de Russie et de l’Institut abkhaze pour la recherche humanitaire visant à étudier l’ancien site de Merkula dans la région d’Otchamchire en Abkhazie est en cours depuis 2013.

Une expédition archéologique conjointe abkhazo-russe se poursuit sur le site de Merkula. Cette année, les travaux ont commencé fin juillet et se poursuivront jusqu’à la fin du mois d’août.

Lors des fouilles à Merkula, les scientifiques ont réussi à trouver cinq pithos qui seront transférés au Musée d’État abkhaze pour y être conservés.

La partie russe de l’expédition conjointe est dirigée par la candidate en sciences historiques Galina Trebeleva du département d’archéologie classique de l’Institut d’archéologie de l’Académie des sciences de Russie. La partie abkhaze est dirigée par Suram Sakania, un chercheur de l’Institut abkhaze d’archéologie.

Au cours des explorations archéologiques menées en 2013 sur le territoire de l’Abkhazie orientale, dans le village de Merkula, district d’Otchamchire, un complexe de vestiges architecturaux jusqu’alors inconnu a été découvert. Le monument, représenté par un temple et des structures défensives, a été nommé la “cité Merkula”.

Le site archéologique est situé sur le sommet d’une étroite crête s’étendant dans une direction sud-ouest-nord-est sur 450 mètres. Le complexe était délimité par des tours défensives sur les bords sud et nord de la crête : celle du nord est aujourd’hui détruite, tandis que celle du sud a été préservée.

Les ruines d’une église basilicale à un seul étage sont situées dans la partie centrale du monument. Il existe également des murs de fortification au pied du versant sud et à son bord, ainsi que sur le côté est du second plateau.

Selon les rapports locaux, il y avait également un mur sur le bord ouest du premier plateau. Les vestiges de ce mur ont été découverts par les membres de l’expédition lors des explorations archéologiques de 2016.

-10-

Ce qu’il y a d’unique à Gyuenos, qui se trouve sur le territoire de l’Abkhazie, et ce que les fouilles menées pendant trois ans par les archéologues ont permis de découvrir, a été raconté par le directeur adjoint de l’Institut d’études orientales de l’Académie des sciences de Russie Alexandre Skakov sur les ondes de Radio Sputnik.

Les fouilles de l’ancien village de Gyuenos à Ochamchire sont menées depuis trois ans. Selon M. Skakov, une grande quantité de travail a été réalisée, et le travail lui-même a été complexe.

“La couche culturelle fait plus de cinq mètres d’épaisseur. Nous travaillons dans des conditions assez difficiles. L’importance de cette ancienne cité tient au fait que Gyuenos est la seule polis antique connue et localisée avec précision sur le territoire de l’Abkhazie. Le site de Dioskuria n’est pas précisément défini, on le cherche ici et là et il n’a pas encore été trouvé. Ce qui a été trouvé à Pitsunda - ce sont des couches du début de l’époque romaine tardive. La même situation existe au sud de l’Abkhazie. Par conséquent, Gyuenos est le seul emplacement connu avec précision d’une ville antique”, a déclaré le scientifique.

-11-

Depuis trois ans, des fouilles archéologiques sont menées à Ochamchire sur l’ancien site de Gyuenos. Dans une interview accordée à Radio Sputnik, Alexander Skakov, directeur adjoint de l’Institut d’études orientales de l’Académie des sciences de Russie, a raconté comment se déroulent les travaux.

Ce qu’il y a d’unique dans l’ancienne Gyuenos, située sur le territoire de l’Abkhazie, ce que les fouilles menées pendant trois ans par les archéologues ont permis de découvrir, lisez notre article.

Couche culturelle

Un grand nombre de travaux approfondis ont été réalisés sur l’ancien site de Gyuenos à Ochamchire. L’épaisseur de la couche culturelle est de plus de cinq mètres, indique le directeur adjoint de l’Institut d’études orientales de l’Académie des sciences de Russie, Alexander Skakov.

L’importance scientifique de la cité est que Gyuenos est la seule polis antique connue avec précision sur le territoire de l’Abkhazie.

“ L’emplacement de Dioskuria n’est pas précisément défini, on le cherche ici et là, et on ne l’a pas encore trouvé. Ce qui a été trouvé à Pitsunda, ce sont des couches du début de la période romaine tardive. La même situation existe au sud de l’Abkhazie. Par conséquent, Gyuenos est le seul emplacement connu avec précision d’une ville antique”, a déclaré le scientifique.

L’étude de Gyuenos a commencé en 1934-1935, lors de la construction d’un port militaire, mais aucune fouille n’a alors été menée.

“A l’époque, il y avait plus d’observations que de fouilles parce qu’il n’y avait pas de temps, pas d’opportunité. Nous avons maintenant de telles opportunités. Nos deux fouilles sont menées près des ruines d’un temple qui a été étudié par Sergei Shamba. Le directeur du musée d’État abkhaze Arkady Jopua et moi-même effectuons des fouilles” - a souligné Alexander Skakov.

Lors des fouilles de cette année, nous avons réussi à trouver une pierre du sarcophage, ainsi qu’un petit ornement en or.

“Dans une autre fouille, nous travaillons sur une couche datant de l’époque pré-Antique. C’est la première fois qu’une telle couche a été trouvée dans cette ancienne colonie : il s’est avéré que les Grecs ne sont pas arrivés dans un lieu inhabité, mais dans un endroit où il y avait une colonie. Une grande quantité de poterie locale a été trouvée. La couche découverte est plus ancienne, ce qui modifie légèrement notre compréhension de l’histoire de Gyuenos et, plus généralement, du déroulement de l’ancienne colonisation de la côte de la mer Noire”, a déclaré le scientifique.

Auparavant, on pensait que Gyuenos avait été construit par les Grecs sur un site vide, mais il s’est avéré qu’ils sont venus à l’endroit où des gens avaient vécu avant eux, c’est le caractère

unique de la découverte scientifique, a déclaré Alexander Skakov.

“Il n’y avait pas de conflit militaire entre eux, il y avait une intégration internationale de la population locale et des anciens colons”, a-t-il déclaré.

Trouvailles à la cité

Une découverte importante de la cité de Gyuenos est un socle avec des inscriptions en araméen. Pendant la construction du temple, à la fin du cinquième et au début du sixième siècle de notre ère, un certain artisan a fait des inscriptions sur les briques en araméen, qu’il a étudié.

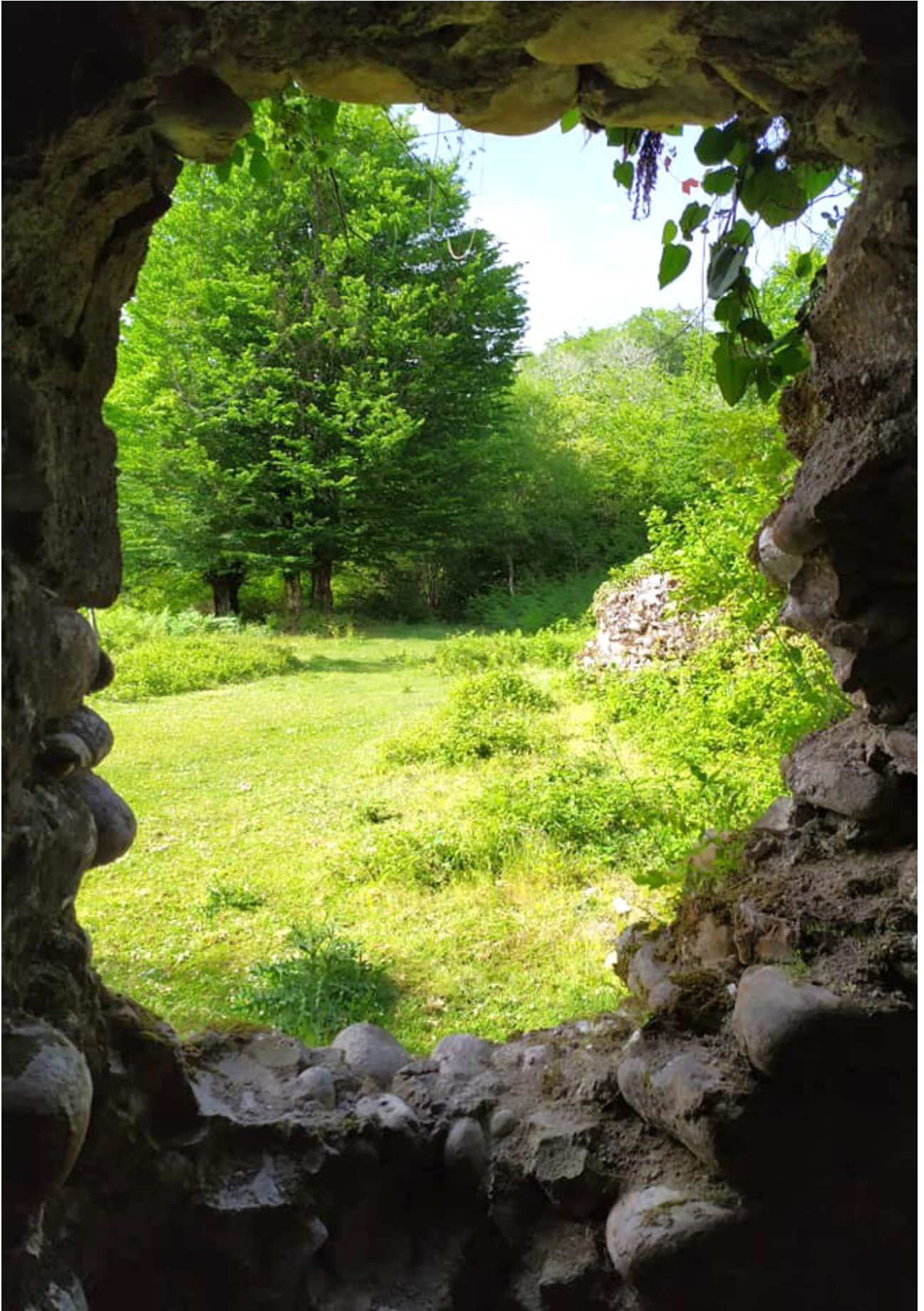
“L’araméen est la langue parlée par Jésus-Christ. Et l’année dernière, on a trouvé une inscription déjà en grec, également sur le socle, il y a un nom et un patronyme, ou deux noms. C’est un monument unique pour cette région, car il y a peu d’inscriptions connues ici”, a déclaré Alexander Skakov.

Selon l’archéologue, le fait que l’habitant de Gyuenos ait appris la langue parlée par la population de la Syrie et d’Israël modernes démontre le niveau culturel de la ville antique.

Le temple qui a été découvert dans le village est unique, car il existe très peu de structures similaires, non seulement en Abkhazie, mais aussi dans toute la Transcaucasie occidentale. En plus des fondations, les vestiges des murs de l’ancien temple ont été préservés, a noté le scientifique. Selon Skakov, les historiens sont arrivés à la conclusion que le temple de la colonie de Gyuenos a été construit à différentes époques, car la largeur des briques, dont le temple a été construit, diffère : dans la partie orientale, elle est d’une certaine épaisseur, dans la partie occidentale - d’une autre.

Lors des fouilles, les scientifiques ont notamment découvert un grand nombre de fragments de la barrière de l’autel, faite, entre autres, de marbre apporté des îles proches de l’actuelle Istanbul - le

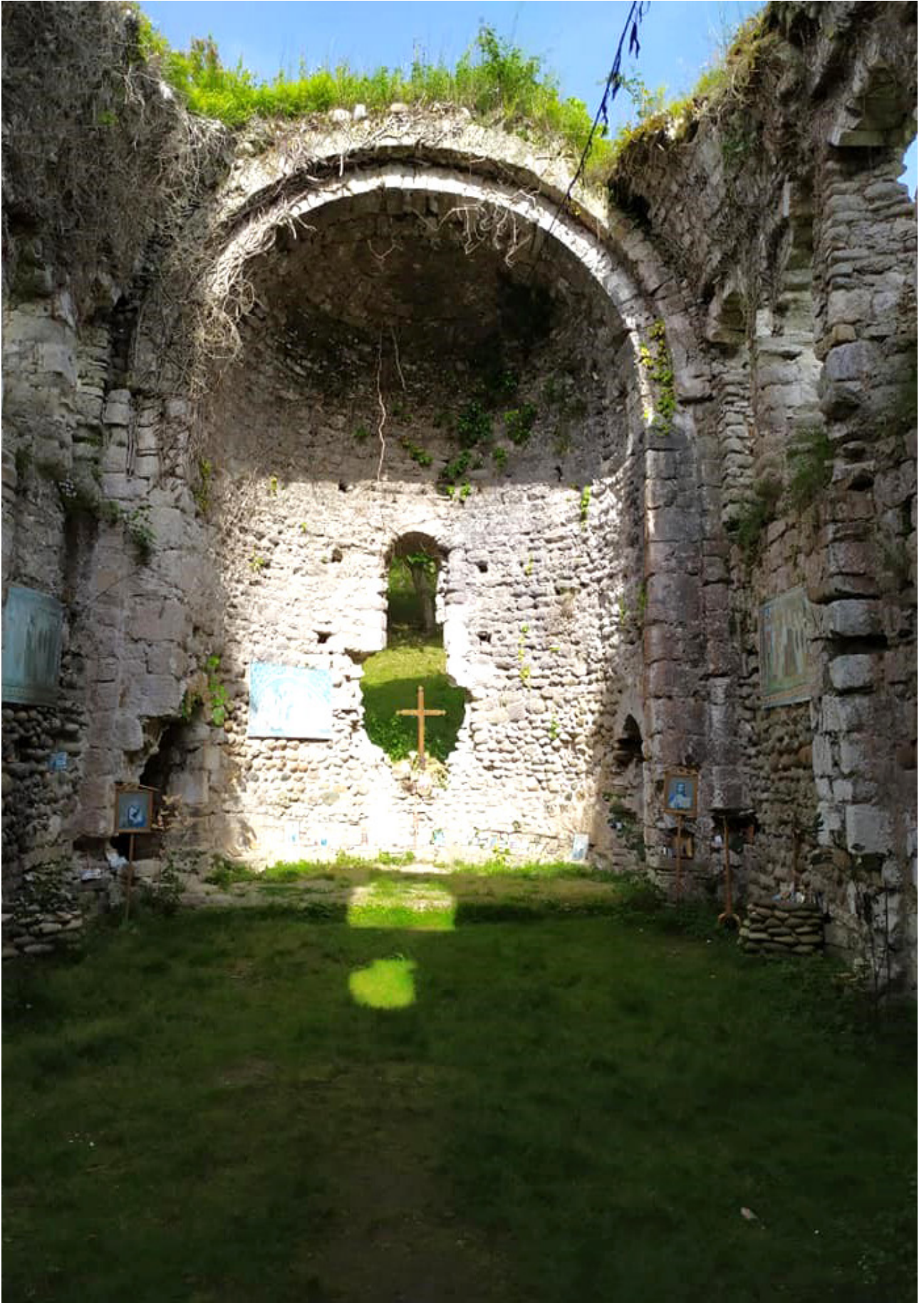

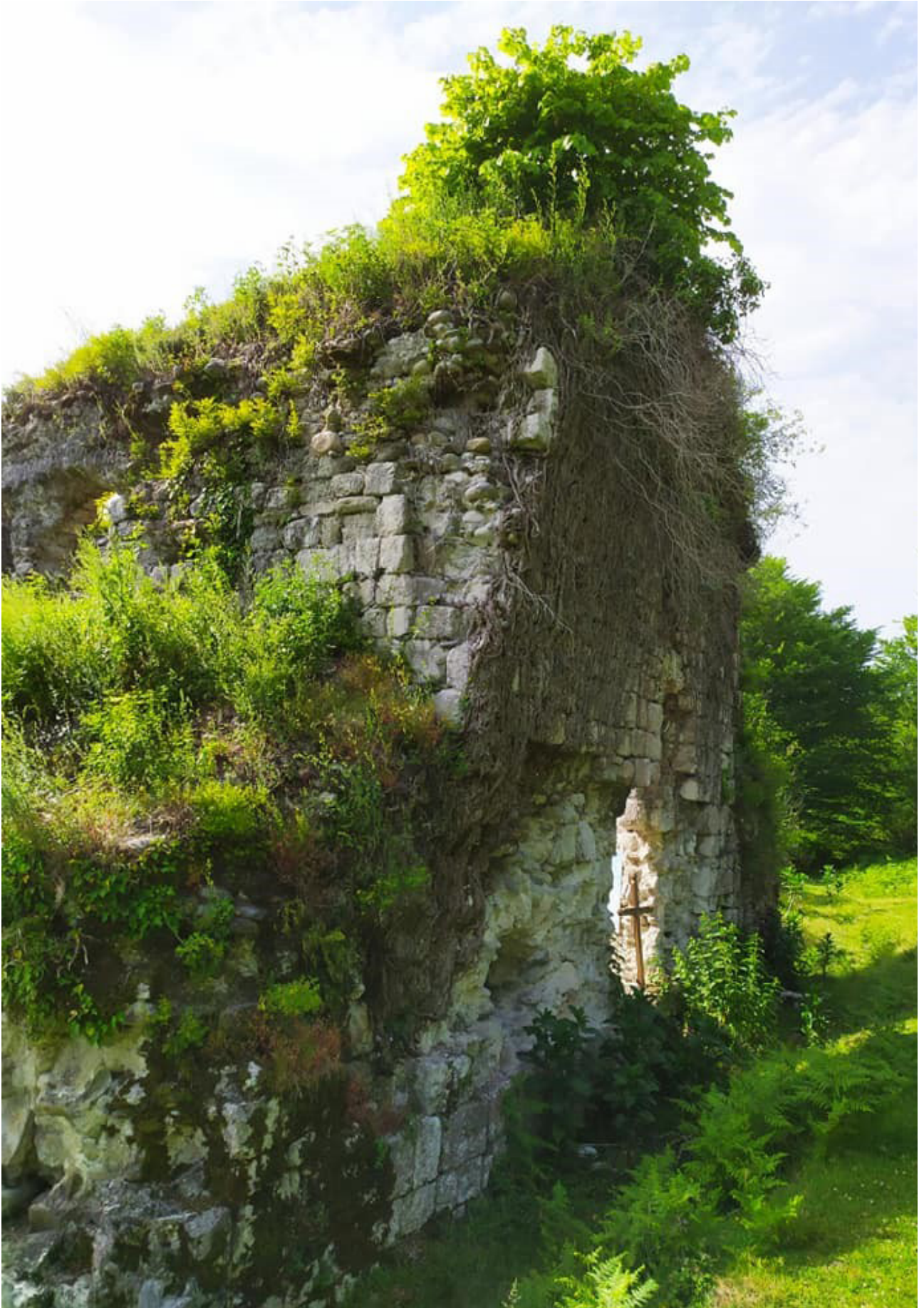

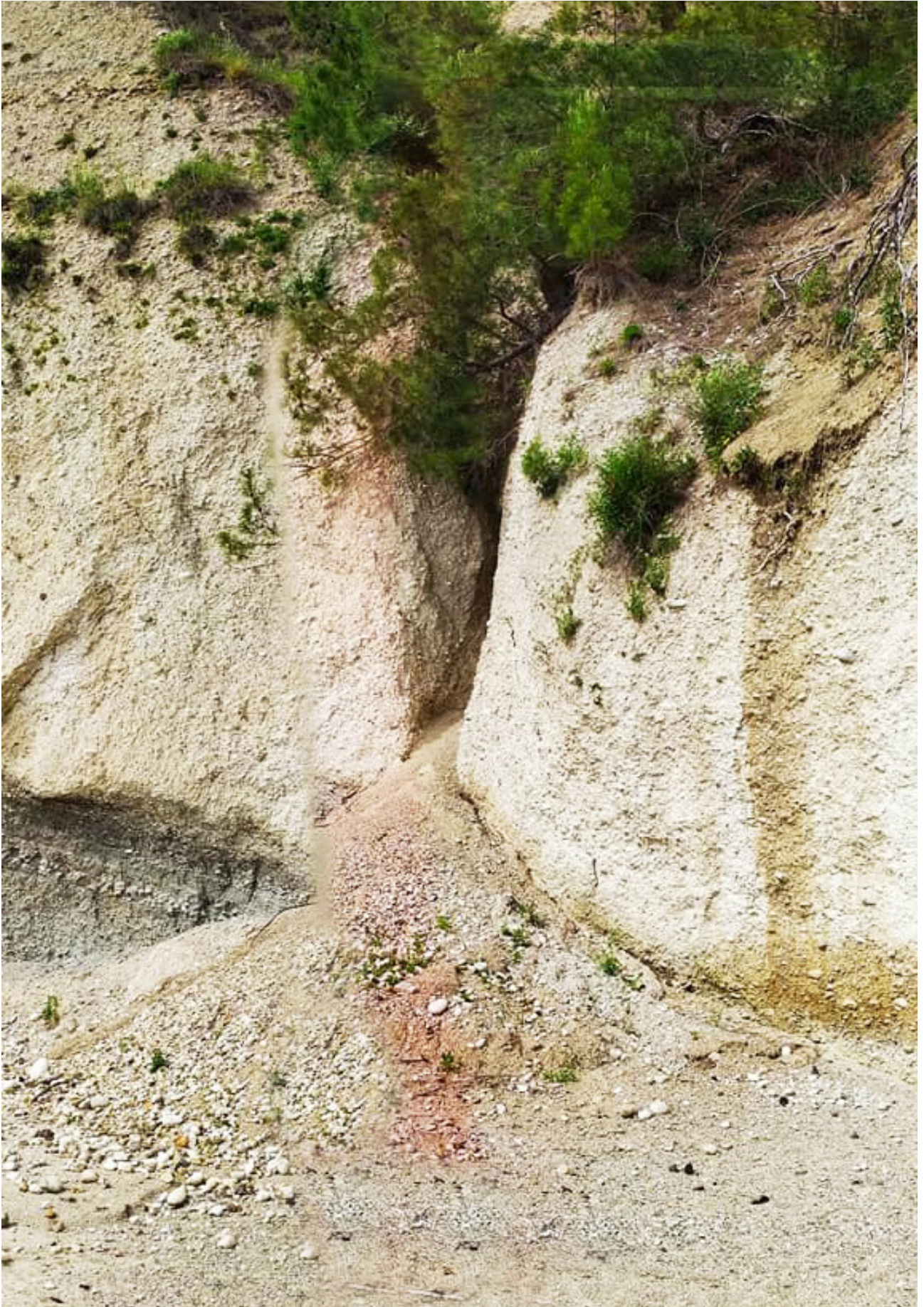

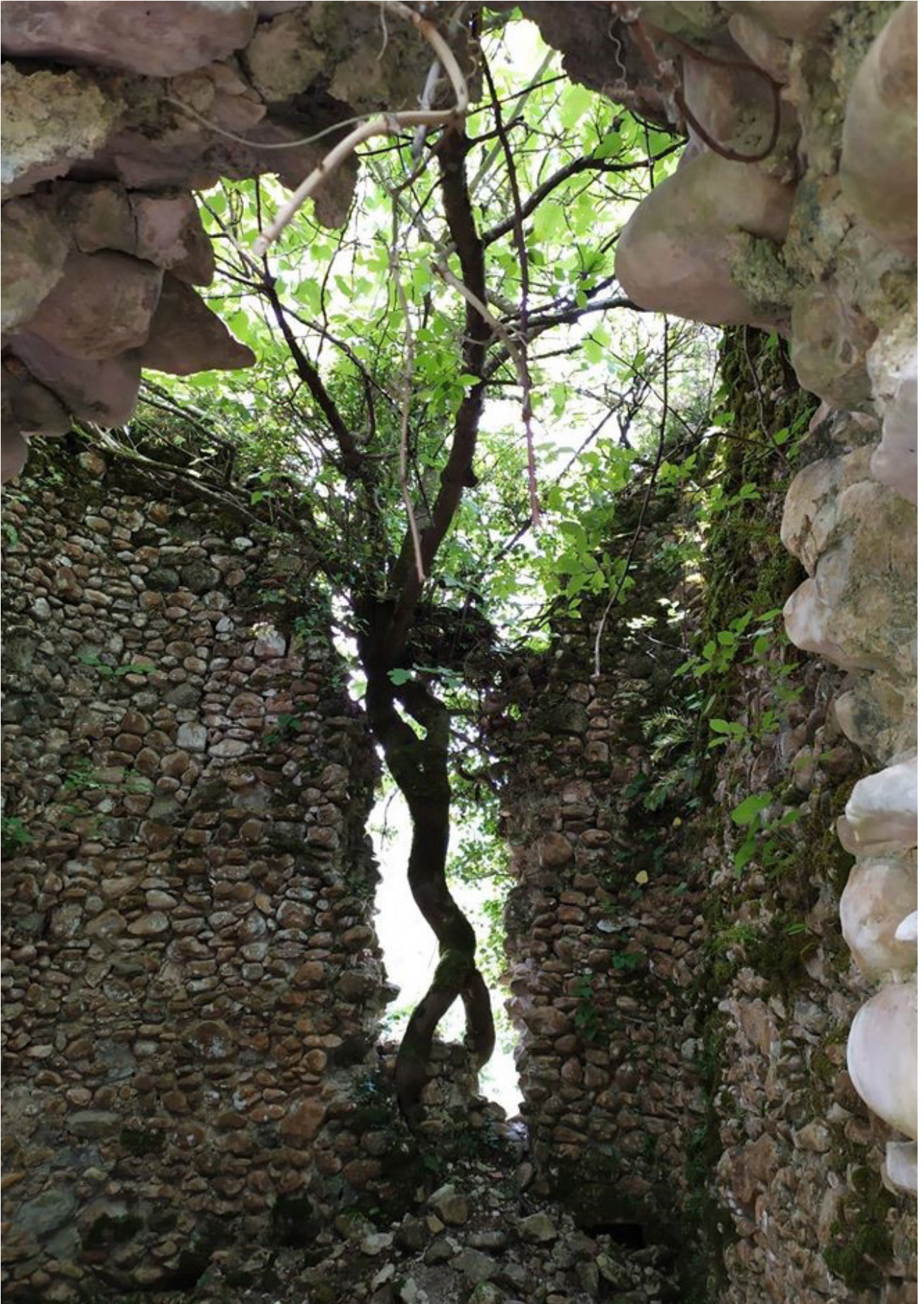

2011

ისტორიულ-კულტურული ფასეულობანი თანამედროვე აფხაზეთში – ფაქტები, შეფასებები

მუზეუმის საერთაშორისო საბჭოს რუსეთის კომიტეტის საექსპორტო
მისიის ოფიციალური ანგარიშიდან
(ICOM Rus. რუსეთის იკომი)

Культурно-исторические ценности современной Абхазии – факты, оценки

Из официального отчета Экспертной миссии Российского комитета
Международного совета музеев
(ИКОМ России)

Cultural-Historical Values of Modern Abkhazia – the facts, assessments

From the Official Report of the Expert Mission of the Russian
Committee of the International Council of Museums

Les valeurs culturelles et historiques de l'Abkhazie de nos jours – Faits, appréciations

Conseil international des musées (ICOMOS, Russie) Mission de la Russie,
Rapport officiel de la commission d'experts

Historisch - kulturelle Denkmäler in Abchasien – Tatsachen, Bewertungen

aus dem offiziellen Bericht der Expertenmission des Russischen Komitees
des Internationalen Museen-Rates
(ICOM Russland)

ICOM

- მუზეუმის საერთაშორისო საბჭო
- **Международный совет музеев**
- **International Council of Museums**
- **Conseil international des musées**
- **Der Internationale Museen-Rat**

მისიის შემადგენლობა:

- ანდრეევა გ.ბ. – რეკონსტრუქციის სამინისტრო
- ნოვოხატკო კ.კ. – რუსეთის იკომი
- ტეის ა.ე. – ექსპერტ – გრაფიკოსი
- მოსუნოვი ი.პ. – ექსპერტ – არქიტექტორი
- ფილატოვი ს.ვ. – ექსპერტ – ხელოვნებათმცოდნე

Состав Миссии:

- Андреева Г.Б. – Минкультуры РФ
- Новохатко К.И. – ИКОМ России
- Тейс А.Е. – эксперт – график
- Мосунов Ю. П. – эксперт – архитектор
- Филатов С.В. – эксперт – искусствовед

Staff of the Mission:

- Andreeva G.B. – Ministry of Culture of Russia
- Novokhatko K.L. – ICOM of Russia
- Teis A.E. – Expert Graphic artist
- Mosunov Y.P. – Expert Architect
- Filatov S.V. – Expert Art historian

Membres de la Mission:

- Andreeva G.B. – ministère de la culture de Russie
- Novokhatko K.L. – ICOMOS, Russie
- Teisse A.E. – peintre, expert
- Mossounov I.P. – architecte, expert
- Filatov C.B. – critique d'art, expert

Die Zusammensetzung der Mission:

- Andrejeva G.B. – Das Ministerium für Kultur der Russischen Föderation
- Nowochatko I.K. – ICOM Russland
- Teiss A.E. – Grafiker, Experte
- Mossunow I.P. – Architect, Experte
- Filatow S.W. – Kunstwissenschaftler, Experte

1992-1993 წლების აფხაზეთის ომის დროს სეპარატისტების მიერ განადგურებული სოხუმი

Sukhumi destroyed by the separatists during the war of 1992 -1993 in Abkhazia

31 ოქტომბერი – 5 ნოემბერი, 2011 წელი

როგორც დათვადიერებული ძეგლების წარმოდგენილი მოკლე აღწერილობიდან ჩანს, მათი შენარჩუნებისთვის უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენს კონსერვაციის კომპლექსური სამუშაოების წარმოება. ეს სამუშაოები უნდა მოიცავდეს; კედლების წყობის განმეორებას და გამაგრებას, დაცვის მიზნით მათ სპეციალური შემადგენლობის (ხსნარით) დამუშავებას, გადახურვას, კედლების წყლისგან, ხოლო ქვისა და დუღაბის მარილების შემოქმედების დაცვას, საძირკვლების გამაგრებას და სხვ. ასევე პრობლემას წარმოადგენს ტაძრების მოსარგებელთა (თვითმარქვია ღვთისმსახურების, რესტავრატორების, სწავლების, - რედაქციის შენიშვნა) თვითნებური ქმედებები, მათ მიერ ტაძრების ისტორიული იერსახის დამახინჯება-ძეგლის ავთენტურობის დამადასტურებელი ფრაგმენტების ნაშლა იღორში (გუმბათის შეცვლა, შეერთება), ღრანდაში (გუმბათის შეცვლა), ბედიში (ინსპექტირების პროცესში ფრესკების ჩამოცილება), ყოველივე ეს გამონვეულია ძეგლთა დაცვის სახელმწიფო უწყებაში კონტროლისთვის აუცილებელი რესურსების უკმარისობით. აფხაზეთის რესპუბლიკაში არსებული ძეგლების განსაკუთრებული მნიშვნელობის გათვალისწინებით, ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ აქ შესაბამისი სამუშაოები უნდა ჩატარდეს პროფესიონალებისა და ლიცენზირებული რესტავრატორების მიერ. ასე რომ, სამუშაოები უნდა წარმოებდეს დამტკიცებული და შეთანხმებული დოკუმენტაციის საფუძველზე (პროექტი, საპროექტო წინადადება, საინჟინრო-ტექნოლოგიური მეთოდური რეკომენდაციები და ა.შ).

31 октября – 5 ноября 2011г.

«Как видно из приведенного краткого описания осмотренных памятников, основной задачей их сохранения является проведение комплексных работ по их консервации. В эти работы должны входить: очистка и укрепление кладки, ее защита спецсоставами, устройство защитных кровель, организация водоотвода от стен, борьба с солевыми разрушениями камня и раствора, усиление фундаментов и др. Другой проблемой являются самовольные действия пользователей (священнослужителей, реставраторов, ученых – прим. Редакции) храмов, искажающих их исторический вид и наносящих урон подлинным частям памятников Илори (глава, побелка), Дранда (купель), Бедия (осыпание фресок в ходе инъектирования). Все это происходит вследствие недостаточного ресурса по осуществлению контроля со стороны республиканских органов охраны памятников. Учитывая особую ценность памятников Республики Абхазия, нужно подчеркнуть, что все работы должны производиться высоко профессиональными, лицензированными реставраторами. Также производство должно вестись исключительно по утвержденной и согласованной в установленном порядке документации (проект, проектные предложения, инженерные и технологические методические рекомендации и т.д.).»

31st OCTOBER – 5th NOVEMBER, 2011

“A brief description of the examined monuments indicates to the complex conservation work. This work must include cleaning and consolidating of masonry, arranging the protective roofing, installing drainage system to pump the water from the walls, coping with the corrosion, strengthening the foundation etc.

The other problem is arbitrary action by users (priests, restorers, scientists – editorial comment). For example, the deformation of the appearance of the churches, the damage to the original parts – Ilori (cupolas, whitewashed), Drandi (dome), Bedia (damages of the frescoes during the injection works). The fact that these actions are not controlled is caused by the lack of human resources in the protection of monuments within corresponding ministry of the Republic.

Considering the exceptional value of the monuments of Abkhazia, all work must be carried out by licensed highly professional restorers. In additional, Restoration works must be conducted solely and exclusively according to the preliminary elaborated and coordinated documentations (such as: project, project proposals, engineering and technological recommendations etc.)”

31 OCTOBRE - 5 NOVEMBRE 2011

“Une brève description des monuments visités bien la nécessité d’accomplir les travaux de conservation complexes. Ces travaux doivent inclure le nettoyage et la consolidation de la maçonnerie, arrangement de toiture de protection, la pompe d’eau par les murs, la lutte contre la corrosion, le renforcement de fondement etc.

L’autre problème consiste en une action arbitraire du côté des utilisateurs (prêtres, restaurateurs, scientifiques – remarque éditorial). Par exemple, la déformation de l’aspect des églises, la lésion des pièces d’origine – Ilori (blanchiment), Drandi (coupole), Bedia (endommagement des fresques en cour d’injection). Le fait que ces actions ne sont pas contrôlées est causé par le manque de ressources humaines dans la division de protection des monuments au sein de ministère correspondant de la République.

Considérant la valeur exceptionnelle des monuments d’Abkhazie, tous les travaux doivent être accomplis par les restaurateurs licenciés au niveau professionnel. En outre, les activités doivent être commencées sur la base des documents discutés et convenus (project, proposition de project, recommandations méthodologique de l’ingénierie et technologique, ets.)”

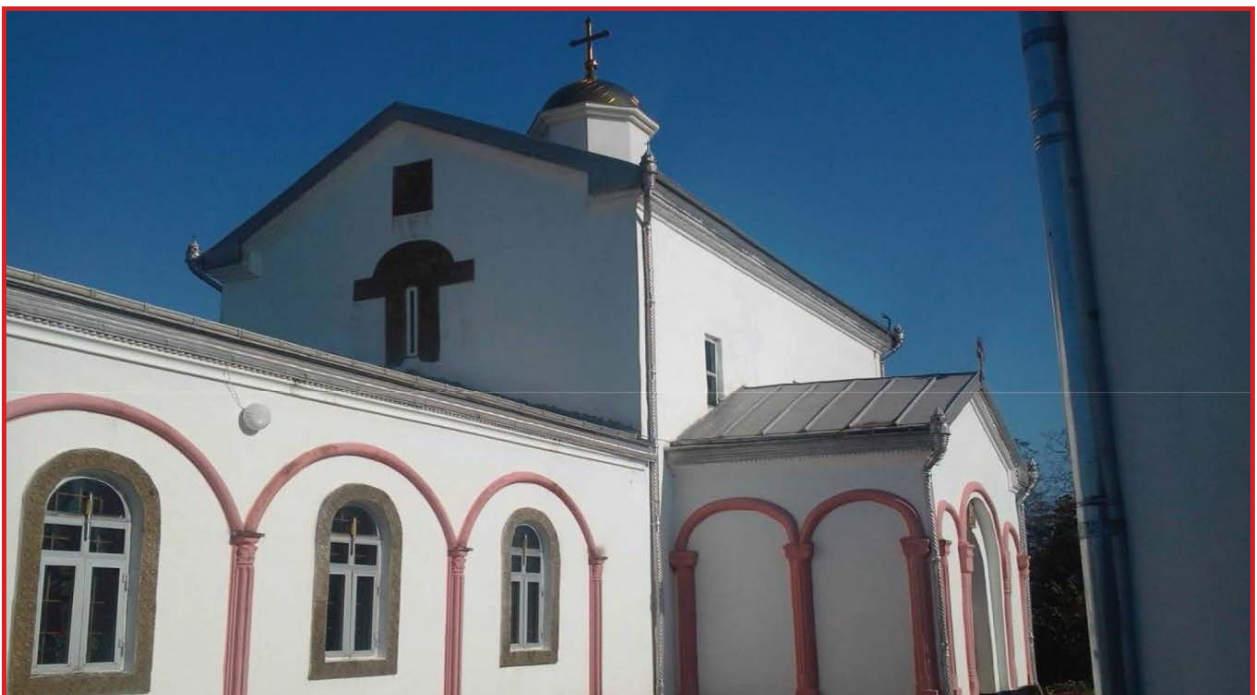
თამარის ხიდზე არსებული ქართული ასომთავრული წარწერის ფრაგმენტი (XI საუკუნე)
The fragment of old Georgian inscription in Asomtavruli (XI A.D.)
Fragment de l'ancienne ecriture georgienne du pont Besleti (XI S.)
Фрагмент древнегрузинской надписи на мосту п. Беслети (XI В.)

ხიდზე არსებული ძველი ქართული წარწერა: ადიღე მეფეთა მეფე ბაგრატ I (ბაგრატ IV - ერთიანი საქართველოს მეფე, 1027-1072 წ.წ.) - აფხაზი სეპარატისტები უკვე ამ წარწერის იდენტურობაშიც გვედავებოან.

Old Georgian inscriptioin on the bridge: Glory to the King of Kings Bagrat (Bagrat IV king of the united Georgia 1027-1072) - Abkazian separatists are even questioning the identity of this inscription!

ილორის წმინდა გიორგის ეკლესია (XI ს.) - ისტორიული სახით
Ilory St. George Church (XI A.D.) - Historical Condition
Eglise St. George de Ilory (XI S.) - Condition Historique
Илорская церковь святого Георгия (XI В.) - Исторический вид

Temple of St. George in Village Ilori - Modern Condition!

დრანდის ეკლესია (VIII ს.) - ისტორიული სახით
Dranda Church (VIII A.D.) - Historical Condition
Eglise Dranda (VIII S.) - Condition Historique
Драндская церковь (VIII В.) - Исторический вид

Temple of Dranda - Modern Condition!

Bedia Temple (X - XI A.D.) - Modern Reconstruction!

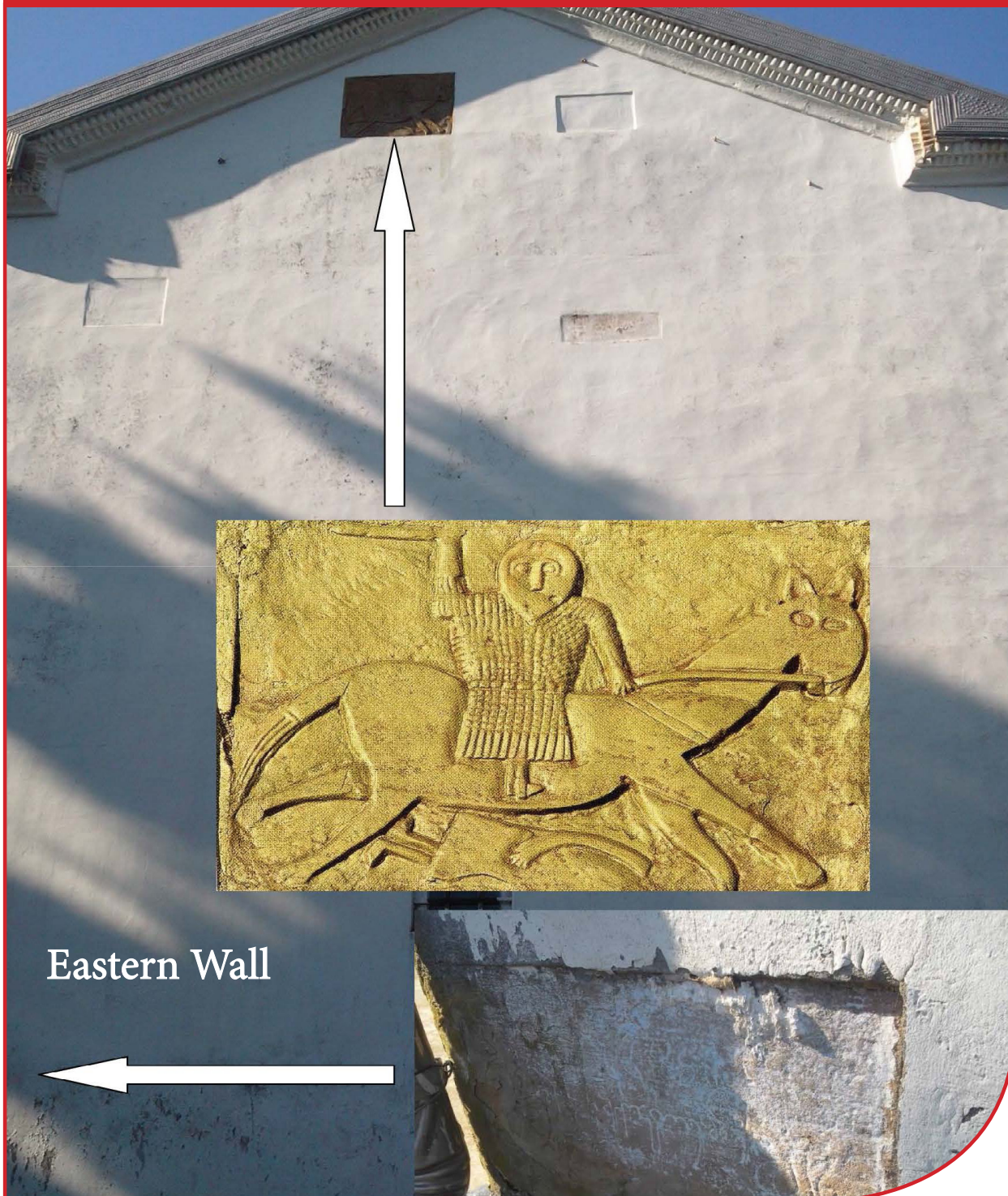

Bedia Temple - Northern Church and Episcopal palace
Северная церковь и епископский дворец

Храм Святого Георгия Победоносца в селе Илор (Елыр) Восточная стена

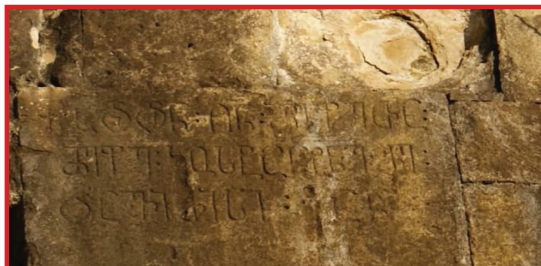
Restored Old Georgian Inscription

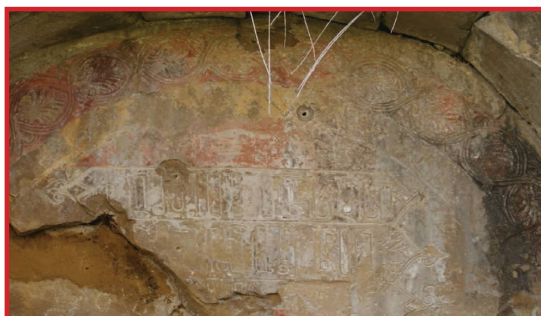
Eastern Wall

„Innovative” methods for restoration-conservation of ancient frescoes...

Georgian inscriptions above the entrance to the Episcopal Palace and above the gates

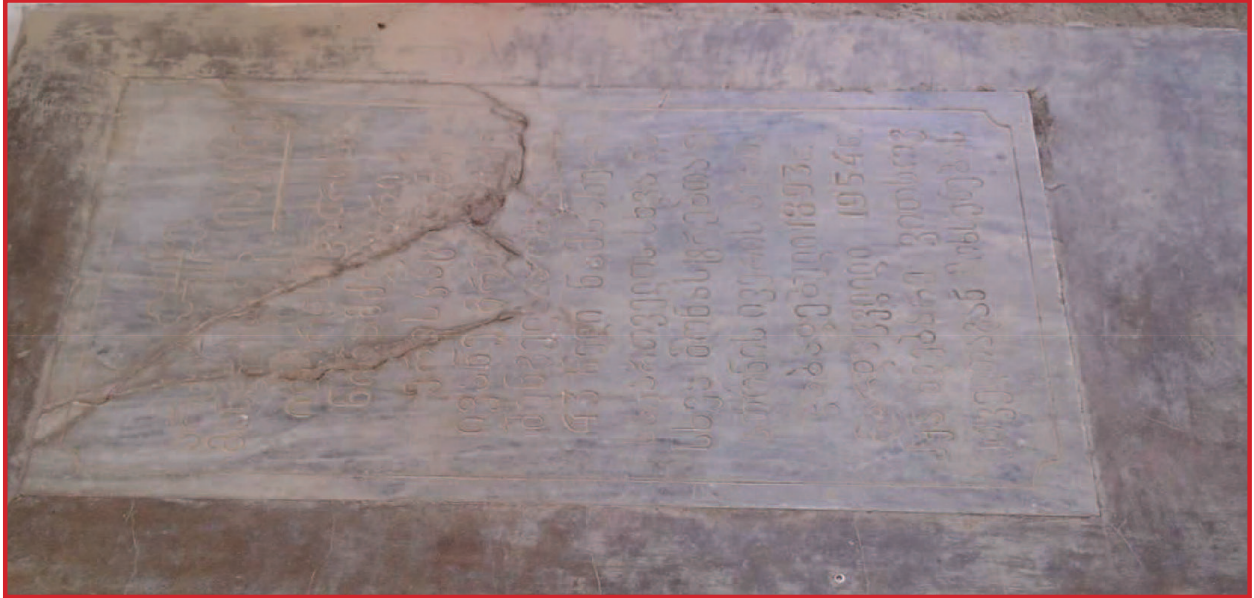

Храмовый комплекс в Бедии (Бедийский Храм), Грузинские надписи над входом в Епископский дворец и над воротами

„Restoration “ Process...

Храм Святого Георгия Победоносца в селе Илор (Елыр) -
Надгробная плита и закладной камень с грузинскими
надписями

Destroyed grave of First king of United Georgia - Bagrat III (987-1014)

Храмовый комплекс Бедии (Бедийский Храм)

Bedia Temple

„Innovative” methods for restoration-conservation...

Храмовый комплекс в Бедии (Бедийский Храм), интерьер
Bedia Temple Complex (Bedia Temple), interior

The most recent example of restoration of Frescoes...

Restoration Process...

საქართველოს საპატრიარქოს განცხადება (13.01.2017)

რამდენიმე დღეა ვრცელდება სხვადასხვა ინფორმაცია აფხაზეთში, გულრიფშის რაიონში, რუსეთის უშიშროების ფედერალური სამსახურის მესამე დევიზის მიერ ისტორიული ძეგლების და მიმდებარე სასაფლაოს განადგურების შესახებ.

ბოლო მონაცემებით დასტურდება, რომ წებედის ციხის კომპლექსში შემავალი მე-8 - მე-9-ე საუკუნეებით დათარიღებული ნაეკლესიარი, მართლაც იქნა დაანგრილი და ასეთივე ბედი ეწია მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ აქ მცხოვრებ პოლონელების სასაფლაოს.

საგანგაშოა ის ფაქტი, რომ მშვიდობიან პირობებში მიწისაგან პირისა აღიგვა მე-20 საუკუნის შუა ხანების სასაფლაო და გვიან შუა საუკუნეების ნასოფლარი, სამაროვანი და ეკლესიის ნანგრევები, რომელსაც ერთნაირად პატივს მივაგებდით როგორც ქართველები, ისე აფხაზები და იქ მცხოვრები სხვა ეროვნების წარმომადგენლები.

ყველანი უნდა გავერთიანდეთ, რათა წებედის ციხე-სიმაგრესაც საშიშროება არ დაემუქროს და, საერთოდაც, მსგავსი რამ სხვაგან არ განმეორდეს.

ამასთან, აუცილებლად მიგვაჩნია, ჩვენმა ხელისუფლებამ გამოძებნოს გზა, რათა უნესკოს სპეციალისტების საშუალებით განხორციელდეს, როგორც აფხაზეთში, ისე ცხინვალის რეგიონში არსებული ისტორიული ძეგლების მონიტორინგი, რადგანაც ქართველ სპეციალისტებს არ ეძლევათ შესაძლებლობა მათი დაცვა-რესტავრაციისა.

ვფიქრობთ, აღნიშნული რეგიონების ადგილობრივი მოსახლეობაც და სათანადო სამსახურებიც ამის წინააღმდეგნი არ იქნებიან.

STATEMENT OF THE PATRIARCHY OF GEORGIA (13.01.2017)

During the last few days the information has been spread about the destruction of the historical monument and adjacent cemetery by the Border Service of the Federal Security Service of Russian Federation in Gulripshi region, Abkhazia.

According to the latest information it is confirmed that the ruins of the Church being part of the Tsebelda Fortress complex dated to the 8-9th centuries, were really destroyed as well as the cemetery of the Polish people residing there after the World War II.

The fact per se is alarming because in peaceful conditions the cemetery dated to the middle of the 20th century and former settlement dated to the late medieval centuries, as well as the graves and ruins of the Church equally worshiped by the Georgians, Abkhazians and people with different nationalities who resided there, have been wiped off the face of the earth.

We all have to stand together, in order to protect the Tsebelda Fortress from the danger of being destructed and to avoid the same facts to happen in future.

At the same time, we strongly believe, that our Government has to find a way, with the support of the specialists from UNESCO to monitor the existing historical heritage both in Abkhazia and Tskhinvali regions, as the Georgian scientists do not have any chance of protecting and restoring them.

We assume that the local population of the above mentioned regions and corresponding agencies will not object to this decision.

VANDALISME "CULTUREL" CONTEMPORAIN Déclaration du Patriarcat de la Géorgie (13.01.2017)

Depuis plusieurs jours on diffuse l'information concernant la destruction du monument historique et du cimetière attenent par les gardes-frontières du service fédérale de la sécurité de la Fédération de la Russie en Abkhazie, dans la région de Goulripshi.

Selon les dernières informations on confirme la destruction des ruines de l'église datées des 8e -9e siècles faisant partie du complexe de la forteresse de Tsebelda, ainsi que le cimetière des Polonais résident sur ce territoire à la suite de la II Guerre Mondiale. C'est un fait grave car dans des conditions de paix on a entièrement détruit un cimetière de la moitié du 20 e siècle et les représentants d'autres nations y résidant.

Nous devons tous nous réunir éviter que la Forteresse de Tsebelda court le même risque, et que nulle part ailleurs le fait semblable ne se reproduise plus jamais.

Par ailleurs, nous considérons qu'il est nécessaire que notre gouvernement trouve un moyen pour que les spécialistes d'UNESCO puissent conduire un monitoring des monuments historiques se trouvant sur les territoires d'Abkhazie et de Tskhinvali, car les spécialistes géorgiens n'ont pas la possibilité de protéger et de restaurer ces monuments.

Nous estimons que les populations aussi bien que des services adéquats des régions ci-mentionnées ne s'y opposeront pas.

STATEMENT OF THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

10.01.2017, Tbilisi – According to the Russian and Abkhazian sources, on January 3, 2017, the Russian occupation forces in Abkhazia region destroyed the multi-layered archeological and architectural monument – the VII-IX century and late Middle Ages settlement site, tombs, ruins of the church as well as the Polish graveyard of Poles of mid-XX century – while preparing the ground for a military range on Tsebelda, Gulripshi District.

The ministry of Foreign Affairs condemns another fact of damaging the monuments of Georgia's historical and cultural heritage by the occupation regime, as an act directed against the sovereignty and territorial integrity of Georgia, and calls on the Russian Federation to desist from the practice of damaging and destruction of Georgian cultural monuments in the occupied territories. This illegal act once again demonstrates grave military and humanitarian situation in the occupied territories of Georgia.

The Ministry of Foreign Affairs of Georgia warns the Russian Federation that the international damage inflicted to the cultural heritage violates the provisions of International Humanitarian Law, notable the 1954 Convention on the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, as well as the principles of the 2003 UNESCO Declaration concerning the International Destruction of Cultural Heritage.

The Ministry also calls ;on the international community, UNESCO and other international organizations to duly assess the illegal actions of the Russian Federation and spare no efforts to save and protect historical and cultural heritage in the occupied territories of Georgia.

ძვლები სატანკო პოლიგონზე

სოფელ წებალდაში, სატანკო პოლიგონზე მუშაობისას, სამხედროებმა ათასწლეულებით დათარიღებული არქეოლოგიური ძეგლი გაანადგურეს.

ადამიანის ძვლები, ძვლეთაძველი ლურსმანი, კერამიკის ნამსხვრევები, ტაძრის ფილები... Sputnik-ის კორეპონდენტი ვლადიმირ ბეგუნოვი აფხაზეთის კულტურისა და ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სამინისტროს თანამშრომლებთან ერთად ეწვია პოლიგონს, სადაც სამხედროებმა შუასაუკუნეების სამაროვანი ამოთხარეს.

-ღრმად ჩახვედით?-ჰკითხა ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის დეპარტამენტის მთავარმა სპეციალისტმა ინალ ჯოჰუამ, როცა ათხრილ ბორცვს მივუახლოვდით.

-დაახლოებით მეტრნახევარი ჩამოვხსენით. შესაძლოა, ცოტა ნაკლები. ძვლები რომ დავინახეთ, გავჩერდით. - უპასუხა სატანკო დირექტორის (პოლიგონის მსროლელთა ნაწილის) მეთაურმა, პრაპორშიკმა ვალერი პავლოვმა.

-რატომ გააკეთეთ ეს?

-მეთაურმა დაისახა ამოცანა, რომ ეს ბორცვი აღებულიყო, რადგან ის სროლებს ხელს უშლიდა.

პრაპორშიკ პავლოვს იმ ადგილის მოსწორება უბრძანეს, რომლზეც სწავლებების დროს ჯავშანტრანსპორტიორების გადაადგილება იგეგმებოდა. როცა პოლიგონზე ტრაქტორი გამოიყვანეს და ამოცანის შესრულებას შეუდგნენ, მან პირველმა დაინახა ძვლები, სამუშაო შეაჩერა და ტელეფონით ნაცნობ დეპუტატს დაუკავშირდა. დეპუტატმა ინფორმაცია ადმინისტრაციის უფროსს გადასცა, ამ უკანასკნელმა კი - კულტურის სამინისტროს. აფხაზეთის კულტურის სამინისტროს მუშაკები ნგრევის ფაქტის დასაფიქსირებლად ადგილზე გამოცხადდნენ.

-ამ ბორცვს „პოლონეთი“ ეწოდება. - ამბობს ადგილობრივი დეპუტატი ფიოდორ შინქუბა. - აქ სტალინის დროს პოლონელებს ასახლებდნენ. მათ აქ ტაძრის გარშემო სასაფლაო ჰქონდათ.

- მაგრამ აქ მხოლოდ მეოცე საუკუნის სამარხები არ არის, ეს ძეგლი მრავალფენიანია. -დასმინა ისტორიულ- კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის დეპარტამენტის თანამშრომელმა შანდორ კაიტანმა.

-აი, შეხედეთ, ეს შუასაუკუნეების **ლაქის** კერამიკის ფრაგმენტია.

-აი, ძველებური ლურსმანიც. - ამბობს სოფელ ცაბალის ადმინისტრაციის უფროსი, გრიგოლ ქალაიჯანი და მიწიდან იღებს ოთხწახნაგიან, დაჟანგულ, ჭედურ ლურსმანს.

-ეს ლურსმანი ტაძრის კარის უნდა იყოს, - ვარაუდობს შანდორ კაიტანი და ნაპოვნ ნივთს ათვალიერებს.

სამხედროები ამბობენ, რომ ძეგლის ფასეულობის შესახებ არაფერი იცოდნენ, რადგან ზედაპირზე არავითარი ნანგრევები არ შეინიშნებოდა. ათასწლეულების წინ ამ ადგილას აფსილთა სამეფოს ერთ-ერთი დასახლება იყო. აქედან ერთი ხელის გაწვდენაზეა კოდორის ხეობის ამ შუასაუკუნეობრივი სახელმწიფოს, ციბილიუმის მთავარი ციხესიმაგრეც. არქეოლოგებმა დიდხანს ეძებეს ხსენებული ბორცვი აფხაზეთის ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტთა სახელმწიფო ნუსხაში. იდენტიფიკაცია განსაკუთრებით გართულდა, რადგან ციბილიუმის შემოგარენში ნანგრევები, ტაძრები, ციხესიმაგრეები და სამარხები დიდი რაოდენობით, თითქმის ყოველ ნაბიჯზე გვხვდება. კომპასის მეშვეობით გაირკვა, რომ ძეგლების რეესტრში ეს ადგილი „მრანმა-2“-ის სახელწოდებით არის მოხსენიებული. აქ არის მეცამეტე საუკუნის ეკლესიის ნანგრევები და უფრო გვიანდელი სამარხები. გათხრილ ადგილას შეინიშნება ქვის ზღუდის კვალი, რომელიც თავად ტაძარს ჰქონდა შემოვლებული. აქა-იქ მიწიდან ადამიანის ძვლებია ამოჩრლი. ზოგიერთი მათგანი კარგად არის შენარჩუნებული, რადგან მხოლოდ ასწლეულებს ითვლის. აი, ათასწლეულებით დათარიღებული ძვლები კი ხელში გვეფშვნება. ბორცვი სატანკო სწავლებების შედეგად ვაზნებითაა მოფენილი.

-საერთოდ ეს პოლიგონი ძალიან მოუხერხებელ ადგილას მდებარეობს. - ამბობს გრიგოლ ქალაიჯანი. - სამხედრო ობიექტები ადამიანთა საცხოვრებლებისგან შორს უნდა იყოს განლაგებული. ახლომდებარე სახლებს აფეთქებების გამო კედლებზე ბათქაში აღარ შერჩათ...

არქეოლოგები საბუთებს ავსებენ. მოთხოვნა უნდა გააზავნონ აფხაზეთის თავდაცვის სამინისტროში, რომელმაც ეს ბაზა რუს სამხედროებს იჯარით მისცა. უნდა გაირკვეს, ვინ გასცა ბორცვის გათხრის ბრძანება და იყო თუ არა ეს გადაწყვეტილება ვინმესთან შეთანხმებული. ძეგლის ბედს არქეოლოგიური კომისია განიხილავს. ჯერჯერობით სამარხის ადგილას სამუშაოები შეჩერებულია. რაიონის ხელმძღვანელი მღვდელს უკავშირდება. მღვდელი ურჩევს, რომ ძვლები პაკეტში მოაგროვონ, არქეოლოგები კი პასუხობენ, რომ ჯერჯერობით არაფრის ხელის ხლება არ შეიძლება. თუმცა საბოლოოდ თანხმდებიან: ადამიანების ნეშტების ღია ცის ქვეშ დატოვება არ არის ქრისტიანული წესი. პრაპორშიკ პავლოვი გვირდება, რომ ჯარისკაცებს გააგზავნის და მოაგროვებინებს ყველაფერს, რაც ზედაპირზე დარჩა. ჩვენს მიერ ნაპოვნი ლურსმანი კი მუზეუმს გადაეცემა.

BONES ON A FIRING RANGE

The military destroyed the monument of archeology of a thousand years during the works at the Tsebelda firing range.

Human bones, an old nail, fragments of ceramics, slabs of the church – correspondent of Sputnik Vladimir Begunov visited the site with the staff of the Ministry of Culture and Protection of the historical and cultural heritage of Abkhazia, where the military ripped off the medieval burial ground. Were you digging deeply? - asked the chief specialist of the department of protection of historical and cultural heritage Inal Jopua, when we came to the heaped up hill. -They took off a meter and a half, even less, then they saw the bones and stopped,- responded Valery Pavlov, the commander of the tank directrix (the shooting unit of the range), warrant office.- Why did you dig? - The commander set the task to rip this hill off, as it prevented the shooting. A warrant officer Pavlov was given the order to align the terrain on which the armored transport must move during the trainings. He was the first to see the bones when he drove a tractor to the landfill and proceeded to carry out the task. He stopped working, called to a friend MP, who then contacted the head of the administration, and the latter called the Ministry of Culture. Employees of the Ministry of Culture of Abkhazia visited the site to investigate the destruction.

- This hill is called "Poland", - says local deputy Fyodor Shinkuba. - Here in the Stalinist times the Poles were exiled. They had a cemetery around the church here. -Well, there are not only the burials of the twentieth century, it's a multi-layered monument, - adds Shandor Kaitan, a senior researcher at the Department for the Protection of the Historical and Cultural Heritage of the Ministry of Culture of Abkhazia. - Here, look, this is a fragment of medieval lacquer ceramics. - An ancient nail, - the head of the administration of Tsebelda village Grigory Kalaydzhyan rises from the ground a tetrahedral rusty forged nail.

- This is most likely a nail from the temple door, - comments Shandor Kaitan, reflecting on the finding. The military says that they did not know about the historical value of the hill, on the surface there were not any ruins. A millennium ago, it was one of the settlements of the Kingdom of the Apes. The main fortress of the medieval state in the Kodori Gorge - Tsibilium – is located within easy reach from here. Archaeologists have long been looking for a hill in the list of state monuments of the historical and cultural heritage of Abkhazia. Identification is difficult, especially in the vicinity of Tsibilium, where the ruins of temples, fortresses, cemeteries are numerous, they are at every turn. With the help of the compass it turns out that in the list of monuments this place is listed as "Mranma-2". Here are the ruins of a VIII century church and later burials. Inside the excavation you can see the traces of a stone fence that surrounded the temple and the foundation of the church itself. Here and there, human bones stick out of the earth. Some are well preserved, they are centuries old. The ones of thousand years are crumbled in the hands. The hill is strewn with liners - traces of tank testing.

- This firing is generally unsuccessfully located, - says Grigory Kalaydzhyan. -We need to build military facilities far away from houses. And here in the nearby houses there is no plaster in any of them - it flew away from the explosions.

Archaeologists fill in the papers. They will send a request to the Ministry of Defense of Abkhazia, which leases the base to the Russian military to understand who gave the order to rip the hill off, and whether this decision was agreed with someone. The fate of the monument will be decided by the archaeological commission. The works on the cemetery are suspended for a while.

The head of the district is calling the priest. He is also advising to collect the bones in a package. Archaeologists are answering that nothing can be touched, but ultimately agree: it is not Christian way to leave the remains of human bodies outdoors. Warrant officer Pavlov is promising to send soldiers to collect everything that is visible on the surface. And the nail we found will be transferred to the museum.

<http://sputnik-abkhazia.ru/>

КОСТИ НА ТАНКОВОМ ПОЛИГОНЕ

Военные во время работ на танковом полигоне в Цебельде уничтожили памятник археологии тысячелетней давности.

Человеческие кости, старинный гвоздь, обломки керамики, плиты храма – корреспондент Sputnik Владимир Бегунов выехал вместе с сотрудниками Министерства культуры и охраны историко-культурного наследия Абхазии на танковый полигон, где военные срыли средневековый могильник. – Глубоко копали? – спрашивает главный специалист департамента охраны историко-культурного наследия Инал Джопуа, когда мы подходим к развороченному холму. – Метра полтора сняли, даже меньше, увидели кости и остановились, – отвечает начальник танковой директрисы (стрелковая часть полигона — ред.) прапорщик Валерий Павлов. – А зачем копали? – Командир поставил задачу срыть этот холм, так как он мешал проводить стрельбы. Прапорщику Павлову дали приказ выровнять местность, по которой во время учений должны двигаться бронетранспортеры. Он первым увидел кости, когда загнал на полигон трактор и приступил к выполнению задачи. Остановил работы, позвонил знакомому депутату, тот – главе администрации, а глава – в Министерство культуры. Сотрудники Минкульту Абхазии выехали зафиксировать разрушение.

– Этот холм называется «Польша», – говорит местный депутат Федор Шинкуба. – Сюда в сталинские времена поляков ссылали. У них здесь кладбище было вокруг церкви. – Ну, здесь не только захоронения двадцатого века, это многослойный памятник, — добавляет старший научный сотрудник департамента по охране историко-культурного наследия Министерства культуры Абхазии Шандор Кайтан. – Вот, смотрите, это фрагмент средневековой лаковой керамики. – Гвоздь старинный, – глава администрации села Цабал Григорий Калайджан поднимает с земли четырехгранный ржавый кованый гвоздь.

– Это, скорее всего, гвоздь от храмовой двери, – размышляет, разглядывая находку, Шандор Кайтан. Военные говорят, что не знали о ценности холма, на поверхности никаких руин заметно не было. Тысячелетие назад на нем было одно из поселений Царства апсиллов. До главной крепости этого средневекового государства в Кодорском ущелье – Цибилиума – отсюда рукой подать. Археологи долго ищут холм в государственном списке объектов историко-культурного наследия Абхазии. С идентификацией сложно, особенно в окрестностях Цибилиума, где руин храмов, крепостей, могильников множество, они на каждом шагу. С помощью компаса выясняется, что в реестре памятников это место числится как «Мранма-2». Здесь руины церкви VIII века и более поздние захоронения. Внутри раскопа можно увидеть следы каменной ограды, которая окружала храм и фундамент самой церкви. То тут, то там из земли торчат человеческие кости. Некоторые хорошо сохранились, им столетия. Которым тысяча лет — рассыпаются в руках. Холм усеян гильзами – следы танковых учений.

– Этот полигон вообще неудачно расположен, — говорит Григорий Калайджан. – Военные объекты надо подальше от жилья строить. А здесь в близлежащих домах ни в одном нет штукатурки – поотлетала от взрывов.

Археологи заполняют бумаги. Они отправят запрос в Министерство обороны Абхазии, которое сдает базу в аренду российским военным, чтобы понять, кто отдал приказ срыть холм, и было ли это решение с кем-то согласовано. Судьба памятника будет решаться на археологической комиссии. Пока работы на могильнике приостановлены. Глава района звонит священнику. Тот советует собрать кости в пакет. Археологи отвечают, что пока ничего трогать нельзя, но в конечном счете соглашаются: не по-христиански бросать останки людей под открытым небом. Прапорщик Павлов обещает отправить солдат собрать все, что видно на поверхности. А найденный нами гвоздь будет передан в музей.

<http://sputnik-abkhazia.ru>

LES OS SUR UN POLYGONE MILITAIRE

Les militaires ont détruit un monument d'archéologie d'un millénaire lors des travaux de construction du polygone.

Des os humains, un ancien clou, des fragments de la céramique, des dalles du temple - le correspondant de Sputnik Vladimir Begunov est allé sur les lieux avec les représentants du ministère de la Culture et de la protection du patrimoine historique et culturel de l'Abkhazie, où les militaires ont déterré un cimetière médiéval. - Ils ont creusé profondément ? - demande le spécialiste en chef du département de la protection du patrimoine historique et culturel Inal Jopua, quand nous arrivons à la colline démolie. - Ils ont enlevé un mètre et demi, encore moins, ils ont vu les os et ils se sont arrêtés – répond le chef de la direction de blindés (la partie de tireurs du polygone - Réd.), Adjudant Valery Pavlov. - Et pourquoi ils ont creusé ? - Le commandant a donné l'ordre de raser cette colline, car elle empêchait les exercices de tirs. On a donné l'ordre à l'adjudant Pavlov de niveler le terrain, sur lequel pendant des entraînements devaient circuler des blindés. Il a été le premier à voir les os quand il a conduit un tracteur sur le polygone et a procédé à l'exécution de la tâche. Il a arrêté le travail, Il a appelé un député qu'il connaissait, le député - au chef de l'administration et le chef - au ministère de la Culture. Les collaborateurs du ministère de la Culture d'Abkhazie sont allés sur le terrain pour faire un état de la destruction.

- Cette colline est appelée "Pologne", - dit le député local Fyodor Shinkuba. - À l'époque stalinienne, on déportait ici les Polonais. Ils avaient un cimetière autour de l'église ici. - Eh bien, il n'y a pas seulement les enterrements du XXe siècle, c'est un monument à plusieurs niveaux - ajoute un chercheur principal au Département pour la protection du patrimoine historique et culturel du Ministère de la Culture de l'Abkhazie Shandor Kaytan. - Tiens, regarde, c'est un fragment de céramique vernie médiévale. - Un ancien clou, - le chef de l'administration du village de Tsabal Grigory Kalaydjyan soulève du sol un clou rouillé, forgé en tétraédrique.

- C'est probablement un clou de la porte du temple, dit Shandor Kaitan, en observant la découverte. Les militaires disent qu'ils ne connaissaient pas la valeur de la colline, à la surface il n'y avait pas de ruines. Il y a un millénaire, c'était l'une des colonies du Royaume des Abkhazes. La forteresse principale de cet État médiéval dans la vallée de Kodori - Tsibilium – est à la portée de main. Les archéologues cherchent depuis longtemps une colline dans la liste d'État des sites du patrimoine historique et culturel de l'Abkhazie. L'identification est difficile, surtout dans les environs de Tsibilium, où les ruines des temples, des forteresses, des cimetières sont nombreuses, on les rencontre à chaque tournant. Avec l'aide de la boussole, il se trouve que dans le registre des monuments, cet endroit est répertorié comme "Mranma-2". Ici se trouvent les ruines d'une église du VIIIème siècle et des sépultures ultérieures. À l'intérieur de la fouille, vous pouvez voir les traces d'une clôture de pierre qui entourait le temple et la fondation de l'église elle-même. Ici et là, des os humains sortent de la terre. Certains sont bien conservés, ils sont vieux de plusieurs siècles. Ceux qui ont mille ans – se réduisent en poudre dans les mains. La colline est parsemée de cartouches - traces d'exercices de chars.

- Ce polygone est généralement mal situé, - dit Grigory Kalaydjyan. - Nous devons construire des installations militaires loin des habitations. Et ici, dans aucune des maisons avoisinantes, il n'y a plus de plâtre - il s'est envolé avec des explosions.

Les archéologues remplissent les papiers. Ils enverront une demande au ministère de la Défense de l'Abkhazie, qui loue la base aux militaires russes pour comprendre qui a donné l'ordre de raser la colline, et si cette décision a été convenue avec quelqu'un. Le sort du monument sera décidé par la commission archéologique. Pour le moment les travaux sur le cimetière sont suspendus. Le chef de la région appelle le prêtre. Il conseille de recueillir les os dans un sac. Les archéologues répondent que rien ne peut être touché, mais finalement ils sont d'accord : ce n'est pas chrétien de laisser traîner les restes des humains à ciel ouvert. L'adjudant Pavlov promet d'envoyer des soldats pour recueillir tout ce qui est visible à la surface. Et le clou que nous avons trouvé sera transféré au musée.

Source: <http://sputnik-abkhazia.ru/>

სამხედროები ისტორიის განადგურებაში იწვრთნებიან

სოფელ წებელდის განაპირას მე-19 საუკუნეში აგებული სასაფლაოს ეკლესია ბულდოზერებით აიღეს. კულტურის სამინისტრო და ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სპეციალისტები ვითარებაში გარკვევას ცდილობენ.

ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების რეესტრში ხსენებული ტაძარი 1110 წლიდან ირიცხება და აღნიშნულია, როგორც „ეკლესია მრამბა 2“ (ეს სახელწოდება ადგილმდებარეობას უკავშირდება).

რაიონული საკრებულოს დეპუტატი გენადი შინქუბა გვიამბობს, რომ სოფელ წებელდაში ოდესღაც კომპაქტურად სახლობდნენ პოლონელები. ისინი თავიანთ მიცვალებულებს სოფლის განაპირას კრძალავდნენ და მე-19 საუკუნის ბოლოს აქვე ააგეს ტაძარი, სადაც მათ წესს უგებდნენ. ეკლესია ნანგრევების, შენარჩუნებული საძირკვლის, კედლის ფრაგმენტებისა და ნაწილობრივ შემორჩენილი გალავნის სახით იყო წარმოდგენილი.

2011 წელს ხელისუფლების გადაწყვეტილებით სოფელ წებელდის მიმდებარე ტერიტორია აფხაზეთის რეპუბლიკაში რუსეთის უშიშროების ფედერალური სამსახურის სასაზღვრო სამმართველოსთან ერთობლივი სწვალეების ჩასატარებლად გადაეცა აფხაზეთის თავდაცვის სამინისტროს, მოგვიანებით კი ხელშეკრულების საფუძველზე გადაეცა მესაზღვრეებს, რომლებმაც აქ სამხედრო პოლიგონის მშენებლობა დაიწყეს. სამშენებლო და მიწის სამუშაოებს პოლიგონის უფროსი, ვიქტორ გრიშენკო კურირებდა.

3 იანვარს მისი განკარგულებით მომავალი პოლიგონის ტეროტორიას მძიმე ტექნიკა მოადგა და მიწის მოსწორება დაიწყო. ეკლესია მდებარეობდა პატარა ბორცვზე, რომელიც სამხედროებს ხელს უშლიდა. იგი მიწასთან გაასწორეს, ტაძრის კედლებისა და გალავნის ნარჩენები კი ბულდოზერით ასამდე მეტრის მოშორებით გადაათრეს და მთელს ტერიტორიაზე გაფანტეს. იგივე ხვედრი ერგო ადამიანის ნეშტებსაც. სოფელ წებელდის ადმინისტრაციის უფროსი, გრიგორი კალაიჯანი და რაიონული საკრებულოს დეპუტატი გენადი შინქუბა რეგულარულად ათვალიერებდნენ პოლიგონის ტერიტორიას. მათი მტკიცებით ადგილობრივი მცხოვრებლები მას წმინდა ადგილად მიიჩნევდნენ და მის მოფრთხილებას ცდილობდნენ. ადგილზე გამოცხადებული ჩინოვნიკები ნანახმა შეაძრწუნა. მათი დაჟინებული მოთხოვნით მიწის სამუშაოები შეჩერებულქინა. შემთხვევის ადგილზე კულტურის სამინისტროს წარმომადგენლები გამოიძახეს. შედგა შესაბამისი აქტი გრიშენკოს სახელზე. მაგრამ დღეისათვის, სპეციალისტების აზრით, ეკლესიაცა და სასაფლაოც საბოლოოდ არის განადგურებული და აღდგენას აღარ ექვემდებარება.

ამ ისტორიას, კულტურის მინისტრის მოადგილის, ბათალ კობახიას აზრით, დამამძიმებელი გარემოებები ახლავს. სამუშაოები დღესასწაულის დროს სრულდებოდა, რაც თავისთავად მოწმობს იმას, რომ ამ ადამიანებს ესმოდათ, რას სჩადიოდნენ. შეუძლებელი იყო, მათ არ სცოდნოდათ, რომ რუინირებულ ობიექტს ანგრევდნენ, რადგან ერთი მეტრის სიმაღლის საძირკველიც, ტაძრის კედლებიცა და გალავნის ფრაგმენტებიც კარგად ჩანს და მცენარეულით დაფარული არ არის. რაც შეეხება სასაფლაოს, ის მემორიალურ ობიექტს წარმოადგენს და მისი არება მხოლოდ სპეციალური ნებართვის შემთხვევაშია დაშვებული.

მეტეც-ბათალ კობახია გვამცნობს, რომ სოფლის მიმდებარე ტერიტორიაზე უკვე დიდი ხანია მიმდინარეობს სამხედრო წვრთნები, რომლებსაც უამრავი უსიამოვნება მოაქვს ადგილობრივი მცხოვრებლებისათვის და მათ უსაფრთხოებას ემუქრება. ამ ადგილებში ხშირად იხოცება საქონელი, სროლისას კი მცხოვრებლებს სახლის კედლები ეზზარებათ. მათ არაერთხელ მიმართეს საჩივრებით რაიონის ხელმძღვანელს, ხელისუფლებას, სამხედროებს, მაგრამ ამას არავითარი რეაქცია არ მოჰყვა.

პოლიგონის გვერდით ისტორიულ-არქიტექტურული ნაკრძალი- „წებელდის ციხე- სიმაგრე“ მდებარეობს. სამხედროების საქმიანობა მასაც საფრთხეს უქმნის.

ამ წუთისთვის ყველა სამუშაო შეჩერებულია, საახალწლო არდადეგების შემდეგ კი მთავრობა არსებულ ვითარებაში გარკვევასა და გამოსავლის ძიებას შეეცდება.

ტექსტი მოიცავს ტოპონიმებსა და ტერმინოლოგიას, რომელიც გამოიყენება თვითგამოცხადებულ რესპუბლიკებში - აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში.

სამხედროები ისტორიის განადგურებაში იწვრთნებიან

სოფელ წებელდის განაპირას მე-19 საუკუნეში აგებული სასაფლაოს ეკლესია ბუდობით აიღეს. კულტურის სამინისტრო და ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სპეციალისტები ვითარებაში გარკვევას ცდილობენ.

ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების რეესტრში ხსენებული ტაძარი 1110 წლიდან ირიცხება და აღნიშნულია, როგორც „ეკლესია მრამბა 2“ (ეს სახელწოდება ადგილმდებარეობას უკავშირდება).

რაიონული საკრებულოს დეპუტატი გენადი შინქუბა გვიამბობს, რომ სოფელ წებელდაში ოდესღაც კომპაქტურად სახლობდნენ პოლონელები. ისინი თავიანთ მიცვალებულებს სოფლის განაპირას კრძალავდნენ და მე-19 საუკუნის ბოლოს აქვე ააგეს ტაძარი, სადაც მათ წესს უგებდნენ. ეკლესია ნანგრევების, შენარჩუნებული საძირკვლის, კედლის ფრაგმენტებისა და ნაწილობრივ შემორჩენილი გალავნის სახით იყო წარმოდგენილი.

2011 წელს ხელისუფლების გადაწყვეტილებით სოფელ წებელდის მიმდებარე ტერიტორია აფხაზეთის რეპსუბლიკაში რუსეთის უშიშროების ფედერალური სამსახურის სასაზღვრო სამმართველოსთან ერთობლივი სწვალელების ჩასატარებლად გადაეცა აფხაზეთის თავდაცვის სამინისტროს, მოგვიანებით კი ხელშეკრულების საფუძველზე გადაეცა მესაზღვრეებს, რომლებმაც აქ სამხედრო პოლიგონის შშენებლობა დაიწყეს. სამშენებლო და მიწის სამუშაოებს პოლიგონის უფროსი, ვიქტორ გრიშენკო კურირებდა.

3 იანვარს მისი განკარგულებით მომავალი პოლიგონის ტეროტორიას მძიმე ტექნიკა მოადგა და მიწის მოსწორება დაიწყო. ეკლესია მდებარეობდა პატარა ბორცვზე, რომელიც სამხედროებს ხელს უშლიდა. იგი მიწასთან გაასწორეს, ტაძრის კედლებისა და გალავნის ნარჩენები კი ბუდობით ასამდე მეტრის მოშორებით გადაათრეს და მთელს ტერტორიაზე გაფანტეს. იგივე ხვედრი ერგო ადამიანის ნეშტებსაც. სოფელ წებელდის ადმინისტრაციის უფროსი, გრიგორი კალაიჯანი და რაიონული საკრებულოს დეპუტატი გენადი შინქუბა რეგულარულად ათვალიერებდნენ პოლიგონის ტერიტორიას. მათი მტკიცებით ადგილობრივი მცხოვრებლები მას წმინდა ადგილად მიიჩნევდნენ და მის მოფრთხილებას ცდილობდნენ. ადგილზე გამოცხადებული ჩინოფნიკები ნანახმა შეაძრწუნა. მათი დაჟინებული მოთხოვნით მიწის სამუშაოები შეჩერებულქინა. შემთხვევის ადგილზე კულტურის სამინისტროს წარმომადგენლები გამოიძახეს. შედგა შესაბამისი აქტი გრიშენკოს სახელზე. მაგრამ დღეისათვის, სპეციალისტების აზრით, ეკლესიაცა და სასაფლაოც საბოლოოდ არის განადგურებული და აღდგენას აღარ ექვემდებარება.

ამ ისტორიას, კულტურის მინისტრის მოადგილის, ბათალ კობახიას აზრით, დამამძიმებელი გარემოებები ახლავს. სამუშაოები დღესასწაულის დროს სრულდებოდა, რაც თავისთავად მოწმობს იმას, რომ ამ ადამიანებს ესმოდათ, რას სჩადიოდნენ. შეუძლებელი იყო, მათ არ სცოდნოდათ, რომ რუინირებულ ობიექტს ანგრევდნენ, რადგან ერთი მეტრის სიმაღლის საძირკველიც, ტაძრის კედლებიცა და გალავნის ფრაგმენტებიც კარგად ჩანს და მცენარულით დაფარული არ არის. რაც შეეხება სასაფლაოს, ის მემორიალურ ობიექტს წარმოადგენს და მისი არება მხოლოდ სპეციალური ნებართვის შემთხვევაშია დაშვებული.

მეტეც-ბათალ კობახია გვამცნობს, რომ სოფლის მიმდებარე ტერიტორიაზე უკვე დიდი ხანია მიმდინარეობს სამხედრო წვრთნები, რომლებსაც უამრავი უსიამოვნება მოაქვს ადგილობრივი მცხოვრებლებისათვის და მათ უსაფრთხოებას ემუქრება. ამ ადგილებში ხშირად იხოცება საქონელი, სროლისას კი მცხოვრებლებს სახლის კედლები ეზარებათ. მათ არაერთხელ მიმართეს საჩივრებით რაიონის ხელმძღვანელს, ხელისუფლებას, სამხედროებს, მაგრამ ამას არავითარი რეაქცია არ მოჰყვა.

პოლიგონის გვერდით ისტორიულ-არქიტექტურული ნაკრძალი- „წებელდის ციხე- სიმაგრე“ მდებარეობს. სამხედროების საქმიანობა მასაც საფრთხეს უქმნის.

ამ წუთისთვის ყველა სამუშაო შეჩერებულია, საახალწლო არდადეგების შემდეგ კი მთავრობა არსებულ ვითარებაში გარკვევასა და გამოსავლის ძიებას შეეცდება.

ტექსტი მოიცავს ტოპონიმებსა და ტერმინოლოგიას, რომელიც გამოიყენება თვითგამოცხადებულ რესპუბლიკებში - აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში.

THE MILITARY IS TRAINED FOR DESTRUCTION OF HISTORY

On the outskirts of the village of Tsebelda, a cemetery church was demolished by bulldozers, built at the end of the 19th century. The Ministry of Culture and specialists in the protection of the historical and cultural heritage are clarifying the situation.

In the registry of the monuments of historical and cultural heritage, a small church in the village of Tsebelda is numbered as 1110 and is titled as the "Church of Mramba 2" in the name of the area.

The deputy of the regional assembly Gennady Shinkuba told that once in the village of Tsebelda Poles resided compactly. On the outskirts of the village they buried their relatives and in the vicinity of it they built a church by the end of the 19th century to commemorate deceased persons. The church was a ruin with a preserved foundation and fragments of walls, with a partially remained church fence.

In 2011, by decision of the government, the territory adjacent to the village of Tsebelda was handed over to the Ministry of Defense of Abkhazia for conducting joint trainings with the Border Guards of the Russian FSB in the so-called Republic of Abkhazia. Later, the territory was transferred to the border guards by agreement and they began to construct a military training ground there. All construction and ground works were supervised by the head of the firing range, Viktor Grishchenko.

On January 3, based on his instructions, heavy trucks arrived at the range and began leveling the ground. The church was located on a small hill, which impeded the military to carry out the works. It was destroyed in such a way that the remnants of the walls and fences were dragged by bulldozers for almost a hundred meters and spread across the territory. The same fate befell the human remains. The head of the village of Tsebelda Gregory Kalayjan and the deputy of the district council Gennady Shinkuba were regularly inspecting the territory. According to them, the villagers considered this place sacred and tried to protect it. Arriving at the place, they were shocked by what they saw. At their insistence, all excavations were stopped. Experts of the Ministry of Culture were called to the site. An appropriate written act was done in the name of Grishchenko. However, today, according to experts, the church and the cemetery are lost irrevocably and can not be restored.

This story has aggravating circumstances, says Deputy Minister of Culture Batal Kobakhia. The works were carried out on a festive day, which itself indicates that people understood what they were doing. They could not but know that they were destroying the ruined object, because the foundation that towered over it by about a meter, the remains of the walls and the fence were clearly visible and not hidden by plants. As for the cemetery, it is a memorial object and its demolition is possible only if there is a special permit.

Moreover, Batal Kobakhia reported that military trainings have long been conducted on the territory adjacent to the village, which bring a lot of trouble to the villagers and threaten their security. Cattle often die there, walls of houses of local residents are cracking from guns shooting. They repeatedly complained to the head of the district, to the government, to the military, but there was no reaction.

Near the site there is the historical and architectural monument "Tsebelda fortress" and military trainings also threaten its preservation.

Currently, all works are suspended. After the end of the New Year holidays, the government will clarify the situation and seek a way out of it.

The text contains toponyms and terminology used in the self-proclaimed republics of Abkhazia and South Ossetia.

ВОЕННЫЕ УЧЕНИЯ ПО УНИЧТОЖЕНИЮ ИСТОРИИ

На окраине села Цебельда была снесена бульдозерами кладбищенская церковь, построенная в конце XIX века. Министерство культуры и специалисты по охране историко-культурного наследия разбираются в ситуации.

В реестре памятников историко-культурного наследия небольшая церковь в селе Цебельда числится под номером 1110 и обозначена как «Церковь Мрамба 2» по названию местности.

Депутат районного собрания Геннадий Шинкуба рассказал о том, что когда-то в селе Цебельда жили компактно поляки. На окраине села они хоронили своих усопших и здесь же в конце 19 века построили церковь, в которой их отпевали. Церковь представляла собой руины с сохранившимся фундаментом и фрагментами стен, с частично уцелевшей церковной оградой.

В 2011 году решением правительства территория, прилегающая к селу Цебельда, была передана Министерству обороны Абхазии для проведения совместных учений с Погрануправлением ФСБ России в Республике Абхазия. Позже, территорию передали по договору пограничникам, которые начали строить здесь военный полигон. Все строительные и земляные работы курировал начальник полигона Виктор Грищенко.

3 января по его указанию на территорию будущего полигона пришла тяжелая техника и начала ее ровнять. Церковь располагалась на небольшой сопке, которая мешала военным. Ее уничтожили так, что остатки стен и ограды растащили бульдозерами почти на сто метров и раскидали по территории. Такая же участь постигла и человеческие останки. Глава администрации села Цебельда Григорий Калайджан и депутат райсовета Геннадий Шинкуба регулярно осматривали территорию полигона. По их утверждению, жители села считали это место святым и старались оберегать его. Приехав на место, они были потрясены увиденным. По их настоянию все земляные работы были остановлены. К месту происшествия вызвали специалистов Министерства культуры. Был составлен соответствующий акт на имя Грищенко. Однако сегодня, по мнению специалистов, церковь и кладбище утеряны безвозвратно и восстановлению не подлежат.

У этой истории есть отягчающие обстоятельства, считает заместитель министра культуры Батал Кобахия. Работы выполнялись в праздничный день, что уже само по себе свидетельствует о том, что люди понимали что они делают. Они не могли не знать, что разрушают руинированный объект, потому что фундамент, возвышающийся над ним примерно на метр, остатки стен и ограда хорошо видны и не скрыты растительностью. Что же касается кладбища, то оно является мемориальным объектом и снос его возможен только при наличии специального разрешения.

Более того, Батал Кобахия сообщил, что на территории, прилегающей к селу, уже давно проводятся военные учения, которые доставляют массу неприятностей жителям села и несут угрозу их безопасности. Там часто гибнет скот, от выстрелов из орудий у жителей трескаются стены домов. Они неоднократно обращались с жалобами к главе района, к правительству, к военным, но реакции не было никакой.

Рядом с полигоном находится историко-архитектурный заповедник «Цебельдинская крепость», военные учения угрожают и его сохранности.

В настоящее время все работы приостановлены. После завершения новогодних каникул правительство будет разбираться в сложившейся ситуации и искать выход из нее.

Текст содержит топонимы и терминологию, используемые в самопровозглашенных республиках Абхазия и Южная Осетия

<http://www.ekhokavkaza.com>

EXERCICES MILITAIRES POUR LA DESTRUCTION DE L'HISTOIRE

À la périphérie du village de Tsebelda, une église et son cimetière ont été détruits par des bulldozers, construits à la fin du 19ème siècle. Le ministère de la Culture et les spécialistes de la protection du patrimoine historique et culturel étudient la situation.

Dans le registre des monuments du patrimoine historique et culturel, une petite église dans le village de Tsebelda est enregistrée sous le numéro 1110 et est désignée comme "l'église de Mramba 2" par le nom du lieu.

Le député de l'assemblée régionale Gennady Shinkuba a raconté qu'autrefois dans le village de Tsebda vivaient à forte densité des Polonais. À la périphérie du village, ils enterraient leurs défunts et ici, à la fin du 19ème siècle, ils ont construit une église dans laquelle ils disaient l'office des morts. L'église était une ruine avec une fondation préservée et des fragments de murs, avec une clôture d'église partiellement sauvegardée.

En 2011, sur décision du gouvernement, le territoire adjacent au village de Tsebelda a été transféré au ministère de la Défense d'Abkhazie pour la mise en place des exercices conjoints avec les gardes-frontières du FSB russe en République d'Abkhazie. Plus tard, suite à un accord le territoire a été transféré aux gardes-frontières, qui ont commencé à y construire un polygone. Tous les travaux de construction et de terrassement ont été supervisés par le chef du polygone Viktor Grishchenko.

Le 3 janvier, sur ses instructions de l'équipement lourd est arrivé sur le terrain du futur polygone et a commencé à le niveler. L'église était située sur une petite colline, ce qui empêchait les militaires. Elle a été détruite de telle manière que les restes des murs et des clôtures ont été traînés par des bulldozers à près d'une centaine de mètres et dispersés sur le territoire. Les restes humains ont connu le même sort. Le chef de l'administration du village Tsebelda Grigory Kalaydjyan et le député du conseil de la région Gennady Shinkuba inspectaient régulièrement le territoire du polygone. Selon eux, les villageois considéraient cet endroit sacré et essayaient de le protéger. Arrivés à l'endroit, ils ont été frappés par ce qu'ils ont vu. Sur leur insistance, tous les travaux de terrassement ont été arrêtés. Des experts du ministère de la Culture ont été appelés sur les lieux. Un acte adéquat a été rédigé au nom de Grishchenko. Cependant, aujourd'hui, selon les experts, l'église et le cimetière sont irrévocablement perdus et ne peuvent plus être restaurés.

Cette histoire a des circonstances aggravantes, comme l'estime le vice-ministre de la Culture Batal Kobakhia. Les travaux ont été effectués un jour férié, ce qui témoigne que les gens comprenaient ce qu'ils faisaient. Ils ne pouvaient pas ne pas savoir qu'ils détruisaient un site en ruine, car les fondations qui le surplombaient d'environ un mètre, les restes des murs et la clôture étaient clairement visibles et non cachés par la végétation. Quant au cimetière, il s'agit d'un site commémoratif et sa démolition n'est possible qu'en présence d'un permis spécial.

De plus, Batal Kobakhia a déclaré que des exercices militaires sont menés depuis longtemps sur le territoire attenant au village, ce qui cause beaucoup de problèmes aux villageois et menace leur sécurité. Les bovins y meurent souvent, les murs des maisons des habitants se fissurent à cause des tirs d'armes. Ils se sont plaints à plusieurs reprises au chef de la région, au gouvernement, à l'armée, mais il n'y avait aucune réaction.

Près du polygone se trouve la réserve historique et architecturale "la Forteresse de Tsebelda", des exercices militaires menacent aussi sa préservation.

Actuellement, tous les travaux sont suspendus. Après la fin des vacances du Nouvel An, le gouvernement étudiera la situation et essayera de trouver une solution.

Le texte contient des toponymes et la terminologie utilisée dans les républiques autoproclamées d'Abkhazie et d'Ossétie du Sud

Source : <https://www.ekhokavkaza.com/>

Here were the ruins of the church dated back to the 9th century and graveyard of Poles resettled in the 19th century during Tsarist Period!

2017

www.ekhokavkaza.com –radio Free Europe

ОКТАБРЕ 27, 2017

Как абхазские древности оказываются в Эрмитаже?

Древности и ценности из Абхазии неожиданно всплывают в разных частях земли. Недавно они были обнаружены в одном из крупнейших российских музеев – в Эрмитаже.

Бывший министр иностранных дел (2011- 2016) Вячеслав Чирикба на своей странице в социальной сети Facebook выложил фотографии нескольких артефактов, на которые он «набрел» во время экскурсии по Эрмитажу. Таблички под ними свидетельствуют о том, что все они были найдены на территории древней крепости Хашупсе, которая находится в нескольких километрах от поселка Цандрипш в Гагрском районе Абхазии, в непосредственной близости от российско-абхазской границы.

Что касается предметов, обнаруженных в Эрмитаже, автор поста экс-министр иностранных дел Вячеслав Чирикба предложил абхазскому Министерству культуры и историко-культурного наследия обратиться к руководству Эрмитажа с жалобой на покупку незаконно вывезенных из Абхазии артефактов и с просьбой их вернуть. А заодно назвать имена тех, у кого музей эти предметы приобрел.

27/10/2017

www.ekhokavkaza.com - Radio Free Europe

Antiquities and heritage from Abkhazia suddenly appears in different parts of the earth. Recently they were discovered in one of the largest Russian museums - in the Hermitage

Former Minister of Foreign Affairs (2011- 2016) Vyacheslav Chirikba posted the photos of several artefacts on his personal page in the social network – Facebook, which he "came across" during the tour at the Hermitage. The descriptions under the photos indicate that they were all found on the territory of the ancient Khashupse Fortress, which is located in several kms away from the village of Tsandripsh in the Gagra region of Abkhazia, in close proximity to the Russian-Abkhaz border.

As for the items discovered in the Hermitage, the author of the letter, ex-Minister of Foreign Affairs Vyacheslav Chirikba proposed Abkhazian Ministry of Culture and Historical and Cultural Heritage to address to the administration of the Hermitage with a complaint about the purchase of illegally exported artefacts from Abkhazia and with the request to return them. And at the same time give names of those from whom these items had been purchased by the museum.

www.ekhokavkaza.com –radio Free Europe

27 OCTOBRE 2017

Comment les antiquités abkhazes se retrouvent au Musée de l'Ermitage?

Les antiquités et les objets de valeur d'Abkhazie surgissent tout à coup dans différentes parties de la terre. Récemment, ils ont été découverts dans l'un des plus grands musées russes - à l'Ermitage.

L'ancien ministre des Affaires étrangères (2011-2016) Vyacheslav Chirikba sur sa page Facebook a publié des photos de plusieurs artefacts qu'il a «croisés» lors d'une visite de l'Ermitage. Les légendes qui se trouvent en dessous d'eux indiquent qu'ils se trouvaient tous sur le territoire de l'ancienne forteresse Khashupse, située à plusieurs kilomètres du village de Tsandripsh dans la région de Gagra en Abkhazie, à proximité immédiate de la frontière russo-abkhaze.

**Евхаристическое блюдо (патена)
с изображением Голгофы**

*Серебро; чернь, гравировка, ковка. Византия. До 518 г.
Приобретено из коллекции И. И. Гуляева, Пермь, 2001 г.*

Найдено в крепости Хашупса, Абхазия

Инв. № ш-1489

На дне клейма императора Анастасия I (491-518).

Eucharistic plate (paten) with Cross on Golgotha hill

Silver; niello, engraving and forging. Byzantine Empire. Before 518

Acquired from Guliaev's collection in Perm, 2001

Found in the Khashupse fortress, Abkhazia

ISBN 978-9941-8-2158-5